

MAKKAI JÁNOS

SZÉP KÖZÉLET

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET RT.
KIADÁSA, BUDAPEST

Védőboríték és címlaprajz:
SZALAY LAJOS

Fenntartunk minden jogot

FELELŐS: HAMPÓ JÓZSEF IGAZGATÓ
PESTI LLŐID-NYOMDA. (IG.: IFJ. KERTÉSZ ÁRPÁD)

*„Ha eróm gyöngé is,
dicsérni fogják
merészségemet“*

(Propertius)

A KÖNYV APRÓ JELLEMRAJZAI ÉS POLITIKAI tanulmányai egy hatvanéves öregúr higgadt, szenvedélyektől mentes és szeretettől áthatott megnyilatkozásai. A politikában sürgölődve, előbb-utóbb mindenki gyűjt magának valamit: ki karriert, ki vagyont, ki sebeket, ki élményeket, ki tapasztalatot. Én hatvanéves, hajlott koromra bizonyos egyéni szemléletre tettem szert, amellyel kortársaimat, a közért harcoló emberek alakját és a mindennél gyönyörűségesebb politika örök jelenségeit nézem: e szemléletből született ez az írás. Abból indulok ki, hogy mindnyájan különleges keverékei vagyunk a hősiességnek és a gyengeségeknek, a közélet pedig fokozott mértékben mutatja meg az emberi tulajdonságokat. Ezért a politikai pálya a legszebb a földön — csak nem szabad vakon botorkálni benne, mint a legtöbben teszik.

A politikát nem szabad úgy felfogni, mintha az csupán a társadalom bizonyos érdekeiért folyó állandó dulakodás volna. A politika nemcsak hadszíntér, hanem egy nemzet kultúráját és civilizációját reprezentáló fórum is, ahol komoly értékekkel és mély törvényszerűségekkel találkozunk.

Aki azonban csak dulakodni megy a politikába, az mindezt nem veszi észre. A lepkegyűjtő és a természetbúvár sokkal többet lát a dzsungelből, ha megfigyeli az erdő lakóinak viselkedését és gombostűjére tűzi a legszebb példányokat, mint a vadász, aki csak gyilkolni jár oda. A politikában, a közéletben egy kis tárgyvilágos és néha egyénileg alkalmazott tudományos szemlélettel az érdekes, bájos és meglepő figurák egész sorát fedezhetjük föl, s hamarosan rájövünk arra is, hogy azok tevékenységét állandó törvények szabályozzák. Sőt a nagyvilágban járkálva, idegen országok rendszereit és politikusait tanulmányozva, azt is észre vesszük, hogy a politikai élet úgyszólván mindenütt egyforma. Bizonyos alakok, akiről azt hisszük, hogy csak Magyarországon fordulnak elő, hasonlóképpen megvannak Európa más országaiban, sőt Amerikában is. S nagyjában ugyanúgy viselkednek, mint magyar kartársaik. Könyvemben ezért nemcsak a magyar politikusról és a magyar politikáról, hanem általában a politikusról és a politikáról írok, amely mindenütt egyforma a földön.

Tisztelettel kérem, hogy írásaimért a nemzet nevében senki se sértődjék meg, mert ehhez részint senkinek sincs joga, részint pedig, aki megsértődik: az nyilván magára veszi általánosságban tartott megállapításaimat. Ezek a tanulmányok személy szerint senkiről se szólnak s ezért, ha valahol emberi gyengeségek elevenére tapintok, a leghelyesebb eljárás az lesz, ha megállapításaimat mindenki az ellenségeire és nem magára fogja érteni. Ami a dologban szép, az mind az olvasóról szól, ami csúnya, az mind

az olvasó ellenségeiről. Így egyénileg mindenki nyugodt lehet, viszont a könyvben azért mégis mindenki benne van, mert minden olvasóm egyben ellensége is valakinek. Én mindenesetre úgy éreztem, hogy hivatás megírni azt, amit irtam és ezért ebben a könyvben a komoly és a humoros elem, a tanítói szándék és saját ellenfeleim bosszantása egyformán érvényesülnek.

Olvasóim rögtön e bevezető szavaknál azt hihetik most, hogy ime: a politikus már a második oldalon hazudik. Hiszen az országban néhányan ismernek és tudják, hogy a fiatal honatyák sorába tartozom. Az olvasó járatlanságát a közélet dolgaiban már most nyomban bebizonyíthatom. Igaz ugyan, hogy csak harminchatéves vagyok, de ebből tizennyolc évet újságírói pályán töltöttem, a közéleti csatamezőkön és a háborúban töltött évek — mint tudjuk — duplán számítanak. Hat év óta viszont az újságírás mellett honatya is vagyok s így ez a hat év nyilván háromszorosan esik a latba. Ha mindezt összeadjuk, pontosan hatvan év jön ki s én remélem, hogy e könyv hanglejtsége és vérmérséklete nem cáfolja meg koromat.

AZ ISMERETLEN MÉLTÓSÁGOS

A szállóige szerint egyes társadalmi körökben valamikor az ember a bárónál kezdődött. A mi közéletünkben az aktív tényező, valamiféle íratlan törvény következtében: a méltóságos úrnál. Ez nem jelenti, hogy az országban csak az számít, aki legalább is kegyelmes, vagy méltóságos úr, hiszen közéletünk a világháború óta sokat demokratizálódott. A háború után megjelent a parlamentben a kispazda, mint típus, mint egy új világrend küldöttje. A kispazdán kívül más dolgozó osztályok is képviselve vannak a legfelsőbb törvényhozásban s a vármegyei és más közületi életben is, s Magyarországnak titkos választójoga van, ami régebben szintén nem volt. Nem a hivatalos élet határozza meg a típust, amiről beszélek, hanem a társadalom önkéntes ítékezése. Aki a magyar parlamentben hetenként kétszer megjelenik a folyosón, akit sorsa azzal tisztel meg, hogy felsőbb körökkel társadalmi érintkezést tarthat, másszóval aki méltóságos és kegyelmes urakkal mutatkozik és barátkozik, az akarva, nem akarva — méltóságos úrrá lesz maga is. Olyan természeti törvény ez, mint a mimikri: hozzáidomulunk a kérdéses társadalmi

réteghez. Ha az emberek azt látják valakiről, hogy társadalmi vagy közéleti előkelőségekkel azonos életmódot folytat, menthetetlenül kinevezik méltóságos úrnak, akár van erre jogcíme, akár nincs. A társadalmi élet egy bizonyos fokán szinte valószínűtlennek látszik, hogy a kérdéses személy ne legyen birtokosa mindazoknak a rangoknak és címeknek, amikkel a többség dicsekszik, a nép tehát azt hiszi, hogy a méltóságosság egy meghatározott embertani réteg, az ahhoz való tartozást természeti törvények szabályozzák.

Ennek az igazságnak igen mély életformabeli okai vannak nálunk. A politikával való foglalkozás, s általában az ország igazgatásával s a nagyobb problémák munkálásával járó életmód az elmúlt fél évszázad alatt külön embertípust fejlesztett ki. Ennek az embertípusnak eszményképe a *dzscentri*, mégpedig nem az eredeti, hanem a már alaposan meghamisított formájában élő *dzscentri*. A *dzscentri* ma az, aki a kis és felső nemesség között lebegve, legfelsőbb pontja annak a társadalmi ranglétrának, amelyet minden polgár elérhet, ha magán- vagy közéletében karriert csinál. Ha valaki akár a gazdasági, akár a politikai életben kellő előmenetelre tesz szert, többnyire mulhatatlanul a családkutatás lázába esik. Soha nemesi előnévvel nem rendelkező emberek pecsétgyűrűket raknak az ujjukra, s vagy apai vagy anyai ágon, de legrosszabb esetben feleségük apai vagy anyai felmenői között megtalálják azt a történelmi magyar családnevet, amely jogcímet ad nekik arra, hogy *dzscentrinek* tarthassák magukat. Beiratkoznak a kaszinóba, s modorban, életformában, külső viselkedésben, de sokszor belső gondolkozásban is a meghamisított *dzscentri*-ideálhoz kezdenek alkalmazkodni.

Fővárosi intellektuellek karrierjük megfelelő fokán rendkívüli előszereettel barátkoznak vidéki, vármegyei urakkal, akikhez semmi kötelék nem fűzi őket, de szépen lehet mondani, hogy „Miklós bátyám most jött fel Somogyból“, vagy „nálunk Sárosban annakidején egészen más volt a közfelfogás“. Közhivatalainkban, az előkelő minisztériumokban a tisztviselők titkártól vagy osztálytanácsostól fölfelé életmodorban többnyire dzsentrivé válnak, akár nemesi származásúak, akár eredeti német vagy szláv polgári nevüket magyarosították meg. A neofita azután ebben a környezetben az eredeti dzsentrinél is szebb allűröket vesz föl, mert számára az új társadalmi állapot szenzációt jelent. Vannak állandóan Budapesten lakó és itt élő középosztálybeli férfiak, akik az övükben vadászként hordanak s pörge, vidéki formájú kalapot, hogy származásuk nemesi gyökerei külsőleg is megmutatkozzanak.

Külsőben átveszik a valódi dzsentri egykori jellegzettségeit s így valósággal pótolják ezt a kivesző fajt, ezt a kihaló embertípust. Új dzsentricsaládok ma már nem születnek, mert nincs meg hozzá a társadalmi és gazdasági alap, de egyre terebélyesebb lesz az ál-dzsentri kaszt. Míg megfelelő tereptanulmányozás alapján megbizonyosodhatunk arról, hogy az egykori vármegyei dzsentricsaládok jórésze letört s vagy szegénységben, vagy igen szerény állásokban meghúzódva él, a helyükbe jött, nagyobb karriert csinált elemek továbbviszik eltemetett életformájukat, természetesen a saját ízlésük szerint s így meghamisított módon. A megfelelően érvényesült emberből azután a nép, a pincérek és a házicselédek ítélkezése következtében, visszavonhatatlanul méltóságos úr lesz. Az utóbbi időben több mozgalom indult meg annak propagálására, hogy a magyar középosztály mondjon le a

címek viseléséről s szüntesse meg az úgynevezett *címkórságot*. Ennek a mozgalomnak a magam részéről nem nagy jövőt jósolok, éppen azért, mert ennek az epidémiának társadalomerkölcsi okai vannak, s a címkórság csak jelenség. Nem a címkórságot kell megszüntetni, hanem a középosztály társadalmi erkölceit kellene megjavítani, s akkor a címkórság is elmúlna.

- A címek távoli és közelkeleti eredetűek s általában az ázsiai népek világában élnek. Miután a magyarság európaisága felett a desztillált Ázsia tudatalatti reminiscenciái úsznak, a címek iránti fogékonyságunk innen jön, származásunkból folyik. A Távoli Keleten azonban a címek és rangok a valóságos társadalmi kasztok megjelölésére szolgálnak, míg nálunk osztályegyenlőség és társadalmi demokrácia van. Keleten értelme van annak, ha az egyik ember a másikat okosnak, bölcsnek, kegyelmesnek, hatalmasnak, vagy világító elméjűnek címezi, mert a keleti népek beszélgetési formája is ilyen virágos képzelet szüleménye, s Keleten valóban nincs egyenlőség, nemcsak osztályok, hanem a legtöbb helyütt férfi és nő között sem, nincs mindenütt egyenjűség se, s a férfiak nemcsak címetek, de ékszereket és selymes köntösöket is viselnek, vagy viseltek a múltban. Keleten az emberek, ha üdvözlik egymást, arcaborulnak egymás előtt, s a cím valóban az emberi megbecsülést jelzi és főnnáll a családon belül is és egyenrangúak között is.

Ez az egész címkérdésnek a lényege, s a magyar címkórság ezért hazug. Kínában a gyermekek „kegyelmes”-nek hívják az apjukat is, s hasonló rangban levők is címekkel illetik egymást, míg nálunk egy méltóságos sosem mondja a másíknak — hacsak tréfásan nem —, hogy „hoggy vagy, méltóságos uram, kérlek alázattal”, ha-

nem az együvé tartozást, az egy rangban levest az ismerkedés első pillanatában beálló és szintén hamis tegeződés szimbolizálja.

A címeket az emberek voltaképpen csak lefelé viselik, azokkal szemben, akik ilyen címekkel nem rendelkeznek. Ez mutatja a dolognak társadalomerkölcsi szempontból hazug és kártékony voltát. Ugyanez az ok hozza létre azt a tüneményt, hogy a társadalom előszeretettel magasabb címmel illet embereket, akiknek ez a cím hivatalosan nem jár. Így lehetőleg minden képviselőt méltóságosnak szólítanak, s a rendkívüli követeket és meghatalmazott minisztereket itthon is kegyelmesnek titulálják, holott csak külföldön és nemzetközi hivatalos érintkezésben illeti meg őket az „excellence“-titulus. Maupassant egyik novellájában bájosan írja le, hogy az egykori párisi szalonban, ahová az arszlánok intim ismeretségek kötése végett jártak, mindenkit legalább bárónak, viszont minden bárót grófnak és minden grófot hercegnek tituláltak, noha mindenki tudta valódi címüket és származásukat. Mi ennek a lélektani oka? Az, hogy az urak, akik magánpasszióik kielégítése miatt mentek az előkelő párisi szalonba, örültek, ha egy másik titkos passziójukat is kielégíthették azzal, hogy többnek látszhattak, mint amik. Ugyanez a törvény hajtja az embert a közéleiben is arra, hogy előlegezze, vagy előlegezni engedje azokat a címeket és rangokat, amelyekre a valóságban olyannyira vágyik. Mindenki, akit környezete illetéktelenül méltóságos úrnak szólít, a valóságban már egy méltóságos-jelölt, s a nép is tudja róla ezt. Mert ha szabadkozik a címzés ellen, a pincér vagy a hordár szeretettel mondja: „no, nem baj, hiszen úgyis az lesz“, vagy pedig „az Úristen sem menti meg tőle uraságodat“. Az ismeretlen méltóságos úgy sétál közéletünk-

ben, mint valóságos trónörököse a címnek és a rangnak, mint egy fenyegető ígélet, hogy előbb-utóbb úgyis az lesz. Azután mikor tíz vagy húsz esztendeig már mindenki méltóságos úrnak szólította, előbb-utóbb eljön az alkalom» amikor valami befolyásos nagysághoz fordulhat s azt mondja neki:

— Kérlek, kegyelmes uram, tudod, hogy hogy van ez a dolog a címekkel... Én magam semmit se adok rá, de tudod, kérek alássan, az asszonyi természet milyen...

S miközben gyáván a feleségére keni az elérendő cím iránti olthatatlan szomját, azt is közli, hogy voltaképpen vele injuria történt, mert hasonló, sőt kisebb pozícióban levő emberek is már mind méltóságosak körülötte.

Komolyra fordítva a dolgot: ebből az epidémiából nem lehet társadalmi mozgalmak útján kiszabadulni. A küzdők fele el fog esni azzal, hogy maga is menthetetlenül méltóságos úr lesz. Ha gróf vagy báró küzd a címkórság ellen, azt fogják mondani: „persze, könnyű neki, mert róla úgy is tudják“. Ha olyan küzd érte, akinek már megvan a címe, azt mondják rá: „sznob, vagy ezzel akar tüntetni a többi ellen“. Akinek semmiféle címe vagy rangja nincs, azt azzal gyanúsítják, hogy azért fáj neki a címkórság, mert — ő még nem méltóságos. Amint nem lehet népes társadalmi mozgalmat alapítani az agglegénységre, mert ezrével lesznek áru- lók, úgy a címkórság ellen se lehet hadakozni addig, amíg a címek megszerzésének a lehetősége megvan, mert itt is dezertőrök fognak jelentkezni.

A kérdést csak egy gyökeres politikai felismerés oldhatná meg, amely szerint az államfőn, a papokon és a vitézeken kívül senki sem viselhet semmiféle címet, hanem mindenkit a foglalkozásán kell szólítani. A társadalom ebben az esetben is szabotálna, mégpedig férfiak és

nők egyaránt. Európában viszont sehol nincsenek már fellengzős címek, vagy legfeljebb nemzetközi vonatkozásban vannak. Társadalmi sznobizmus mindenütt van, de a magyar címkórság több ennél. Középosztályunk apró, titkos szabotázsza ez az elkerülhetetlenül szükséges s népi erőkből jövő megújulás ellen. Amíg társadalmunk rá nem jön arra, hogy nem az a nagyobb magyar, akinek magasabb címe van, hanem az, aki műveltebb és tehetségesebb mint a többi, s ennek valaki politikai erővel érvényt nem szerez, addig a címkórság elleni küzdelem sikerében — nem hiszek.

A KORTÁRS

Kortársra mindenkinek van, de nem minden ember veszi észre a kortárs létének fontosságát és magasztos hivatását. Pedig kortársnak lenni nemcsak egyszerű társadalmi állapot, hanem a legfontosabb állások egyike is, amit nem politikai erő, nem király és miniszter osztogat, hanem maga a Természet adományoz, előre megfontolt szándékkal és határozott céllal. A kortárs az az ember, aki ugyanabban az időben s ugyanabban az életkeretben él, mint mi, de más egyéniséggel, más képességekkel, más temperamentummal, más aggyal és szívvel van megáldva, s ennél fogva az életnek ugyanazokat a fejleményeit más-képpen látja, érzi, ítéli és bírálja, mint mi. Ezzel állandóan kritikát fejleszt magában velünk szemben, versenyt támaszt a közös munka területén, fokozza képességeinket, formálja ambícióinkat s befolyásolja egész életünket. A kortárs akaratlanul is tanítómesterünk, felbujtónk, izgatónk. Legjobb barátunk és legnagyobb ellenségünk egyszerre. Ha nem volna, ellustulnánk, talán tönkremennénk, de miután van — elkeseríti az életünket.

Már ilyen kevésből is nyilvánvaló, hogy a kortárs a végzet küldöttje s mint ilyen, a bölcsőtől a sírig végigkísér. Az élet szakaszaiban különböző formában jelentkezik, miután a kortárs is gyerek előbb s azután lesz serdülő ifjú, majd felnőtt és aggastyán. Mindenki emlékszik az osztálytársaira; illetve osztálytársaink túlnyomó részét elfelejtjük, de a kortárs, akivel állandó viaskodásban és haragban éltünk, később álmainkban is visszatér, ő az, akivel az önképzőkörben tusáztunk, vagy az atlétika terén versenyeztünk, ő az, aki hamisan súgott az érettségén, hogy elbukjunk, s azután lehetőleg ugyanannak a hölgynek udvarolt, hogy donjuani képességeinket kellő időben kifejlessze, emelkedettebb színvonalra kényszerítse. A kortárs jelentkezik egész életpályánkon, s ha karrierünk új és új utakra visz, a régi kortársakat elhagyjuk, ám hétfejú sárkányként azonnal újak születnek helyettük.

Az iskolai kortárs után jön a hivatali, s vele küzdünk az önkéntesiskolában, majd a közélet fórumain is, ahol a kortárs szerepe már általános jelentőségűvé, hogy úgy mondjuk: közérdekűvé válik. Mert a politika története tele van a kortársi viszony különbnél különb fejezeteivel. Regényes életrajzok, történetírói párhuzamok, verses és drámai művek szólnak a kortársról kétezer esztendő óta, s a napi politika sem más, mint kortársak tusakodása világrámlatok körül a nyílt színen, mindenki szemelátára s mindenki öröme. A kortárs rendeltetése a közéletben az, hogy egy korszakot, egy életpályát végigéljen, s a tömegek véleménye és indulatai, jó és rossz tulajdonságai benne ütközzenek ki, benne testesüljenek meg. Az igazi kortársak között nem lehet nagy életkori különbség, azonos generációból kell származniok. Együtt élnek, együtt haladnak, együtt mennek előre és soha nem tudnak meg-

szabadulni egymástól. A történelem később az „és“ kötőszóval kapcsolja össze őket, noha a valóságban a *gyűlölet* volt egyetlen szubjektív kapcsolatuk s a végzetszerűség az objektív parancsolat, hogy egymást marcangolják. Márius és Sulla éppolyan történelmi ikrek, mint az újabb korban Gladstone és D'Israeli, s a háború előtti és utáni magyar politikában olyannyian. A kortól, az adott viszonyoktól függ, hogy hogyan küzdenek egymással, de lélektani alapjuk mindig ugyanaz. Egymással és egymásból élnek, mindig szeretnének megszabadulni egymástól, s ha az egyik kortárs meghal, a másik csak ekkor érzi, hogy neki is vége van — árván maradt.

A kortárs ellentétét kortársához és antipátiáját a másik iránt a Természet bölcsessége alakítja ki. Ez az ellentét éppolyan alakatlan, meghatározhatatlan és körülírhatatlan valami, mint a népek ellentétei egymással, szemben. Nem tudnák megmondani és szabatosan leírni, hogy miért nem állhatják egymást, mert minden nap más ok keletkezik, ami egymás iránti idegességüket kifejleszti és fokozza. Ha a népeket megkérdezed, hogy mi a bajuk a másikkal, ők se tudnak szabatosan felelni, mert ellentéteiket nem tudják, hanem érzik. S amint a népek korszakoként hol szövetségben állanak egymással, hol meg egymás kiirtására törnek, úgy kortársaknál is lényegtelen kérdés, hogy azonos párton, azonos elvi alapon állanak-e, vagy különböző világnézeti irányzatok köntösében járnak. Ha azonos pártnak a hívei, akkor az azonos elv alapján igyekeznek egymásra licitálni s azt fejtegetik, hogy a másik az eszme megvalósítására alkalmatlan, lusta vagy megbízhatatlan. Ha különböző nézetet vallanak, ellentéteiket az elvi harc mezébe burkolják. A kortársi tevékenység szempontjából mindegy, hogy a kortársak milyen politikai

rendszerben élnek. A demokráciában a közvélemény kegyéért versenyeznek, a diktatúrában a vezér kegyéért; ha különböző pártok vannak az országban, külön lobogók alatt gyalázzák egymást, ha csak egy párt van, akkor frakciókat alkotnak. Ha van parlamentarizmus a hazában, akkor az országház padsoraiból tartják hősi kirohanásait, ha nincs parlament, akkor mindig akad valami közéleti fórum, ahol összecsaphatnak. Mint ahogy a szenvedélyes kártyás mindig megtalálja azt a helyet, ahol kortársaival kártyázhatik, épúgy a közéleti kortárs is csalhatatlan ösztönnel arénát lel, hogy szóban, írásban, vagy suttogó propagandában a másikkal mérkőzésre álljon. Ezért nincs homogén párt s állandó politikai egység sehol a földön.

A kortárs azonban nemcsak ezekben az alaki kérdésekben hódol azonos törvényeknek, hanem belső, individuális vonatkozásban is. Minden kortársnál a következő lélektani tünetek tapasztalhatók:

A lelke mélyén minden kortárs, aki a másikkal azonos hivatást tölt be, a másikkal azonos pályán mozog, — többé-kevésbé rosszindulatú. Jóindulatú -kortárs csak az lehet, akitől karrierben még távol állunk, vagy akinek más az élethivatása, akivel ilyenformán nincsenek súrlódási felületeink. A kortárs ezért szereti azt tanácsolni a másiknak, hogy az menjen más pályára, ahol „képességeit jobban kifejtheti“. Viszont ugyanazon a pályán a kortárs nem bírja az új egyéniségek felbukkanását. Köztudomású például, hogy a miniszterek általában nem szeretik elődeiket és utódaikat.

A közéletben a kortársi tevékenység lényege az, hogy a közéleti férfiú a saját önhitségéből eredő lenézéssel kellő értékre igyekszik leszállítani a másik önhitségét. Ezzel nagyértékű köztevékenységet fejt ki, mert létrehozza

azt az állapotot, hogy „a fák ne nőjjenek az égig.“ A kortárs ugyanis mindig a legjobban informált ember, a kiválasztott kortárs egyéni életkörülményeit illetően. Mindent tud a másiról, mert állandó gyanakvással kíséri a másik életét. Míg a közéletben azt az állapotot, amelyben éppen vagyunk, mindenki szereti jövendő karrierje kiindulásának tekinteni, a kortárs ezt a status quot már egy meg nem érdemelt karrier legfelsőbb gráduának tekinti, amelyen már nem lehet túlmenni, ahonnan már csak bukni lehet. Magyarországon az emberek rendkívüli módon érdeklődnek egymás anyagi viszonyai iránt, s ez általában s legfőként a kortársi tevékenység speciális hazai megnyilvánulásának köszönhető. A kortárs igen gyakran „megsaccolja“ a másik jövedelmét s azt mindig felfelé kerekíti, míg a saját magát lefelé. „Biztosan megvan neki a havi kétezer“ — mondja, s a maga kétezeréből ugyanakkor levonva az összes lehető kiadásokat és közterheket, azon sopánkodik, hogy neki — csak ezer van. Mindig túlozza azokat a sérelmeket, amelyek őt sajátmagát érték és semmiségnek tekinti azokat a kellemetlenségeket vrvjgy ökölcsapásokat, amelyeket másoknak osztogat. A saját modortaianságát nem veszi észre, s a kortárs egyéni természetén órákig füstölög. Állandóan lesi a másik tevékenységét, minden lehető alkalommal kijelenti, hogy „ezt ő másként csinálta volna“, s hanyagul nem vesz tudomást róla, hogy adott körülmények mellett bizonyos dolgokat csak egyféleképpen lehet csinálni.

A kortárs emellett állandóan várja, hogy a másik mikor követi el azt a bizonyos politikai baklövést, amelyet ítélete szerint előbb-utóbb el kell követnie. A kortárs ebben a tekintetben mindig optimista. Ha a politikai hiba elkövetése nem következik be, méregbe gurul s más alakot keres,

hogy a kortárs életét keserítse. Igen sok kortárs örül a másik bajának s kézdörzsölve mondja ilyenkor: „na, ez is jó helyzetbe került!“ Ha a másik előmenetelre tett szert, ha a másik fontos pozícióhoz jut, gazdagon házasodik, vagy egyéb kellemes és bölcs dolgot csinál, hosszasan el-töpreng azon, hogy ezt a lépést most vájjon hogy lehetne kiegyenlíteni? Mit lehetne tenni, hogy ő is előrerukkoljon s behozza a távolságot? Vannak kortársak, akik évekig haragban vannak egymással, s vannak, akik állandóan nyájasak egymáshoz. Nem tudni, hogy melyik állapot a veszedelmesebb. Vannak, akik koronkint szeretik egymást, s összetartanak. Ilyenkor rendszerint egy harmadik veszedelmes kortárs csillagzata van feltűnőben az égen, s a közös harag tartja őket össze. Ha a harmadik csillag le-tűnik, változatlanul továbbmarják egymást. Ezek a törvények kicsiben és nagyban mindig ugyanazok. Az iskolában és a parlament padjaiban épúgy irányadók, mint a nagy nemzetközi politikában. A természet bölcs akarata, hogy ez így legyen s ezért a kortársi tevékenység minden nemzetben és minden társadalomban egyformán megvan. A kortársak kilencvenöt százaléka ehhez az állandó típushoz tartozik.

De van jóindulatú kortárs is. Ez ismét két válfajra oszlik. Egyik típus: a csalódott kortárs, aki évek óta élesen figyelni működésedet és karrieredet, de azt voltaképpen másként képzelte el, s azért haragszik, hogy még nem vagy államtitkár. Maga magát képzei a Te helyedbe s miután Te más vagy, mint ő, mások az ambícióid is — meg-értő leereszkedéssel fogad ugyan, de nincs megelégedve Veled. A feltételek nélküli jóakarató kortárs a legritkább, de ilyen is van. Ha sétálsz az utcán s valaki nagy kalap-lengetéssel rád köszön, s a másik kezével „szorít egyet“, vagy

ha a mozipénztárnál jegyért ácsorogsz s valaki barátságosan hátbavág s azt mondja: „jól van János!“ — akkor ez azt jelenti, hogy a kortárs meg van elégedve szellemi vagy közéleti előmeneteleddel. Ezek a kortársak kétségtelenül szimpatikusabbak, mint az előbbiek, de azt hiszem: az előbbiek a hasznosabbak.

Mert kortársak nélkül sohase tudnók megismerni önmagunkat.

A NÉPSZERŰ EMBER

Jókedvű, nyíltszívű, hangos beszédű, széles gesztusú és átlátszó jellemű: csupa kellemes tulajdonság, amit ismerőseim között annyira nélkülözök. Azt is tudom, hogy nemcsak én szeretem őt, hanem mások is, hiszen az a hivatása, hogy szeressék, azért ő a Népszerű Ember. Színházi hasonlattal élve: a közélet buffója, akinek épúgy külön szerepe van a politikában, mint ahogy szakmabeli alteregójának a deszkák világában. Itt és amott is az ő számára írják a kedélyes szerepeket s ha a szerepkörben sikere van, továbbfejlesztik, kitenyésztik képességeit. Pártok és rendszerek határozott célra használják vonzóerejét. Nehéz és kellemetlen hangulatú választókerületekbe őt küldik le jelöltnek vagy főkortesnek, mert sikere biztosabb, mint a komor államférfiaké.

A Népszerű ember úgy indul el karrierjének útján, hogy rendszerint a közéleti küzdelem valamelyik alsóbb szférájában feltűnik talpraesett szónoklataival, s vagy a főispán, vagy az ellenzéki vezér észreveszi eredeti és nélkülözhetetlen képességeit. A pártok tevékenysége nemcsak a parlamentben, hanem az élet különböző fóru-

main zajlik, pártokat és mozgalmakat nem könnyű igazgatni, viszont mindenki mindenütt a napi sikerért küzd. Nyilvánvaló, hogy ennél fogva nincs fontosabb pozíció és biztosabb állás a politikai életben, mint a Népszerű Ember szerepkörében mozogni.

A Népszerű Ember közéleti lénye abból a lélektani alaptól sarjadzik, hogy a néptömegeket a politikában is szórakoztatni kell, s gyakran csak játékos eszközökkel lehet komoly állásfoglalásra bírni. A Népszerű Ember a politikában a „durva munkát“ végzi. Amit más politikusok nem tudnak a tömegek előtt népszerűsíteni, azt ő néhány közvetlen szóval úgy megmagyarázza, hogy pártvezére is elcsodálkozik rajta. A komplikált dolgokat zseniális egyszerűséggel tudja a mindennapi élet nyelvére fordítani, s mindenről bebizonyítja, hogy az jó vagy rossz, amint azt a politikai érdek kívánja. Tevékenységében azonban nem az az érdekes, hogy mit csinál, hanem az, hogy hogyan csinálja: ebben utánozhatatlan és szuverén.

Politikai alapja a „helyi gyökér“. Szükséges, hogy az ország valamely vidékén, vagy egy adott társadalmi rétegben ismerjék, és pedig maradéktalanul, egész életpályájával és családjával együtt. Eszköze, amellyel a népet megközelelti: a barátságna olyan foka, amely más embertípusban sohasem fejlődhetik ki. Szükséges, hogy több ezer kortárral tegeződjék, szükséges, hogy minden híve a maga embeérének tartsa s mindig ugyanazt kapja tőle, amit előre vár. A Népszerű Embert a politika nem azért tartja, hogy meglepetéseket okozzon, hanem azért, hogy várakozásokat elégítsen ki. S az igazi Népszerű Ember ezzel a hivatásával százszázaléki tisztában is van. Sokat jártam Vele választásokra, mint újságíró és honatya, s tisztában vagyok azzal, hogy mik az értékei. Politikai életünk anekdotákin-

csét ő szaporítja. Nehéz és kínos helyzeteket pillanatnyi ötletekkel old meg. Találékonyága fölér egy hadvezér intuíciójával, s a néppel, a tömeggel való érintkezése során sohasem érik meglepetések. A Népszerű Ember a legperfektebb politikus, mert a politika a vérében van s ösztöneivel politizál. Külön életformát épít fel magának, amely mind azt a célt szolgálja, hogy népszerűsége növekedjék. Ebben a tevékenységében határozott rendszert követ, amely megérdemli a komoly vizsgálódást.

Ha választókerületébe megy, kocsijából a falu végén kiszáll s az utat a községházáig gyalog teszi meg néhány híve kíséretében. Az utcán megcsókolja a gyermekeket, s szeretetteljesen a levegőbe emeli őket. Ezzel az anyák szimpátiáját szerzi meg, s egyben a nőknön keresztül a legnagyobb publicitást. Ha választópolgárral találkozik, hatalmasat köszön, nagyobb, mint városban szokásos, mert a köszöntés az első benyomás, amelyet magunkból árasztunk. Néptömegek előtt mindig széles gesztusokkal kell köszönni, nagy testmozgással, hogy a köszöntés teátrális és figyelmetkeltő legyen. A rómaiak és a fasiszták ezért köszönnek karlendítéssel. Katonáság előtt a tiszt azért húzza ki és villogtatja meg a kardját évszázadok óta, s a civil politikus a nép előtt ezért lengeti meg félköralakban a kalapját. Megfigyeltem, hogy egyes népszerű emberek politikai körútjaik során az átlagosnál szélesebb karimájú kalapot hordanak, hogy azzal hatásosabban tudjanak köszönni.

Miután a Népszerű Ember végigdédélgette a gyermekeket s kifejtette, hogy azok apjukhoz, vagy anyjukhoz hasonlítanak-e inkább, következő ténykedése: a férfiak szimpátiájának megnyerése, ami a közös életsors illúziójának felkeltésével érhető el. A Népszerű Ember ezért mihelyt

lehet, katonaemlékeire hivatkozik. Mindig talál valakit a tömegben, aki emlékszik rá, hogy vele együtt ennél, vagy amannál az ezrednél szolgált, amikor is cudar időket éltek át. Amint közeledik a politikai gyűlés színhelye felé, kíséretének egy-két tagját előreküldi, hogy az idejében elterjessze a hírt jöveteléről s érkezése pillanatára megszervezze az ovációt. Mikor aztán a pódiumra lép, s sorjában üdvözlözi a notabilitásokat (a hallgatóságból is személy szerint üdvözöl néhány embert), akkor kezdődik a Népszerű Ember tevékenységének igazi, csodálni való szakasza. A Népszerű Ember sohasem olvasott tömeglélektani könyveket, de ösztönénél fogva mégis csalhatatlanul alkalmazza az azokból leszűrhető tanulságokat. Mikor beszélni kezd, rendszerint a következő módszerek szerint jár el:

Először tolmácsolja pártvezérének üdvözlését, ami a tömeget az első éljenezésekre serkenti. Azután elmondja jövetelének célját s kiemeli a hely fontosságát, ahol a gyűlés éppen folyik, hogy a nép érezze: milyen rendkívüli jelentősége van annak, hogy ezt az országos ügyet most éppen az említett faluban tárgyalhatják meg. Ezután következik az első hangulatkeltő lépés: az adott problémák s a nép bajainak feltárása és színes ecsetelése, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy a Népszerű Ember teljesen átérzi a tömeg vágyait. A bajok felsorolása után újabb hangulatkeltő lépés az ellentét felvázolása, a nagy „bezzeg“, ami abban kulminál, hogy ezeket a bajokat — sajnos — nem mindenki egyformán szenved végig, hanem vannak a bajoknak haszonélvezői is, akiknek éppen ez a helyzet az érdeke s ezeket kell letörni. Az ellentét felvetése kicsíráztatja a drámai magvat s a tömegen izgalom vesz erőt. Ekkor következik a beszéd legnehezebb része, ahol a megoldási módokat kell felsorakoztatni.

A Népszerű Ember tudja, hogy nehéz terepre érkezett s most az indulatok helyett az értelemre kell hatnia, ami a tömeget ismét egyéniségekre bontja s ezzel az ellentmondások lehetőségét veti fel. A Népszerű Ember ezért sohasem mond számot és sohasem beszél időről; nem megy bele a részletkérdésekbe, ahol a tömegben ellentétek mérülhetnek fel, hanem az általánosságokat helyezi előtérbe. Ha fejtegetései során az értelmi elemet sokáig engedi a hallgatóságban funkcionálni, — óriási veszélyek fenyegetik. A nép közbeszól. „Nem úgy van ám az, nagyságos uram“ — mondják, s a hallgatóság tagjai egymással vitatkozni kezdenek. A Népszerű Ember azonban, ha szuverénje a mesterségének, előre tudja, hogy ilyen esetekben mit kell csinálnia, milyen fogást kell alkalmaznia. A feladat egyszerű és világos: a tömeg értelmi funkcióját mielőbb meg kell szüntetni és ismét az indulati elemet kell felidézni. A Népszerű Ember ezért katarzisz-oldó módszert alkalmaz, (mint az orvosok a görcs-oldót), aminek legjobb példája: a hirtelen alkalmazott vicc. A nézeteltérést anekdotával csapja agyon, amire az emberek harsány derűre fakadnak s pár perccel azelőtt fennállott aggodalmait könnyedén elfelejtik.

A viccek alkalmazásánál szintén vigyázni kell. Nem szabad olyan anekdotát mondani, amely valamely foglalkozási ágat sért, mert nem tudni, hogy a kérdéses szakmából mennyien ülnek a nézőtérben. Amikor érdekképviselői gyűlésről van szó, a dolog könnyű: kereskedők előtt a háztulajdonosokat kell szidni és megfordítva; kisiparosok előtt szintén a kereskedőket és a bankokat. Viszont, ha a hallgatóság foglalkozásilag nem egynemű, akkor fel kell mérni átlagos színvonalát, s ahhoz kell mérni a poént. A leghálásabb módszer az, ha az anekdota szenvedő hőse a

zsidó, vagy a cigány, mert így senki sem haragszik meg. A másik katarzisz-oldó módszer a pártpolitikából való kiemelkedés és a hazafias frázis gyors alkalmazása. A Népszerű Ember talán nem ismeri a régi francia közmondást, amely szerint „a hazafias költő olyan, mint a középkori tolvaj, üldözői előtt a templomba menekül“, mégis, hogy az értelmi zűr-zavarból kilábaljon, ugyanezt gyakorolja. Vagy pedig: megimádkoztatja a népet. Ilyenkor senki sem mer többé közbeszólni s így nyert ügye van. A legvégső aktus a politikai beszédnek tettekké való összesűritése, ami a népben az akarati elemet hozza felszínre teljes kielégtelenségül. A nép mindig boldog, ha a Népszerű Ember az ő akaratából üdvözlő táviratot küldhet valakinek, vagy feliratot szerkeszthet. Ilyenkor az az érzése, hogy csinált valamit, hogy a pozitív alkotás útjára lépett.

Mindezeket a dolgokat csak népszerű ember tudja végrehajtani, s mások minderre képtelenek. Hiába figyeljük meg a Népszerű Embert s lessük fogásait. Mint a szárazra tett hattyú, mi csak csetleni-botlani tudunk az ő tudományával, míg ő a saját maga által megteremtett népszerűség vizein síklik tova. Mert a Népszerű Ember a valóságban — költő. Egész élete a mindennapi költészet, a mindennapi óda, amelyet magáról és eszméiről a világba zendít. Múltjában rendszerint megtalálható a versírás pozitív ténye is s külső tulajdonságaiban (bohém, gyakran iszákos természete, idegenkedése a hajnyírástól stb.) ugyancsak költői vonások. Ez a titka annak, hogy noha mindnyájan utánozni szeretnék, ez oly kevésünknek sikerül.

A Népszerű Embert csak egyetlen tragédia fenyegetheti: hogy nem marad meg saját szakmájánál s más körben is szeretne népszerű lenni, mint amelyből sarjadt.

Pedig ez elméleti és gyakorlati lehetetlenség. Nem lehet senki se népszerű másutt, mint abban a társadalmi rétegben, amelyhez intelligenciájánál fogva szólni tud. Az intelligencia határ lefelé és felfelé is. S aki népszerű a munkások, vagy kisgazdák között, az ritkán tud népszerűvé válni a középosztályban és megfordítva. A Népszerű Ember rendszeren ott bukik meg, hogy hamisan kezdi értékelni magát s amint minden komikus és bufló Shakespeare-szerepre vágyik, ő is elköveti a műfajhibát, hogy ki akar lépni önmagából.

Az irigy világ ezt az ambícióját ritkán értékeli s a Népszerű Ember ezért a valójában — tragikus hős.

A NAGY EMBER ROKONA

A politikai élet pikantériái többnyire olyan általános emberi tulajdonságokból erednek, amelyek minden rendszerben egyformán jelen vannak s így azoktól sosem lehet megszabadulni. A hatalmon levőknek és az ellenzékieknek szinte mindig azonosak az emberi és lelki problémái; törvényszerűen követik el a számukra receptszerűen előírt hibákat; mindig nagyjában ugyanaz a környezet alakul ki körülöttük s ezek a körülmények azonos izgalmakat hoznak létre a közéletben. A hatalom gyakorlása épügy tömérdek emberi hibával jár együtt, mint a hatalom ostromlása. A hibákat egyik rendszer öröklí a másiktól s akik ma a hibák ellen küzdenek, holnap, uralomrajutásuk esetén ugyanazokat sorjában mind elkövetik. A legtöbb baj oka személyes tulajdonságokból ered, amelyek csak külsejünkben változnak, lényegükben soha. Csendes, jó körszakban pletykák származnak belőlük, de nagy megrázkódtatások, vagy forradalmak idején tragédiákat szülhetnek. Mindenesetre állandó mozgásban tartják a közéletet. Módot adnak a komoly és értékes emberek népszerűségének lerombolására s a hatalmat támadóknak

kezükhöz adják a szenvedély, a gyűlölködés fegyverét. Segíteni azonban csak átmenetileg lehet ezeken a bajokon, véglegesen csak akkor lehetne, ha az emberi természetet sikerülne megváltoztatni.

A politikai gyűlölködés egyik legfőbb keletkezési helye minden korszak „nagy embereinek” személyes környezetében keresendő. A Nagy Ember a közélet érdeklődésének középpontjában él. Szavainak, cselekedeteinek fokozott súlya van s hívei és ellenségei egyaránt mindent látnak, tudnak róla s kötelezőnek tartják, hogy pletykáljanak személyéről. Környezetének hibáit a Nagy Ember rovására írják s, ha bármi történik vele és körülötte, azt szenzációvá dagasztva, eltúlozva közlik embertársaikkal, mert boldogok, ha behatolhatnak egy emberi egyéniség titkaiba s még boldogabbak, ha másokat saját színvonalukra leránthatnak. Miután minden Nagy Ember épúgy gyöngeségekkel van megáldva, mint többi sorstársa — állandóan van ok és mód arra, hogy a Nagy Embert népszerűtlenné tegyék s gyűlölködést szítanak körülötte.

A közéleti férfiúnak az a legnagyobb baja, hogy nem áll egyedül a földön, hanem családjá, rokonságá és baráti, vagy közhivatali környezete van. A történelem ismeri a nagy és elszánt forradalmárokat típusát, a magányos, szomorú és boldogtalan vezéreket, akik csak egy eszméért éltek, társtalanul bolyongtak az élet megpróbáltatásai között s igen gyakran tragikus: hősként buktak el. A Nagy Ember, aki egyedül van, bizonyos mértékig mindig magában hordozza a tragikus véget, az olyan Nagy Ember viszont, aki nincs egyedül — az életébe való beavatkozás mindennapi apró keserűségét hurcolja magával. A legtöbb személyes baj a *házastársnál* kezdődik. A Nagy Embert

az élet veti ugyan felszínre, de ugyanakkor az élet szelektálja is, hogy ki legyen Nagy Ember, viszont kevésbé szelektálja a Nagy Ember feleségét. Különösen forradalmi korszakokban lehet látni a drámai magvat a maga teljes kibontakozásában, amikor a férfi az éltre ugrik: a feleség nem tud lépést tartani férje karrierjével, nem tud beleilleszkedni az új helyzetbe, nem tud forradalmár lenni, vagy nem tud reprezentálni, nem tudja betölteni azt a szerepet, amit a nép a Nagy Ember feleségének kegyesen kioszt s ezzel a Nagy Ember egyéni élete felborul. Forradalmi rendszerekben az éltre jutott férfiak között valósággal válsági epidémia szokott lábrakapni ezek miatt.

A közéleti feleség azonban nem forradalmi rendszerekben és normális viszonyok mellett is igen sok bajt okoz. Köztudomású, hogy politikusok feleségei sokszor versenyeznek egymással férjük háta mögött. Más Nagy Emberek feleségei — le egészen a magyar vidék alsóbb közfunktiónáriusaiig — nem egyszer a másik férjet kritizálják s a férfiak jóhiszeműségét aláaknázzák. A nő vetélkedéséről naiv eposzok és drámai művek adnak ízelítőt a világirodalom remekeiben. Beleszólnak férjük mesterségébe s ezzel befolyásolják a férfit. Ha a férj foglalkozása olyan, amely a nőt közelebbről érdekli (például: színház, művészet, irodalom), a nő alig tud ellentállani a csábításnak, hogy ő is aktív tényezővé legyen, míg pénzügyi, vagy technikai szakembereknél ez a női oldalról jövő befolyásolás sokkal kisebb.

A legtöbb bajt általában a női családtagok társadalmi szereplése okozza. Igen gyakran látjuk, hogy a férj jovialis, kedves ember, aki nem sokat ad címre és rangra s elfoglaltsága miatt az állásával járó társadalmi előnyöket nem is tudja learatni. Helyette a feleség viseli a címet. Ő

tartja a társadalmi távolságot az alacsonyabbrendűekkel szemben s ő vezényli a fölfelé-kapaszkodást a nagyobb-rangúak felé. A férj rabja a foglalkozásának, de a feleségnek túlsók a szabad ideje s ezt az időt — reprezentálással tölti. Míg a férj elnyűtt emberként megy nyugdíjba, mellette kiterébélyesedik a Méltóságos vagy Kegyelmes Asszony, aki a karrier egy fokán menthetetlenül elkezd kórházat látogatni, elnöknői ambíciói születnek s a külvilágot égnék hegyezett orral figyelmezteti férje és sajátmaga rangjára és pozíciójára. Ebben a tekintetben Magyarország egészen különleges helyzetben van. Keleten, ahol egyedül van értelme a címeknek, a nő nem viseli férje címeit, mert alárendelt társadalmi helyzetben él, sőt sokhelyütt többedmagával háremben tölti életét. Keleten a közélet csak a férfiak játszóterülete. Nyugaton viszont az élet már lecsiszolta a társadalmi élet nálunk még szokásos visszasságait. A minisztert nyugaton megillesheti az „excellence“ cím, de — feleségét soha! A miniszterné megszólítása: „Madame“. A női hozzátartozóknak címekkel való felékesítése csak Magyarországon szokásos még.

A közvetlen család mellett — ahol külön fejezetet lehetne írni még az elkényeztetett fiúkról — a szélesebb-körű rokonság okozza a legtöbb pletykát s hívja ki a legtöbb kritikát. Valamikor a középkorban, amikor az egész életet a patriarkális szemlélet uralta, nem keltett megütközést az, ha királyok és oligarchák saját rokonaikkal tömtek tele az akkori közélet kezük ügyébe eső pozícióit. A rokon szerepe a közéletben Napóleonnál kulminált, aki fivereit királyokká s nővéreit királynékká tette: az egykori patriarkális királyság kora ekkor ütközött össze a forradalmi világgal. A nép azóta nem nézi szívesen a Nagy Ember rokonát a közéletben. Viszont mindenki, aki kar-

riert csinál, öntudatlanul és akaratlanul is — a királyokat utánozza. A legtöbb karrierista kiskirály lesz, s ha nem is született annak, rokonai igyekeznek kiskirályt csinálni belőle. Móricz Zsigmond „Rokonok“ című regényében kísérteties színekkel ecseteli a magyar vidék közéletének rokon-problémáját. A rokonság nemcsak a minisztereket, hanem a vidéki polgármestereket is ellepi s a Nagy Ember karrierjét saját boldogulására akarja felhasználni. Elfelejtett kapcsolatok élednek fel, ál-rokonok jelentkeznek. A valóságos rokonok a gyermekkor emlékeire hivatkoznak s elköltözött szüleink emlékére, mellünknek szegezve a parancsot, hogy segítsünk rajtuk és helyezzük el őket.

Az irigy társadalom viszont gyanakvó ellenőrzéssel figyeli a rokont, s annak érvényesülését még akkor is a Nagy Ember rovására írja, ha a rokon egyébként megfelel a várt követelményeknek. Az emberek azt hiszik, hogy Nagy Embernek nem lehet okos rokona, a rokon pedig eszét a vele rokonságban élő Nagy Emberével legalábbis egyenrangúnak tartja: ebből származnak a konfliktusok. Mánásnál még szívesebben elnézik a rokont, mert az szintén mánás, aki tiszteletet érdemel s bizonyos korszakokban a rokonság a mánás-politikusnak stabilitást ad — a középosztálybeli Nagy Embert viszont a rokon majdnem mindig lehúzza. Miért? Mert, ha a Nagy Ember mánás, karrierjével kevésbé emelkedik ki címben és rangban, mint a középosztálybeli társa. A mánás-rokon közelből, a középosztálybeli rokon nagyobb távolságokból startol a karrier felé.

Mit csináljunk hát a közéletben a rokonokkal? Csüggedten be kell vallanom, hogy a problémakörben nincs megnyugtató megoldás. Ha a Nagy Ember távoltartja magától a rokonait, akkor azt mondják rá (nemcsak az erd-

keltek, hanem a társadalom is), hogy „rossz, gögös ember, felfuvalkodott, aki még a saját rokonait se fogadja“. A leggyakoribb eset az, hogy az ember egyszerűen — nem bír a rokonaival. A történelemből látjuk, hogy királyok és hadvezérek, akik országokat hódítottak meg, igen gyakran nem tudtak megbirkózni egy-egy családtagjukkal. Hogy várhatjuk akkor a hősiesség magatartást mai kompromisszumos, egymásrautalt, szegény és nyomorult életünkben? Viszont, ha támogatjuk őket előmenetelükben, nyomban jön a vád, hogy közéleti pozíciókat arra használjuk fel, hogy rokonaikat álláshoz segítjük. S a jóakarók, hívek és barátok ujjukon számolják elő, hogy egy-egy Nagy Ember mennyi rokonát helyezte el a vármegyénél, vagy a fővárosnál. A rokon-fronton sohasem lehet béke és végleges állapot. A rokonokkal muszáj állandó kompromisszumban élni: ez az élet parancsa. A nagyon törekvőket a leghelyesebb félénként megsérteni s félénként kibékülni velük: így aránylag tűrhető állapotot lehet támasztani legalább egyidőre.

Ha a Nagy Ember igazságos rokonaihoz, mindenképp előbb abból kell kiindulnia, hogy Nagy Ember rokonának lenni nemcsak előnyös, de ugyanakkor szomorú állapot is. A rokon helyét és szerepét a társadalomban ilyenkor nem pozitívum, hanem reláció állapítja meg s igen sok rokont, aki tehetséges volt, éppen Nagy Ember rokona ölt meg, aki miatt nem tudott érvényesülni. A régi időkben testvérek, akik mindketten nagy egyéniségek voltak, igen sokszor ezért álltak más és más zászlók szolgálatába s ezért gyűlölték egymást olyannyira. A tehetséges rokon néha megérti, hogyan kell viselkednie és mit kell tennie, a baj a tehetségtelen rokon esetében nagyobb és reménytelenebb. A Nagy Ember ilyenkor a leghelyesebben úgy cse-

lekszik, hogy vagy ellen-rokonokat alkalmaz, akik egyensúlyban tartják egymást, vagy kijelenti, hogy neki mái semmi befolyása nincs a közéletben s az csak árt az illető rokonnak, ha ő protezsálja.

Ha bukásodnak hírért kelted, a rokonok egy darabig békében hagynak.

A NAGY EMBER KÖRNYEZETE

A család és rokonság mellett a politikai és közhivatali környezet okozza a legtöbb bajt a Nagy Embernek s a legtöbb izgalmat a politikai világban. A környezet-probléma több ezer, sőt talán több tízezeréves. Amióta a primitív népek törzsfőnökei politikai akciók előtt megkérdézték a falu véneit és a béljósokat s valamilyen formájú udvart kerítették maguk köré a legtekintélyesebbekből, a népben mindig kiirthatatlanul élt a gyanú, hogy ezek az előkelőségek a főnöknek rossz tanácsokat adnak s a népet nem engedik a maga panaszaival vezetőjéhez járulni. A környezet körülveszi éfr befolyásolja a Nagy Embert s akik nem tagjai a környezetnek, azok irigyek amiatt, hogy az ő befolyásuk nem érvényesülhet, őket nem hallgatják meg, s a környezet a Nagy Embert másként informálja a világ dolgairól, mint ahogy azt a többi érdekelt látja. A nép a legtöbbször meg van győződve arról, hogy királya jóakra rá, vele együttérző, s a nemzet nagy szempontjait szem előtt tartó ember, azonban nem mindig hiszi el, hogy tanácsosai is azok. Ezért minden nemzet történelmi múltjában találkozunk annak az uralkodónak az alakjával, aki ál-

ruhába öltözött, hogy ellenőrizze tanácsosait, elvegyült a nép közé s így tett igazságot. Nemcsak Mátyás király, hanem az araboknál Harun al Rasid, az angoloknál Alfréd, az oroszoknál Nagy Péter, s a többi nemzet életében még oly annyian, mind azzal nyerték el a nép lelkében az igazságos és bölcs jelzői, hogy szakítani tudtak tanácsadóikkal, szembefordultak az oligarchiával, kitörtek környezetükből s egyesülni tudtak a nép vágyaival és gondolatvilágával.

A mai időkben az államfőket nem fenyegethetik olyan veszélyek, mint a középkorban, hogy a környezet elzárhatja őket a külvilágtól, s nem szerezhetnek tudomást népük bajairól. Mégis Amerikától Európáig a legtöbb államfő környezetében a mai modern világban is rendszerint él egy-egy ember, akit a társadalom ellenszenvével tüntet ki. Bizonyos társadalmi rétegek azt hiszik, hogy minden rossz, ami az országban történik, a környezetnek erre a tagjára vezethető vissza s minden bajt neki tulajdonítanak. A környezetnek ez a tagja rendszerint teljességgel ártatlan, az érdekeltek azonban bűnbakot keresnek, amiért előléptetésük, apró ügyeik nem sikerültek és ambícióik nem teljesültek úgy, ahogy szerették volna, s minden haragjukat a környezetnek erre a tagjára zúdítják.

Ugyanez a helyzet a felelős államférfiak és politikusok környezetében is. A párthívek gyanakodnak a környezetre s élénken pletykálnak arról, hogy vezérük, vagy miniszterelnökük kikkel barátkozik. Félnek tőle, hogy a barát, aki kívül áll a politikai rendszeren, rosszat mondhat róluk, vagy leleplezheti önzésüket és elfogultságukat. Mérgesek, mert a környezet nem teszi lehetővé, hogy naponta dara bokra szaggassák a minisztereket s nem mérik le annak fontosságát, hogy sokkal jobb, ha a kellemetlen dolgokat a környezet közli a külvilággal, mintha maga a vezetésre

hivatott Nagy Ember tenné. A környezet azonban nemcsak a hatalmon lévőket, hanem a hatalmat ostromló ellenzéki vezéreket is ugyanezekkel a módszerekkel védi s ugyanúgy népszerűtleníti. A magyar társadalomnak az a természete, hogy a politikától mindig csak vár valamit, de nem szeret áldozni érte, törvényszerűen magával hozza, hogy az ellenzéki vezetők bizonytalan egzisztenciákkal kerülnek összeköttetésbe, viszont a magyar társadalom szolgálékúsége azt eredményezi, hogy a hatalmon lévők környezetében a neobarokk modor kap lábra.

A miniszterek előszobája és az előszobában uralkodó modor külön szociológiai tanulmányt érdemel. Ennek a modornak hordozója a *miniszter személyi titkára*, akit a miniszter általában a jólöltözött, jócsaládból való és sima modorú tisztviselők köréből válogat ki. A miniszter titkárának az a hivatása, hogy reggeltől estig gazdája környezetében legyen, a miniszter levelezését intézze, a feleket fogadja és távoltartsa s a miniszter legbizalmasabb ügyeiben intézkedjék. A foglalkozás magával hozza, hogy a titkárnak állandóan magasabbrangúakkal kell barátkoznia, akik a hivatali létrán felette állanak ugyan, de mégis szeretnek a titkárokkal jó viszonyban lenni a sok kézügyben lévő szívesség miatt. Ebből a viszonyból fejlődik ki a miniszteri előszobák modora, ahol a szembenálló felek egymást bokázással köszöntik, dzsenti módszerrel fognak kezét s keleti virágnyelven érintkeznek egymással. „Most éppen öméltósága van öexcellenciájánál, méltóztassál talán félóra múlva idenézni, ha nem fáraszt, vagy méltóztassál telefonálni,“

Ezekben az előszobákban reggeltől estig állandó méltóztatás folyik, öméltóságák és ömagyméltóságák külön nyelvet és hanglejtést, eredeti köszönési formákat és beszéd-

témakört fejlesztenek ki, amely tartózkodik az aktuális kérdések érintésétől, a személyes hogylét és a felszínes társadalmi élet problémakörében mozog s, ha kinyílik az ajtó, önnön rezerváltságába hanyatlik.

Megfigyeltem, hogy ezekben az előszobákban külön íratlan törvények uralkodnak a látogatók értékelését illetően: A rangsorban legelső az olyan előkelőség, aki fölötte áll az aktív politikának s vagy a legfelsőbb társadalom, vagy a pártpolitikától független államvezetés magaslatain áll. Ugyanebbe a rangcsoportba tartoznak azok, akik már ültek a kérdéses minisztérium bársonyszékében, de nem közvetlenül a jelenlegi miniszter előtt. A miniszter ezeket a látogatókat azért szereti jobban, mint a többi, mert ritkábban látja őket, míg a politikusok naponta zaklatják. Egy-egy galamblovó herceg, urak a Lovaregyletből, akik kedves anekdotákat mesélnek a várakozási idő alatt s előkelőségük abban is kulminál, hogy az aktív politika tényezőit személyesen nem ismerik; akik évente csak egyszer ereszkednek le a miniszterhez — a legkellemesebb látogatók közé tartoznak.

Azután jönnek a vidéki előkelőségek, akik „csak egy napra vannak Pesten“ s ezután a felsőházi tagok és honatyák, legvégül pedig a referensek, akik morogva húzódnak vissza, látván, hogy a fontos ügyet ezúttal sem tudják a miniszternek előadni. A képviselők azt állítják, hogy közöttük is nagy különbségek vannak s a kormánypártiak panaszkodnak, hogy az ellenzékiek könnyebben érnek el bizonyos dolgokat. Ez nem egészen igaz. Igaz volt addig, míg a parlamentet a barátság hangulata uralta, de akkor is csak bizonyos megszorításokkal. Van egy felfogás, amely szerint közéletünkben mindenkinek akkora súlya van, amennyi kellemetlenséget az illető kortársainak okozni

képes; én viszont azt állítom, hogy az egyéniségnek még mindig van bizonyos jelentősége s a Nagy Emberek néha szívesebben elbeszélgetnek jóeszű fiatalokkal, mint magasabb rangot viselő, de jelentéktelenebb egyéniségekkel.

A tisztviselői kar közben irigykedve nézi a titkárokat, akiknek előmenetele az átlagosnál gyorsabb, de ritkán veszik figyelembe, hogy a titkár néha naponta tizenhat órát ül a hivatalban. A hivatali környezet problémájának van orvosszere. Itt a helyzet jobb, mint a családnál, vagy a rokonnál. Az orvosság egyszerű: a gyakori környezetváltozás. Ne a titkárok cseréljék a minisztereiket, hanem a miniszterek titkárait.

A környezet nemcsak a minisztériumokban és nemcsak politikai pályán alakul ki, hanem az élet egyéb területein is. Ez mutatja, hogy mindezek a dolgok nem politikai rendszer szüleményei, hanem a magyar társadalom szerves produktumai. Ezt legfőképpen azzal lehet bizonyítani, hogy a legnagyobb szolgálalkúság általában nem a közhivatalokban, hanem a tudományos intézetekben, a szellemi élet világában alakul ki. Különösen szembeűnő a helyzet az olyan intézményeknél, ahol a tudomány szolgálata lukratív lehetőségekkel van összekapcsolva: így a klinikákon és egyes más hasonló főiskolai tanszékeken. Az egyetemi tanár, a „Prof.“ néha szinte vallásos tisztelet tárgya. A tudományágban egy emberöltőre ő dönti el a tudósjelöltek előmenetelét, tőle függ, hogy ki mikor lesz gyakoronokból tanársegéd és tanársegédből magántanár. Szüksége van kitűnő munkatársakra, de arra is, hogy a munkatársak ne nőjjenek az égig. Míg külföldön a Prof. és munkatársai között általában a barátság hangulata uralkodik s a rangkülönbség nem játszik szerepet közöttük,

nálunk sokhelyütt éppen a legintelligensebb emberek világában a patriarkalizmus különös fajtája divatozik.

A tudósok idegesebbek mint a politikusok s igen gyakran megvetik a modort legalább is — alantasaikkal szemben. A professzor, az ápolószemélyzet és a betegek előtt nem egyszer lehordja a kopaszodó tanársegédet s láttak már olyan esetet is, hogy operáció közben a tanár a műszerrel a segédkező orvosnak a kezére ütött, mint tízéves korunkban Emma néni a zongoraórán a hosszú ceruzával. A professzor körül klikk alakul ki s a tudományos intézetekben a fiatalok között kialakul a forradalmár-típus. A klinikai telepeken a szélsőséges és forradalmi szavazatokat nagyrészt ezeknek a dolgoknak köszönhetjük.

IFJÚ KARRIERISTA.

A filozófusok Solon, Hippokrates és Seneca óta sok szépet írtak az életkorokról, főleg az öregségről, de az ifjúság problémájáról csak önvallomások s nem szerves művek szólnak a világirodalomban. Az emberek eltöprengenek a saját öregségükön, de a fiatalságukat élik. Vízton minden emberöltőnek megvan a maga életkorbeli ideálja, ami részint abban mutatkozik meg, hogy a szereplő emberek, a karrieristák mennyi idős korban jutnak érvényesüléshez, részben pedig abban, hogy az illetők milyen idősre maszkírozzák önmagukat. A fiatal ember minden évszázadban egyformán fiatal s az öreg ugyanúgy öreg fizikai szempontból, de a külső viselkedés igen-igen változik a divattal. Ha apáink és nagyapáink érettségi képeit nézgetjük, azt látjuk hogy tizennyolcéves gyermekek heroikus küzdelmet folytatnak a bajusz- és szakállnövesztéssel. A húszéves jogász két emberöltő előtt körszakállt viselt, méteres pipát szívott s rogyadozó léptekkel járkált, mert a táblabíróhoz akart hasonlítani. Ma viszont a táblabíró igyekszik a jogászhoz idomulni. Az emberi életkor a civilizációval meghosszabbodott s a nyugatról jött fiatalság

iránti sóvárgás lett az élet vezető motívuma, aminek rendkívül érdekes és kellően figyelemre nem méltatott következményei vannak a közéletben is.

Az emberi viselkedés az intelligencia köreiből jó tíz-tizenöt esztendővel visszaflatalodott a száz év előtti állapothoz képest az említett nyugati élet-ideál miatt, míg az eredeti keleti ideált (amely szerint tisztesség öregnek lenni) csupán a parasztság őrzi. Ezért azt látjuk, hogy az értelmiség körében a hetvenéves ember egyáltalán nem azt ambicionálja, hogy aggastyánnak, patriarchának tartsák, hanem inkább kujonkodik, kamásnit és monoklit hord s dicsekszik fiatalságával. Az ötvenéves ember a közéletben még fiatal, egyénilig pedig azt ambicionálja, hogy az utcán versenyt fusson a villamossal. Negyvenéves emberek gyerekarccal járnak s a majálison szembekötődít játszanak, amit régebben csak tekintélyük rovására tehettek volna. A politikai rendszerek a fiatalságot igyekeznek megszervezni a maguk számára s ebben nemcsak a tudatos bölcsesség vezeti őket, hanem az is, hogy a nagyok vágynak a fiatalság körében lenni. Nemes közéleti ideálok mellett a társadalom volta-képpen egyre inkább a fiatalság dédelgetésével és óvásával foglalkozik s utánozza is a fiatalokat.

Mindnyájan fiatalabbak vagyunk ma, mint ugyanennyi idős kortársaink száz évvel ezelőtt s ez roppant nagy eltolódást hozott létre a generációk életében. A negyvenéves embert ma általában kezdőnek, sőt igen sokszor éretlen tacsónak tartják, míg a középkorban tizenhatéves hadvezérek háborúkat vezettek s a férfiak jórésze harmincéves korában elesett vagy elpusztult. Az öregek tehát fiataloknak akarnak látszani s az igazi fiatalokat ennél fogva — gyerekeknek tartják. Viszont a fiatalok valóban sokkal

gyermekdedebbek ma, mint a régi korszakokban. Ebben az egyszerű tényben egész tragikomédia van eltemetve.

Az elmúlt esztendőök alatt az értelmiség fiatal nemzedéke hazai viszonyainkhoz képest némi előmenetelre tett szert s ez magával hozta nálunk is az új közéleti fiatalság kialakulását. Megjelentek az első ifjú fecskék az országban, bekerültek a parlamentbe s újabban kezdenek benyomulni a gazdasági és szellemi élet irányító pozícióiba is. A nemzet és társadalom nagy szempontjait tekintve, ez igen helyes fejlemény, azonban ugyanakkor sok bajt is okoz. A fiatal embert a mai időkben általában szeretettel fogadják a közéletben, de ugyanakkor állandó gyanakvással nézik. A fiatalok jelentkezése az öreg embert elsősorban saját életének hibáira figyelmezteti. Az idősebb nemzedék — a fiatalabbak sürgölődését szemlélve — rendszerint arra gondol, hogy életében tömérdek felesleges dolgot csinált, viszont a mai fiatalok túlságosan céltudatosak s szokatlan módon stréberrek. Tanultságuk vagy van, vagy nincs az öregek szerint, de minden esetben az övékétől eltérő s ezért gyanús. Olyan dolgokkal foglalkoznak, amit régen a naturalista gondolkodás lenézett. Viszont csak elméleteket ismernek, de az embert nem. Vigyázni kell rájuk, hogy mit akarnak. A fiatalok viszont, akik kívülről nézik a saját nemzedékükből kikerült kortársat, így gondolkoznak: „Vájjon éppen ez az Ifjú Törekvő képvisel-e bennünket? Vájjon éppen ő méltó-e arra, hogy az ifjúság szószólója legyen? Vájjon a hatalmon levők mit esznek rajta?“ S ilyenkor jön erről az oldalról az ítélet: „Ezek se jobbak, mint az öregek.“

Már ennyiből is mindenki világosan láthatja, hogy a közéletben fiatalnak lenni igen nehéz foglalkozás, s az illető ezernyi veszedelemnek van kitéve ezen a pályán. A fiatal embert az idősebbek és kortársai is egyöntetűen Ifjú Kar-

rieristának nevezik. Vájjon mi ennek az elnevezésnek a titka s mi az Ifjú Karrierista társadalmi helyzete?

A közéletben addig Ifjú Karrierista az ember, amíg öntudatlanul is ilyenként viselkedik. A nagy nyugati országokban sok olyan állás, ami a mi szegénységünknel és kicsinységünknel fogva szemet szúr, nem jelent karriert s ezért a fiatalság érvényesülése másutt természetesebb jelenség. A társadalmi irigység viszont magával hozza, hogy a siker és az előmenetel, ha fiatalsághoz van kötve, még botrányosabb az emberek szemében, mint egyébként. A fiatalok egy része megalkuvónak és árulónak tekinti az érvényesülőt, mert annak párszáz pengővel több a fizetése s ezért azt mondja, hogy az illető „eladta magát.“ A felső társadalom először nem akarja befogadni az újonnan érkezettet, majd amikor látja, hogy pozíciójából nem lehet kimozdítani, — elkezdki kísértetni. Az érvényesülés a társadalomban mindig, mint botrány, mint szenzáció jelentkezik s így az Ifjú Karrierista már azzal a ténnyel, hogy az átlagosnál fiatalabb korban bizonyos pozícióba került, a társadalmi tevékenység céltáblája lesz.

Ha nőtlen, nyomban elkezdik házasítani. Rábeszélik, hogy jobb szabót tartson, vadásztársaságba invitálják és bridzsezni tanítják. Kioktatják, hogy az érvényesüléshez nem elég az ész és a jellem: társadalmi összeköttetés és társadalmi siker is szükséges. Elkezdik párbajsegédnek hívni. Ellenállhatatlan erővel csábítják, hogy zupáljon be az öregek társadalmába, míg a kortársak alulról forradalmi vezérnek szeretnék látni. Tüzelik, bujtogatják, hogy vág-tasson előre, s közben remélik, hogy majd csak elbotlik valahogy. Felhívják a figyelmét arra, hogy életmódján változtatnia kell: felméri a lakását, életmódját s megállapítják, hogy jövedelméből többre is telne. Másik Ifjú Karrie-

rista életmódjával bosszantják, trenírozzák a kakasviadalra s jókat mulatnak rajta, ha vérző taréjjal vonul el a porondról. Az Ifjú Karrieristát úgy nevelik, mint a rakoncátlan gyermeket a javító-intézetben, de voltaképpen nem javítani akarják, hanem saját társadalmi megszokásaikba és érdekeikbe próbálják belekényszeríteni.

Közben az Ifjú Karrierista (aki harmincéves korában úgy viselkedik, mintha húszéves volna s negyvenéves korában úgy, mintha harminc) saját gyermekdedsége következtében a társadalom elleni bűnök egész skáláján végigzongorázik. Az öregek tudatos daccal nyomják vissza infantilitásába. Ifjú Karrierista ezért rendszerint óriási gözzel és zajjal érkezik meg a közéletbe s aktivitása sokszor évtizedekig sem csillapszik. Amikor az első. nap felbukkan a parlamentben, vagy a hivatalban, a vállalatban, ahová bekerült, gyermeki ártatlansággal szétnéz s megállapítja, hogy a jelenlevők között: ő'a legokosabb ember. Ez a megállapítás általában természetszerű jelenség s az öregek is ugyanazt teszik; a baj csak az, hogy az Ifjú Karrierista ezt a meggyőződését nem tudja titokban tartani. A külvilágot nyomban figyelmezteti saját fontosságára s a fontosságtudatból ellenállhatatlanul következik az a tény, hogy a fiatal ember állandóan és intenzíven akar, akaratával reggeltől estig az eget ostromolja. Az akará s a leginfantilisabb vonás. A gyermekek és az amerikaiak akarnak örökké, viszont az öregek és a bölcsek — sóvárognak. Az egyik nyílt, a másik rejtett tevékenység. Az Ifjú Karrierista élete hosszú ideig egyetlen akará s ennek minden adandó alkalommal kitérési lehetőségeket engedélyez. Nézetek nyilvánítására ezért nem várják be a magától adódó alkalmat, mint az öregek, hanem erőszakosan alkalmakat kreálnak, hogy megnyilatkozhas sanak. Ha a személyes meg-

győzés terére lépnek, egyszerre mindent el akarnak mondani, amit tudnak. Szuggesztív módon, heves gesztusokkal, túlsókat beszélnek, úgy hogy hallgatójuk félóra múlva vasjy elszédül, vagy összerogy tudásuk súlya alatt. Ha miniszterhez jutnak, vagy főnökük elé kerülnek, a nagyurat alig lehet megszabadítani tőlük. Az Ifjú Karrierista általában ok és cél nélkül nem csinál semmit, mert az akarati túlbuzgóság még álmait is determinálja. Ha anekdotát mesél, akkor is többnyire valami sötét indok vezeti, valami háttérben lappangó szimbólum, amely saját nagyságát domborítja ki.

A legtöbb panasz mégis modoruk miatt hangzik eJ. Vannak Ifjú Karrieristák, akik állandó szórakozottsággal járnak embertársaik között. Tekintetüket az égre, vagy távoli hegycsúcsokra függesztik s átlépnek a szegény halandón. Néha a mondat közepén hagyják ott a nyájas öregeket, mert rájuk jön valami végzetes gondolat s elméjük elborong. Szórakozottságuk miatt csak olykor-olykor köszönnek. Igaz, hogy itt baj van, mert az Ifjú Karrieristát a modor területén is számtalan veszedelem fenyegeti. Ha átveszi az öregek modorát és túlságosan udvarol nekik, azt mondják rá: stréber. Ha belső forradalomban ég a megszokott ál-modorral szemben és nem szeret bokázni, nem mondja elég sokszor, hogy „kérekalássan“ — akkor modortalan, akiből sohasem lesz semmi, A gyerekesség hibái azonban néha mégis igen súlyosak. Ismerek Ifjú Karrieristát, aki vitatkozásai közben gyakran így fordul a szembenállóhoz:

— Te nem tudod azt, öregem...

Vagy pedig:

— Neked fogalmad sincs róla, kérlek szépen...

Nem szeretik koncedálni, hogy más is tud valamit, sőt a nemtudást a másik fél részéről természetesnek és sors-

szerűnek tekintik. Nyilvánvaló, hogy ezért sürgésük-forgásuk közepette mindenütt feszültség alakul ki körülöttük. Állandóan idegességet szülnek. Miután mindent tudatosan csinálnak, nem tudnak rezerváltak lenni. Nincsenek finom visszavonulásaik s ritkán mennek a pusztába gondolkodni. Ha legalább néha-néha és átmenetileg sorsára bíznák a nemzetet...

Ilyenformán az Ifjú Karrieristát saját gyermekége és a társadalom tudatos nevelő tevékenysége rontja el. Ez hozza létre azt a veszedelmet, amely minden embernél az *életérvés összekuszálásában* jelentkezik. A korszak, amelyben élünk, amúgy is tele van eszmei zűrzavarokkal, de még nagyobb az ellentét emberek hirdett elvei és valóságos életmódja között. Ha valaki progresszív a politikában, úgy illene, hogy az irodalomban és a művészetekben is az legyen és a tiszta életérvés az volna, ha az ember ítélkezésében s magaviseletében ugyanúgy járna el, ahogy az szellemiségből folyik. A fiataloktól nem várhatunk mindig új eszméket s új tudományt, de az újabb és újabb nemzedékek feladata éppen az volna, hogy új életérvést hozzanak magukkal s ezzel változtassák, ezzel javítsák meg a társadalom életét. Az előbbi bajok viszont éppen ezt az életérvést törik meg. A társadalmi befolyás következtében a diákvezér, aki tegnap még forradalmár volt, lassacskán arszlánná változik. A legeslegszélsőségesebb hitújító megtakarított pénzén hamis rokkó bútorokat és zenélő órákat vásárol s azokkal díszíti otthonát. A filozopter, mihelyt kormányfőtanácsos lesz, elkezd vaddisznóvadászatra járni. Van földosztó, aki csak mágnásokkal barátkozik. Van olyan, aki a társadalmi élet visszásságait ostorozza s ugyanakkor már régen bedzsentrizett.

A fiataloknak ezért nincs eredeti életformája, ezért csak folytatói a réginek s ezért nincsenek köztük nagy, kiemelkedő egyéniségek. Persze, ma az egész világot még az első világháború nemzedéke vezeti és kormányozza s a fiatalság mindenütt ennek az első világháborús nemzedéknek az utánérzésében él, amit Magyarországon még különlegesen aláfest a háború előtti társadalmi szemlélet szuggesztíója. A magyar közéleti fiatalság mesterséges után-tenyésztése a szegedi ellenforradalmi nemzedéknek s ez nemcsak politikai, de más téren is így van. Az egész világon nincs negyven év alatti vezető szellem a világháború nagy élménye miatt s azért, mert az öregek — *megfiatalodtak*. A valószínű nemzedékváltás csak ezután a háború után következhetik be.

A mai közéleti fiatalság addig persze lassacskán megszűnik fiatalság lenni, s ezzel elveszti apró hibáit is. Elveszti, hogy a korról és az idővel majd új hibákat öltson magára.

AKIT IGAZOLT AZ IDŐ

Nagy időkben, háborús válságok közepén mindig elszaporodik azoknak a száma, akik előre mindent megjósoltak s akik azzal a büszke öntudattal sétálnak közöttünk, hogy őket — igazolta az idő. Amikor egy nagy és bölcs ember a kormányzás fogalmát úgy határozta meg, Logy „kormányozni annyi, mint előrelátni“ — maga is a komoly politikai tevékenység legfontosabb feladatának az idők megérezését és az ahhoz való alkalmazkodást jelölte meg. A kormányok, a vezérkarok és a diplomácia szervei elsősorban kötelesek a tényeket tudni, azok összefüggéseit megérteni és fantáziával bírni a jövő lehetőségei felől. Azonban néha nemcsak az arra hivatottak jósolgatnak. Az idők változása ilyenkor nemcsak országokat és politikai irányzatokat igazol, hanem a parlamentben, a hivatalokban, a kaszinókban és a klubokban, a vidéki kávéházban és a falusi piacon a nagytemplom előtt is tucatszámra, sőt százszámra jelentkeznek a politika tudósai, akik mindent előre megmondták s minden újabb esemény konzekvenciáját jó előre leszámították. Emberek, akik naponta találkoznak egymással, páros és csoportos küzdelmeket folytatnak ma

napság, fogadásokat bonyolítanak le s győznek és vesztenek aszerint, hogy ez vagy amaz a hadjárat mennyi ideig tart s milyen eredménnyel végződik. Naponta hol az egyik, hol a másik fél érzi magát felül, hogy aztán ismét szerepet cseréljenek s így végigévődjenek egy korszakot, miközben rendszerint mindnyájan azt érzik, hogy kizárólag nekik volt igazuk.

A politikai élet szempontjából ezeknek a jelenségeknek nincs fontosságuk, csupán a hangulat-hullámválást mutatják. A magas politikában mégis megfigyelhető egy típus, amely ugyancsak hasonló hangulati elemeknek a hatása alatt áll, de itt már néha bajt és nehézséget okoz. Ez a típus száz százalékgig meg van győződve arról, hogy egyedül ő látott jól és helyesen előre mindent s állandó békétlenséget mutat, mert az ízlése és jóslata szerint alakult idő egyben — nem szolgálta az ő közéleti előmenetelét is... Számos férfiú jár körülöttünk, akinek öt-tíz esztendő óta állandóan és mindenben igaza van, aki kísérteties pontossággal mindent előre megjósolt és ime: belőle e helyes jóslatok és megállapítások ellenére se lett semmi. Karrierjében nem haladt előre, míg mások, akik rosszabb jósök voltak, nagyobb előmenetelre tettek szert. Ezek a férfiak gyakran azt érzik, hogy velük injuria történt, nekik mellőzésben van részük... A fennálló világrend ennél fogva erkölcsstelen s nem honorálja se a tiszta meggyőződést, se a politikai előrelátást. Vájjon igaz-e ez? Vájjon miért vannak terméketlen jósök és termékeny jóstehetőséggel nem rendelkezők s az idők változása miatt nem hozza magával törvényszerűen azok érvényesülését, akik előbb álmodták meg a jövőt? Valóban a politika kietlen és cinikus törvényei okozzák-e mindezt, vagy az emberekben van-e a hiba?

Amíg a politikai életet minden országban a parlamen-

taxis demokrácia uralta, amelyben a vezető egyéniségek állásfoglalásai döntöttek kormányok és országok sorsáról, a politikai jövőbelátásnak bizony sokkal nagyobb egyem értéke volt. Az idők megérzése nemcsak eseményekben jelentkezik, hanem népek, társadalmi osztályok erejének mérlegelésében, igények, vágyak érzékelésében, elsősorban a fejlődés irányának megsejtésében. A régi világban az volt a jó politikus, aki ezeket a tényeket és adottságokat helyesen fogta fői, az azokból származó erőket a maga szolgálataiba tudta állítani s módját ejthette annak, hogy a világeseményeket olyan színben tüntesse föl, mintha azok az ő elgondolásait vinnék előre. Ebben a korszakban valóban nagy jelentősége volt annak, ha valaki felállott a parlamentben és azt mondotta: „ugyebár, én ezt mind régen megmondottam, mindezt megjósoltam, csak ellenfeleim rövidlátása akadályozott meg abban, hogy gondolataimat idejében nem érvényesíthettem; most azonban nyilvánvaló, hogy az idő engem igazolt; az ellenfeleknek tessék tehát félrevonulni, mert én vagyok a kor kifejezője, a nép atyja, a nemzet instruktora.“

Ma, amikor a végrehajtó-hatalom az egész világon mindenütt megerősödött a törvényhozással szemben, a helyzet erősen megváltozott. A kormányzat tényezői ma nem honorálják úgy az egyéni jósokat, mint a régi világban a nép. A politikai rendszer állandóságát mindennél fontosabbnak tekintik s az érvényesülésben nem aszerint engedik előre és tartják vissza az embereket, hogy azok milyen egyéni flörtben vannak a világeseményekkel, hanem aszerint mérlegelik őket, hogy a politikai rendszer fönntartása szempont iából milyen képességekkel rendelkeznek és milyen megbízhatók. Amint a politikában csökkent az egyéniségek jelentősége, úgy az idő se tud már közéleti férfiakat,

hanem csak országokat és rendszereket igazolni. A rendszerek esetleg eltúriák az előfutárokat, az avantgarde-ot, de amikor a világesemények komoly és elhatározó lépésekre készítetik a hatalmat, a kormányzat ezt a lépést maga teszi meg, az időhöz való alkalmazkodás lehetőségét nem engedi át másnak.

Ez a legfőbb oka, hogy annyi száz és ezer embernek van igaza s ezek mind nem juthatnak uralomra, még legpregnansabb képviselőikben sem. De természetesen e nagy általános ok mellett még sok apró, igen fontos körülmény játszik közre annak a régi közmondásnak az igazolására, hogy „senki se próféta a saját hazájában“. A társadalom egyszerűen azért, mert valaki eltalálja a jövendőt — míg nem enged érvényesülni, részint irigységből, részint azért, mert egyébként túlon túl ismeri a bevált próféta egyéni képességeit. A jó jó sok nem mindig a legintelligensebb emberek, rsféha éppen az ellentmondó, hitetlen fajták a tehetségesebbek, mert intelligenciájuk több összefüggést vesz észre és sokkal több nehézséget fedez fel a jövendő útján. Lehetnek emberek, akik megálmodják, hogy a sorsoláson melyik számú sorsjegy fog nyerni, ám, ha nincs pénzük, hogy megvegyék a sorsjegyet — álmuk meddővé válik. A pluto krata világban szegény ember hiába kap biztos értesülést arról, hogy a következő héten ez, vagy amaz a részvény értékének duplájára fog emelkedni, ha nincs annyi tőkéje, hogy megvásároljon egy „kötést“. Nyilvánvaló, hogy az értékes megérzéseket is csak azok tudják learatni, akiknek megvan a készségük erre. A politikai életben ugyancsak alaptökével, alap fundamentummal kell előbb rendelkezni s csak akkor lehet valamire vinni. Akinek az alap vagyona tehetségben, jellemben, megbízhatóságban, közéleti súlyban, népszerűségben, vagy egyéb hasonló javakban nincs

meg, azt hiába igazolja az idő — az az önmagának kiutalt erkölcsi elégtétellel vigasztalhatatlan, örök mellőzésben marad.

Mert az idők megérzésének nem sok egyéni értéke van akkor, ha azt százezrek vagy milliók művelik. Ma, amikor a borbélytól nyiratkozás közben olyan kijelentéseket hallunk, hogy „a forradalom felfalja gyermekeit“, vagy „ilyen vagy amolyan generális fogja eldönteni a háborút“ (éhség, nyersanyag, tengeralattjáró-háború, stb.), nyilvánvaló, hogy a politikai spekuláció annyira elterjedt és közönséges lett, hogy ma már alig van színvonalbeli különbség egyes közéleti nagyságok és jelentéktelen szellemi kvalitással rendelkező emberek jóslatai között. A mai kor nem a politikai jósok diadalát jutalmazza. A nép csak egészen nagy és vezető férfiak számára engedélyezi az időkhöz és körülményekhez való gyors alkalmazkodást. A népvézerek és felelős államférfiak szükségszerű és elkerülhetetlen állásfoglalásváltozásaiba belenyugszik és ezen a téren követi is a tekintélyeket, de tekintélyre még nem jutott emberek hasonló tevékenységét „köpenyeforgatásnak“ minősíti. Míg régebben bevált jóslatokkal és az idők megérzésével tekintélyre lehetett szert tenni, most előbb a tekintélyt és a hatalmat kell megszerezni, hogy a politikus eljuthasson a szuverenitásnak arra a fokára, hogy merjen előrelátni és jóslatokat kockáztatni...

Ebben az igazságban egyébként nemcsak a mai korszak, hanem a politika legnagyobb örök törvényszerűsége is megmutatkozik. A politikus legnagyobb állandó és örök szövetségese: az Idő, amely embereket, népeket és országokat emel föl és taszít a mélybe. Igazi tehetséget és rendkívüli egyéniséget sohasem pusztít el, vagy legalábbis: nem hiába pusztít el — örvényébe csak selejtes elemek hullanak

bele. Az igazi tehetség minden időben megtalálja a lehetőséget, hogy gondolatait érvényesíthesse, a nem eléggé tehetséges ember: a neki szabott időt, a számára rendelt korszakot se tudja kiaknázni. A politikus egyetlen feladata évezredek óta mindig ugyanaz: kellő színvonalon változni az idővel... Aki az időnek elébe vágat — az a próféta, az a tragikus hős. Aki az időnek utána kullog — az a maradi, a reakciós. Aki kellő felkészültség hiányában ugrik bele az idő változáiba — az a politikai szélkakas. Aki viszont kellő színvonalon tud változni az idővel — arról a nép elhiszi, hogy ő formálja az Időt.

A sértett jósek ezt rendszerint nem tudják s amellet még egy alapigazságot: azt, hogy sohasem világáramlatok hozzák élre az embereket, hanem mindig e világáramlatok saját nemzetünkben és saját társadalmunkban várható reakciói. Sohasem az eszme, úgy, ahogy a nagyvilágban alakatlanul terjed és viharzik, hanem mindig úgy, ahogy az saját életkereteink között megvalósulni képes.

Ha az ember mindezt végiggondolja — mégsem olyan könnyű politikusnak lenni!

AKI VAGYONÁT KÖLTÖTTE POLITIKÁRA

Közönséges ember számára mindig ünnep, ha egy évben egyszer megjelenik a folyosón Daráky, aki vagyonát költötte a politikára. Talán régi emlékek hozzák ide, mint a nagy művésznőt a színházi kapuhoz, vagy a kiöregedett úrlovast a zöld gyepre, a régi sikerek színhelyére. Megjelenése mindig esemény. Az emberek örülnek, ha látják. Szeretettel köszöntik s megveregetnék a vállát, ha hagyná. De Daráky rendszerint szórakozottan siet és keres valakit, akinek hite szerint a folyosón kell lennie. Az újabb honatyák közül már senki sem ismeri a keresett urat s az is lehet, hogy az illető már régen meghalt. De, ha nem is halt meg: vajjon, miért éppen ugyanazon a napon legyen ő is a vörösszőnyegen, amikor Daráky megjelenik? A régi emlékekkel mindig így vagyunk... Azt hisszük, mások még ott állanak a poszton, amit mi már régen elhagytunk, vagy elárultunk.

Daráky jelenség közéletünkben. Szereti azt mondani, hogy ő „a régi világ képviselője“ s annyi szent, hogy más égitesten él. Mert az ő idejében más volt az élet. A politika abban a korszakban a Darákyék részéről egyéni áldozat volt. Ők nem a politikából éltek, hanem ellenkezően: ál-

doztak a politikára. Ezért a jóleső érzés, amikor Darákyt látjuk s ő mégis úgy járkal közöttünk, mint egy fájó tiltakozás, mint egy elkésett vértanú. Mert már nem érijük, nem méltányoljuk őt eléggé. Közéleti embernek mégis – ma is illik ismerni őt s jó, ha az ember tegeződik vele. Helyesebben: kitüntetésnek kell venni, ha Daráky valakit letegez, mert ez azt jelenti, hogy elismerte őt egyéniségnek és tényezőnek a fórumon. Daráky csak az egyéniségeket tiszteli s optimista módon azt hiszi, hogy mindenki, aki úr, politikus és magyar, hasonló természettel van megáldva. Abból a jelből viszont, hogy mindig szalad, arra lehet következtetni, hogy optimizmusának alaptalanságát időnkint észre veszi. Azért menekül, mert látja, hogy a kor romlott s az új emberek között már nincs mit keresnie.

A tisztelet, amely övezi, abból az alaptényből származik, hogy Daráky vagyonát költötte a politikára. A politikai világban ez bizonyos fokig ma is hőstett-számba megy. Az anekdota-kör, amely kialakult körülötte, mind olyan erényeket magasztal, amelyek kiveszőben vannak, de a legtöbb politikus lelkében, mint vágyálmok, ma is élnek, így közismertek azok az anekdoták, amelyek Daráky békebeli választási huncutságairól szólnak. Külföldi útjai, inontecarlói látogatásai szinte a Jókai-regényvilág tagjai közé sorozzák s nagy vadászatairól, asszonyokkal való kalandjairól is sok érdekeset mesélnek. Lehet, hogy a legendákban sok a költött elem, de miután Daráky élete valóban rendkívüli volt, kultusz középpontjává lett s így néha mások hőstetteit is neki tulajdonítják. Mert ki méricskelné vájjon egy Odisszeusz kalandjait? Ki kérné számon az oroszánvadász minden élményének valószínűségét? Daráky szépen élt s életműve ezzel beteljesedett; életét az tette nemessé s az szépítette meg, hogy vagyonát költötte a politikára.

A mi vérbeli politikusainkban évszázadok óta ellenállhatatlanul ég a vágy, hogy többé-kevésbé — Darákyak lehessenek. Nem kell messzire visszamennünk, elég csak a nagy reformkorszak csintalan memoárjait olvasnunk, hogy a Daráky örök típusát fölfedezzük nemzetünk történelmében, ő ott volt már a pozsonyi diétákon is, ama vidám hazafiak között, akik valósággal végigkártyázták a reformkorszakot. Míg Széchenyi és Kossuth titáni harca dúlt az országban, faluk cseréltek gazdát s követeink egy része tömértelen szép élményre tett szert a pozsonyi német lányok és csaplórosok világában. Ezek az egykori nagyurak később százezreket költöttek a magyar emigráció támogatására s nagy hazafias célokra is, de politizálni általában csak úgy tudtak, ha saját nagyságukat tékozló életmódjukkal is hangsúlyozták. Elvekért és asszonyokért egyszerre szerettek meghalni s nem külön-külön. Bánatukat és töprengéseiket finom italokba ölték s ha már az átkos ellenséget, Ausztriát és Bécset, Metternichet és a kamarillát nem tudták térdrekenyszeríteni, mérgekben legalább kifosztották egymást a francia kártyával Mert a politika a legnagyobb kerítő a férfi számára. Lehetővé teszi a könnyű vetélkedést, mindennap apró győzelmeket és bánatos kudarcokat hoz s ezeket csak megfelelő életmóddal lehet elviselni. A férfi, ha erőtől duzzad, győzelemre vágyik. A lovasi torna mellett már a középkorban is mindig jelen volt a kockajáték. Ha nem tudjuk a lóról dárdával leöklelni egymást, legalább nyerjük el egymás pénzét: tanítja ez az életideál. A magyar közélet Szemere Miklós és mások alakja körül kialakult mondanaköre mind-mind ennek a keleti vetélkedési váagnak a tudatalattitól való felburjánzásáról tanúskodik. Aki nem udvarol, nem kártyázik és nem

párbajozik, az a Daráky szemében nem is lehet közéleti ember.

E szép mentalitás mély talajban gyökerezik. A magyar természeténél fogva úri nép s ez az uriság nemcsak felsőbb osztályaiban van meg. Alaptermészeténél fogva a magyar nem lefelé, hanem felfelé politizál. Ha valaki érvényesül, nem saját osztályának modorát és életszínvonalát hozza a közéletbe, hanem átveszi a már ott talált régi, felsőbb osztályok által kialakított életformát s abban pompázik tovább. A háború után élre került kiscgazdavezetők néhány hét alatt úgy beleilleszkedtek az új közéleti modorba, mintha állandóan abban éltek volna. A népnek is csak az imponál, ha vezetői úrnak tudnak mutatkozni s a forradalmi mozgalmak közéleti kakofóniája többek között ezért marad idegen a nagy többség élőit. Ez az alaptermészetünk keleti származásunkból folyik — s ez nagy érték, de ugyanakkor számos bajnak is okozója. A fölfelé való politizálás hozta magával, hogy nem egy paraszti vezérünket elcsábította és kompromittálta a nagyváros és az úri életmód. Vezéreink, akikre néha egy-egy nagy népi feladat volt bízva — luxusemberekké váltak s a pesti mulatóban gyakrabban voltak föllelhetők, mint saját pártjuk ülésein. Szerény polgári, vagy középosztályból származó emberek grand-seigneurökké válnak s elvesztik a mértéket saját életük reális alapja s vélt és várt politikai karrierjük lehetőségei között. Aztán... amikor húsz-harminc év múlva kiderül, hogy semmi se lesz belőlük, akkor tömérdek anekdotával, sok kaszinói tagsággal, párbajjal és sértett hiúsággal Darákyakká válnak s miután vagyonukat költötték a politikára, törvényszerűen az az eget ostromló követelés keletkezik bennük, hogy — a nemzet most már tartsa el őket!

Azok a kivételes egyéniségek, akik egy emberöltőn keresztül küzdenek egy eszméért s ezért mindenüket feláldozzák, valóban megérdemlik, hogy halálukig a nemzet kegyelete övezze őket. Akik vagyontukra költik egy igazságos és nagy ügy céljaira, elvárhatják, hogy ha eszméjük győz, ők is megtalálhassák benne saját érvényesülésüket. Ha valaki vagyontukra költi tudományok vagy művészetek ápolására, s ezen tönkremegy, megérdemli, hogy a tudomány vagy a művészetek világában olyan állást kapjon, amelyben képességeit továbbra is kifejtheti. Voltaképpen, ha valaki vagyontukra költi a politikára, az is gondoskodást érdemel, de vajjon Daráky és társai — a politikára költötték-e a vagyontukra? Én, mint egy romlott kor tiszteletlen gyermeke, megkérdeztem egyszer a Daráky barátait: voltaképpen ő hogyan is költötte a politikára a vagyontukra? A nép számára vajjon rendezett-e tanfolyamokat, hogy művelje őket s felvilágosítsa értelmüket? Alapított-e újságot, hogy elveit hirdethesse? Kiadta-e tehetséges, de szegény ifjak mély és nagy problémákat boncolgató könyveit? Küzdött-e a szegény nép fölemeléséért s tanítgatta-e őket a korszerű gazdálkodásra? Vett-e a népnek permetezőgépet és tenyész-bikát? Küzdött-e munkás, talán agrárius érdekekért alapítványokkal és hasonló kezdeményezésekkel? Alapított-e kórházat talán? Igénytelen felfogásom szerint ilyesmikre lehetne azt mondani, hogy valaki a közre, vagy politikára költötte a vagyontukra. Kérdezősködésemre a barátok hüm-mögő választ adtak.

— Hát, tudod, izé... kérlekalásssan... hát ez abban az időben egészen másképp volt... Tudod, kérlek, más volt az életfelfogás.

S megállapítottam a következőket:

Daráky, akit köztisztelet övez, vagyontukra főrészét:

Budapesten költötte el. A pezsgő és a kártyacsaták mellett politikai készkiadása legfeljebb a választások alkalmával merült föl, amikor a nép etetése és itatása vált szükségessé. A vadászat is többet vitt el a szakértők szerint» mint a közéletből következő összes egyéb terhek s a párezer hold ilyenformán nem politikára, hanem a politikával járó életmódra ment rá. S itt elérkeztem az alapvető problémához: Daráky és társai egy emberöltőn keresztül azt hitték, hogy a politika az ő *saját* szórakoztatásukra s nem a *nép* szórakoztatására van, holott ez alapvető tévedési A nép szórakozik ugyan, ha Darákyék közéleti vitáit látja és hallja, de egyben rettentően könnyen felejt s a közéletben mindig... új szórakoztatók jönnek. Daráky, aki egy életen keresztül maga szórakozott, most azt hiszi, hogy a közösségnek áldozott valamit, holott nekem például az egészből már csak az anekdota jutott s a nép számára még ennyi sem.

Én nem hiszem azt, hogy bizonyos társadalmi osztályok fiait egy-egy korban rá lehet venni a takarékos életre, s nem hiszem azt se, hogy a nemzetnek különös érdeke volna bizonyos embereket megóvni attól, hogy elverjék a vagyonukat. Hogy Darákyék elköltötték a pénzüket, az egyéni- leg szomorú dolog, de a nemzet — semmivei sem tartozik nekik. Legföljebb arra kellett volna ügyelni (idejében), hogy az ezerholdak, amelyeket elittak vagy elkártyáztak, a nép kezébe, s ne illetéktelen uzsorások telekkönyvébe kerüljenek. Ha a régi világban lett volna egy nemzeti intézmény, amely bővérű mágnás- és dzsentrifjak elherdált vagyonát átvette volna, s ezeknek nem kellett volna Maiász bankárhoz vagy Grünfeld Mónihoz fordulni kölcsönért, a nemzetet semmi károsodás sem érte volna. Ellenkezően: a vagyon a Darákyék kezéből szorgalmas magyar kiscigányok kezébe kerülhetett volna. Egy idejében felállított Nemzeti

Uzsora Intézet sok hasznot hozhatott volna az álladalomnak s Darákyékat is sokkal előnyösebben kiszolgálhatta volna.

Ma már, persze, késő dolog ilyesmire gondolni! A nemzet egyre inkább értetlenné válik Darákyékkal szemben, akik vagyonukat költötték a politikára. S így ők a vértanúk, ma kénytelenek egy-egy közjegyzőség, egy-egy moziengedély, igazgatósági tagság, vagy nagytrafik szerény javadalmából élni és sóhajtani a letűnt idők után.

A STRÉBER ÉS VILÁGA

Érdekes, hogy közéletünk egyik leggyakrabban előforduló fogalmának nincs magyar szava. Viszont ellentétben az örök nyelvújítókkal és magyarosítókkal, én azt mondom: ez nem baj, mert az idegen szó néha többet mond. Nincsenek meg benne a saját nyelvünkéből való származás természetes határai s így a fogalomba bele lehet érteni sok mindent, amit a legjobb magyar fordítás is csak halványan közelít meg. A stréber például több, mint törtető. Törtetőnek olyan embert képzelek, aki mindent érvényesüléséért csinál, aki előmeneteléért mindent feláldoz, s ha kell, átgázol mindenkin és mindenben. A törtető zord és konok ember. A stréber jóval több ennél. Minden tulajdonosság megvan benne, ami a törtető sajátja, de emellett érdekes, izgató, kedves és néha mulatságos jelenség is. Ha valakire azt mondjuk: törtető, ezzel még nem jellemeztük egész lényét és egyéniségét. Ha azt mondjuk: stréber, mindnyájan azonnal teljes egészében ismerni véljük az embert. A magyar nép szereti megvetését idegen szavakkal kilejezni s ez is a stréber szó meghonosodásának egyik oka. De az is bizonyos, hogy a stréber alatt sajátos és örök embertípust

értünk, aki külön egyéni világban él. Ennek a világnak titkait nem könnyű kikémleni, de aki a közéletben forgódik, mégis érdekes adatokat gyűjthet s megejtően bájos figurákat ismerhet meg a stréberség vadászmezőin.

Ha stréber után cserkészünk s rejtekhelyeit kutatjuk, vigyáznunk kell, nehogy a nemes vad helyett közönséges kérődzők legelőire tévedjünk. Először is tisztában kell lennünk azzal, hogy a stréber — ragadozó. Viszont a felületes szóhasználat olykor szelíd, közéleti növényevőket is strébereknek nevez, teljesen jogtalanul és tudománytalanul. Sokan azt hiszik, hogy mindenki, aki az életben érvényesül, stréber. Főleg a versenyben lemaradtak szeretik ráragasztani ezt a jelzőt azokra, akik okosabbak és tehetségesebbek náluk. A megrögzött fejnaturalisták, akik lenéznek és gyanúsnak tartanak minden tanuló, művelődő és elmélyedő embert, szintén előszeretettel alkalmazzák amazokra a stréberség fogalmát. A lusták a szorgalmasakra mondják, a buták az okosakra s a maradiak a haladókra, a zsiros állások, jó pozíciók birtokosai pedig az utódjelöltekre, akik fenyegetően közelednek társadalmi, vagy közéleti rangjuk felé. Ezekre a kategóriákra a stréberség bélyegét nemcsak igazságtalan, hanem szellemtelen dolog is rányomni, s bizonyos alapvető fogalmak semmibevevését mutatja.

Nyilvánvaló, hogy érvényesüléséért minden pályán mindenkinek küzdenie kell, mégpedig a szakmában divatos és szükségszerű eszközökkel. Vannak tudományágak, ahol elengedhetetlenül szükséges, hogy a tudósjelölt cédulákat gyűjtsön s azokra ráillessze gondolatait. Vannak életpályák, ahol nyelveket kell tanulni s vannak ismét olyanok, amelyeken disztíngváltan kell öltözködni. Semmiesetre sem stréber az, aki hivatásának megfelelő módon küzd előmen-

teléért. Maga a küzdelem még nem stréberség, amit az az eilenpróba bizonyít legjobban» hogy a társadalom főleg azokat az embereket utálja, akik minden nagyobb erőfeszítés nélkül lesznek valamivé, akik tehát „belecseppennek“ a pozíciókba. Elsősorban meg kell állapítanunk tehát, hogy nem mindenki stréber, aki érvényesül, sőt nem is minden stréberből lesz valami. A stréberség jelenlétét nem az életben elért eredmények jelzik. A stréberség: életállapot, megváltoztathatatlan lelki tulajdonság és semmi köze az életben elért eredményekhez és a szellemi színvonalhoz. Vannak zsenik, akik stréberek és vannak buta emberek, akik ugyancsak a stréberség fogalmi körébe esnek.

A stréberség lelki alapja egy állandó és az illetővel együtt született kisebbségi érzet a környezettel, a társadalommal, a nagyvilággal szemben. Ezt a strébernek egy alakatlan lelki kényszer hatása alatt ki kell egyenlítenie s ez a kiegyenlítés teljes mértékben sosem sikerül. A stréberség alaptörvénye olyan, mint fizikában a horror vacui. Amint a légnemű, vagy cseppfolyós halmazállapotban levő anyagok ellenállhatatlanul arra törekszenek, hogy betöltsék a légüres teret, úgy a stréber hasonló természeti törvény alapján ellenállhatatlan irtózást érez az iránt, hogy az őt környező társadalomban, a gazdasági, szellemi, vagy politikai világban legyen egy légüres tér, legyen egyetlen mákszemnyi lehetőség, amelyet ő ki ne töltsön, ahová ő be ne törjön, amelyet ő lényegével el ne árásson. Nyilvánvaló ezek szerint, hogy strébernek lenni természeti adottság, s így a strébert éppúgy tisztelnünk kell, mint a szerves élet bármely csodáját. Első kötelességünk, hogy megértsük a strébert.

A stréberben a természet rendelése szerint állandó bizonytalanságérzet gomolyog s ez kínozza, gyötri, üzi, hajtja.

Ez a bizonytalanságérzés, amit a német Minderwertigkeitsgefühlnek, az angol inferiority complexnek nevez, okozza, hogy a stréber sohasem tudja lemérni, hogy az életben mit hogyan kell csinálnia, mikor mit kell tennie, adott helyzetekben hogyan kell viselkednie, gondolataival, ötleteivel mikor, hol, kinél kell jelentkeznie. A strébernek nincs mértéke önmaga és a világ felől. Mikszáthnak az antiszemitáról való meghatározása alapján nézetem szerint: *stréber az, aki kelleténél jobban küzd saját érvényesüléséért.* Mert az életben az emberek túlnyomó része így> vagy amúgy, mégis csak érvényesül... ám a stréber idő előtt, mód felett és végtelenül akar érvényesülni s eme tevékenysége során rengeteg fölösleges és sokszor mulatságos dolgot művel. Amint a technikailag fejlett üzemekben a munkás sokkal kevesebb mozdulattal tudja ugyanazt a munkát és erőt kifejezni, mint elmaradt és nem racionalizált telepeken, úgy a stréber legfőbb jellemvonása is az, hogy egyszerű falvakolás helyeit fölöslegesen létrákra mászik, mésszel nyakon önt és föltétlenül ő akarja az épület tetejére kitűzni a bokrétát. Nem tehet róla, a természet bujtatta bele a jellemet.

A stréberség állandó és örök emberi tulajdonság, amelyet szigorú törvények határoznak meg. Így a stréberségnek származásbeli és szociológiai alapokai vannak. Minden nép, amely kisebbségi sorsban él, s így lelki gátlásokkal van megáldva — bizonyos tekintetben stréber. Megfigyelhetjük, hogy környezetünkben elsősorban a zsidók a stréberek és általában a nemrég asszimilált elemek, továbbá az alacsony társadalmi rétegekből feltörekvők, míg a felsőbb társadalmi kasztok képviselői között a stréberség ritkább tünet. Noha vannak mágnás és dzsenti stréberek is, számuk mégis aránylag kisebb, mint a magyarosított nevéük

világában. Mivel az emberi előhaladás nemcsak egyéneken, hanem társadalmi osztályokban és családokban zajlik, megállapíthatjuk azt is, hogy a stréberség öröklődő tulajdonság. Apáról fiúra száll s a kórtünetek csak akkor szűnnek meg, ha a család eléri a kívánt pozíciót s hanyatlásba kezd. Így vannak családok, amelyek az előhaladásért közösen és válllvetve küzdenek. A testvérek egymás dicsérésére szövetkeznek s harmadik személy előtt kijelentik, hogy a jelen nem levő testvér a legtehetségesebb közöttük, míg az illető ugyanezt a munkát ugyanabban a percben másutt végzi el. Vannak családok, amelyek kollektíve házasodnak és nagy műgonddal házasicítanak, polipként nyújtva ki karjaikat az új életlehetőségek felé. A stréberség azonban nemcsak öröklődő betegség, hanem ragadós is. Egy-egy stréber lusta emberek egész légióját tudja felbosszantani s ezzel munkára serkenteni. Ezért a stréberség, ha kellő adagban fordul elő, hasznos stimuláló szerként alkalmazható. A gyermekkorban kezdődik, az iskolában kezd kivirágzni, a közéletben éri el csúcspontját s csak a korról enyhül és szelídül. Alapfelletele a robusztus egészség, bár kivételként vannak olyan stréberök is, akik testi vagy anyagi nyomorúságukra hivatkozva próbálnak érvényesülni. Mindenesetre az idős emberek világában kevesebb a stréber, mint a fiatalokéban.

Ha meghatároztuk a strébert, most állapítsuk meg lelki alkatának fontosabb tulajdonságait. A kisebbségi érzet és a vágy miatt, amely ezt állandóan ki akarja egyenlíteni, a stréberben az akarati elem határtalan túltengésre jut s ezzel az önkritika elsatnyul. A stréber állandóan mindent akar s azt hiszi, hogy minden állás, hivatás betöltésére, minden probléma megoldására alkalmas, sőt néha: egyedül ő alkalmas. Ennek következtében az élet minden megnyil-

vánulása főleg személyes vonatkozásban érdeklí. Azt hiszi, hogy egyedül ő áll a nagyvilággal szemben, minden esemény az ő életének formálására hivatott, ő pedig új lehetőségek kiaknázására rendeltetett. A stréber semmiből soha nem akar kimaradni s mindennel szemben en garde-ban áll. Ha az életben először hall valamit, arra azt mondja, hogy ő már azt régen tudja, s ha új üzleti vagy bármilyen más lehetőség kecsegtet, abba természetesen azonnal belesodródik s a dolgok ormára hág. Ezért a stréberekkel lehet a legjobban olyan élceket végigjátszani, amelyek egy kérdés felvetésével kezdődnek. Ha a strébertől azt kérdezed, hogy „ismeri-e az egyiptomi koronázás külsőségeit“, vagy „tudod-e, hogy a bálnának miért van huszonegy foga“ — a stréber rendszerint habozás nélkül igenlő választ ad s akkor a viccel a nyaka közé csaphatsz. Vigyázatlan strébert a határba lehet küldeni, hogy ott éjszaka kincset ásson, vagy két szomszédvár perpatvarában alkudozásokat folytasson. Mindig elhiszi, hogy válságok idején, vagy nagy bajok megoldásánál speciálisan az ő személyére van szükség. Amint a szerelmi életben a legcsúnyább férfi és nő is szívesen elnézi, ha szép és gazdag ostromló jelentkezik kegyeiért, úgy a stréber is: az élet örök menyasszonya, aki tépett pártájába minden nap új és új arany fonalakat hímez.

A stréber következő főjellemvonása: a csodálatos érzék a környezet megválasztása és az idők változása iránt. Előszeretettel telepednek meg a passzív és puha emberek társaságában, hogy azokkal együtt haladjanak s aztán a cél előtt az élre törhessenek. Alkonyuló személyiségek környezetében ritkán lehet stréberre akadni s olyan inézményben, ahol az előhaladásra nincs remény, a stréber sokáig nem marad meg. Ezért lepik el az olyan pályákat, ahol

állandó mozgás van s ezért irtóznak mások nevelésétől és oktatásától, a másokért való küzdelemtől s a személyiséget háttérbe szorító foglalkozásoktól. A stréber a közéletben rendszerint nem elvtelen, hanem ellenkezőleg: mindenelvű. Minden elvben megtalálja a jót, önmagának igazolását s előszeretettel foglalkozik elvek összeegyeztetésével. Az akarat elem túltengése miatt nem szeret fölösleges dolgokat művelni, viszont, ha éjszaka álmából fölriasztják, s megbízást adnak neki valamely feladat teljesítésére, azonnal útnak indul. Az akarat lenyűgöző ereje következtében egész élete ámokfutás, pihenés nélküli epedés és rohanás, néha állandóan azonos, néha gyakran változó célok felé. Ha az akarat tényező lelkében lecsillapszik, vagy megromlik, a stréberség is megszűnik. Ezért a stréberek kínosan vigyáznak öntudatuk tisztántartására, mert ha elméjük elhomályosodik, életbázisukat veszítik el. Ezért rendszerint vonatkoznak az alkoholfogyasztástól, mert ha egyszer berúgnának, egész lényüket kitálalnák kortársaiknak.

Ilyenkor rémülten jönnek rá, hogy egy-egy stréber lelkében milyen fogalmak élnek rólunk, önmagáról és az egész világról.

A STRÉBEREK FAJTÁIRÓL

Az imént a stréberségről, mint általános emberi jelenségről elmélkedtem, de nem részleteztem annak hazai vonatkozásait. Márpedig mi a strébert saját környezetünkben látjuk és élvezzük. Itt forgolódik a magyar nap alatt, amely fünek-fának és virágnak, állatnak és embernek egyaránt egyéni színeket kölcsönöz. A magyar közéletben tevékenykedik, amely sajátos és eredeti, egyetlen más európai néppel sem összehasonlítható. A magyar stréber így más, mint a külföldi, bár nagyjában ugyanaz a lelkeség lakik benne. Az alapkülönbség elsősorban abban található, hogy a magyar társadalom karrierszemlélete más, mint általában a nyugati népeké. A stréber azért stréber, hogy karriert csináljon, a karrier viszont más az egyes népek szemében, az egyes társadalmi osztályok vágyában és gondolatvilágában, sőt az emberek egyéni természete szerint is. A magyar társadalom általános karrierszemlélete ugyancsak keleti származásunk következménye. A németek, franciák és angolok — függetlenül a politikai rendszerektől és azok hatásaitól — az emberi előrehaladást elsősorban abban látják, hogy az egyén az iparban vagy kereskedelemben,

a szellemi munkás pedig a maga tudományában, művészetében eredetit és jelentőset alkosson. Ezzel szemben Magyarországon az „úr“ fogalma annyira összeszövődött a hatalom birtoklásának és gyakorlásának lényegével, hogy társadalmunk igazi karriernek ma is elsősorban azt tekinti, ha valaki eljut oda, hogy saját környezetében embertársai fölött uralkodhatik.

A karrier csúcspontját mi, magyarok, a hatalomban látjuk s miután a hatalmat a közélet hadszínterein lehet részben vagy egészben megkaparintani, a magyar stréber elsősorban a közéletet lepi el. A politikában, a közigazgatásban és a köztisztviselői státusban aránylag is sokkal több a stréber minálunk, mint az elvont tudományos, vagy művészi pályákon. S mivel minden országnak olyan stréberei vannak, amelyeneket megérdemel, ezért mondhatjuk magunkénak a közéleti strébert, egyik legszebb specialitásunkat

Ha a strébereket osztályozni akarjuk, elsősorban a foglalkozási és szakmabeli eltéréseket kell figyelembe venni. Vannak általános, vagy korlátlan és ezzel szemben vannak szakstréberek. Az előbbiek minden műfajban dolgoznak, szuverénül válogatják meg törtetésük terepeit. A szakstréber ráakaszódik egy-egy problémára, amelyet a sors egyszer közelébe hozott s aztán haláláig azzal akar érvényesülni, abból akar megélni. A közéleti és tudományos strébert szépen egészíti ki a társadalmi stréber, aki környezetét azzal bosszantja, hogy állandóan ki akar törni belőle. Felsőbb régiókba vágyik, kaszinói tagságra pályázik, új és új előkelőbb rétegeket ostromol. Ide számít a külföldiekkel való kapcsolatok határtalan imádata a békeidőkben, az idegen diplomaták világába való befurakodás s annak a társadalmi klikknek a kialakítása, amely Buda-

pest divatos és előkelő helyeit tartja megszállva. Előkelő közhivatalokban, ahol a magasrangúakkal való érintkezés gyakori és általános dolog, fölfedezhetjük az öltözködő stréber típusát, akivel a genleman-like viselkedésben senki sem veheti fel a versenyt s ezért az illető karriert csinál. Ahány foglalkozási ág, ahány élethivatás, ahány hivatal, annyiféle stréber fordul elő környezetünkben. Nem is lehet mind felsorolni őket. Sokkal érdekesebb és emberi szempontból tanulságosabb a strébereknek *jellem szerint* való felosztása. Strébereink követve az emberi természet, illetve vérmérséklet törvényeit, nagyjában a következő fajtákra oszlanak:

Leggyakoribb jelenség a tapadó stréber. Ismérve, hogy karrierjét nem saját magára építi, hanem valamely nagy ember szolgálatába szegődik s azzal akar előremenni. A szellemi életben, de a közhivatali, vagy politikai pályán is többnyire úgy jelentkezik, mint: tanítvány. Fölbukkan az ismeretlenségből, megtalálja a Nagy Embert és erővel-hatalommal, ellenállhatatlanul tanítványává, lesz. Aztán rendszerint nem a tudományt, a hivatalt, vagy a politikát tanulmányozza, amelyet a Nagy Ember képvisel, hanem magát a Nagy Embert, annak jellembeli sajátságait, apró hibáit, hiúságait és azokba kapaszkodik. Mindenre ő tud a leghamarább felelni, ő nevet legnagyobbakat a Nagy Ember élcein, adminisztrálja a Nagy Embert és nélkülözhetetlenné teszi magát. Csak idő kérdése, hogy a Nagy Ember már mozogni se tudjon nélküle, s ha ez az állapot bekövetkezett, a stréber megtalálta érvényesülését. Köz- és magánhivatalokban egyaránt mindenütt van személyes szolgálat, mert a hivatásokat emberek gyakorolják. A stréber a személyes szolgálatot túlfejleszti a hivatali határokon. A stréber titkár már nemcsak a kegyelmes urat szolgálja,

hanem a kegyelmes asszony bevásárlásainál is segédkezik, a karriert tehát ott kezdi, mint a patriarkális korban a cipészinas, aki a mesterség elsajátításához a gyermekdajkálásnál startolt. A tapadó-stréber állandóan figyelmezteti a Nagy Embert saját értékére s közli, hogy mások ezt az értéket mennyire lebecsülik. Harcot folytat más Nagy Emberek ugyancsak tapadó strébereivel és tanítványaival és lelkesen számol be a győzelmekről. A Nagy Ember végül teljesen a stréber hatalmába esik s csak úgy tud tőle megszabadulni, ha — kinevezteti vagy megválasztatja valaminek, amivel a stréber elérte célját.

Külön típust képviselnek a közönséges emberhez leereszkedő, elragadóan kedvesmodorú, úgynevezett elsodró stréberek. Trükkjük, hogy mindenkinek azt mutatják: milyen rendkívüli, eléggé nem értékelhető barátsággal viselkednek a hétköznapi halandó iránt s robusztus egyéniségükkel valósággal magukkal ragadják az embert. Az elsodró stréber hangos csatakiáltással ugrik fel íróasztalától, ha a szobájába lépsz. Vállon és háton vereget, megropogtatja csontjaidat, mélyen és hosszan a szemedbe néz, szinte epedően és szenvedélyesen s aztán — hatalmába vesz. A találkozás pillanatában az a fölemelő érzésed támad, hogy egyenlővé lettél vele. Belesodort az életébe s visz magával, mint kutya a tollseprűt. Minden bajod, panaszod — semmiség számára. Mindent meg lehet oldani, mindent meg lehet csinálni, mindent el lehet intézni.

— Fel a fejjel, öregem, — mondja — majd én... Ilyesmin csak nem fogunk fennakadni...

Tevékenységét rendszerint alacsonyabbrendűekkel fejti ki, de — miután mindenkit alacsonyabbrendűnek tart — mindig van, akit magához emeljen. Ugyanez a jellem rendszerint fölötteseivel szemben: tapadó stréber. Nagyúri volta,

alaptermészete s intelligenciája azonban világosan előírja, hogy csak kevés emberhez érdemes tapadni, viszont népszerű dolog nyomorult embertársainkat magunkhoz emelni. Az elsodró stréber elintézi adósságaidat, kigyógyít betegségedből, állást szerez, visszaadja optimizmusodat — és aztán elejt. A legközelebbi találkozásnál már csak röviden és kíméltén közli, hogy semmi se sikerült, ujjahegyét nyújtja kézfogásul s azonnal másik ügyfélhez fordul. Miután ügyes-bajos dolgunkban nem volt sikere s lényünkben nincs fantázia, stréberünk most már más áldozatot sodor magával.

Állandó, örök faj: a közvetítő stréber. Ellentétek ki-egyenlítésére specializálja magát s egész életében összeköttetéseket épít. Tevékenységének bázisa, hogy mindenkivel jó viszonyban legyen, s adandó alkalommal ezt az állapotot ellentétek kiküszöbölésére vagy egymástól távol élő felek összehozására használja. Végtelenül bízik rábeszélőképességében és életfelfogásának eredeti szempontjaiban- a világot pedig akkora szintézisben látja, hogy abban minden részletkérdés eltörpül.

— Nézd, kérlek, én jóba vagyok az új államtitkárral — mondja bizalmasan — és én el tudnám intézni, hogy közelebb hozzalak titeket egymáshoz ...

Embereket egyik pártból a másikba csábít, haragosokat kiengesztel, tüzet vízzel egyesít. Megért minden álláspontot és minden ellenkezőt is s a kettő között nem lát különbséget. Mindig Rád gondol magányában s amikor terveit elmondja, gyakran hozzát teszi: „Én most csak hangosan gondolkodom“, vagy ilyeneket: „Buta dolog, hogy jó magyar emberek nem tudnak összetartani“. A közvetítő stréber megmér bennünket, fölbecsüli elménket, munkaerőnket, vagyonunkat, befolyásunkat, hogy szállíthasson,

hogy eladjon, vagy kicsontozhasson. Cikk vagyunk a szemében s meg akar gazdagodni rajtunk. Azt hiszi: ha embertársaink valamely hatalomnak el akarják adni magukat, ehhez közvetítőre van szükségük.

A stréberi rend szép példánya a zajtalanul hálót szövögető pók-stréber, aki hosszútávon dolgozik. Otthon, magányában, zajtalanul szövögeti a hálót. Kortársairól adatokat gyűjt, dolgozószobájában „dossziékat“ tart s mindenkiről mindent tud, de tudását csak adott pillanatban tárja a világ elé. öt évre előre kitervezi, hogy ebben, vagy amabban a társaságban elnök lesz s szívós munkával behálózza a fontos embereket. Stréber voltát titokban tartja, de adott pillanatban mindig elárulja magát. Szabadkozva foglalja el az állást, amelyre érdemtelennek mondja magát s mint terhet hurcolja magával, noha elpusztulna, ha azt nem kapta volna meg.

Látszólag ehhez az osztályhoz tartozik, de a valóságban élesen különbözik a póktól a strébernek az a fajtája, amely két-három évenként egyszer jelentkezik s úgy merül föl a habokból, mint a csillogószemű ember a keserúpálinka plakátján. Fejét feldugja, ajánlatot tesz a nemzet megmentésére és aztán ismét lebukik a tenger színe alá. Ismét tespedésbe zuhan s évekig nem háborgat senkit. Ilyen embernél a stréberség csak időleges jelenség. Betegsége nem krónikus, csupán heveny rohamai vannak s ezért az illető nem is valódi stréber. Rendszerint nem viszi sokra, s egész életében boldogtalan, mert nem tud «választani az életműfajok között. A rohamok ideje alatt veszedelmes, egyébként csendes, jóakarató és megbízható ember. De nem valódi stréber.

Mert a stréberség állandó életfunkció, amelyet nem lehet és nem szabad terméketlen szünetekkel megzavarni.

A BANKETT

Amint a pohár vízben benne van a tenger, úgy egyetlen bankettben benne van egész politikai életünk is, kérelek alázattal... Nézd csak, hogy jön a nép a Koronaszálló, akarom mondani az Ipartestületi Székház felé! A nemesség vonulhatott így valamikor Rákosra, ennyi öntudattal, ekkora magabizással, a fontosságnak ekkora meggyőződésével. Mindenki örül, hogy jelen lehet a nagy összejövetelen, hogy tanuja és szerepiője lehet az eseményeknek. Az emberek barátságosan és szeretettel köszöntik egymást, hangos szóval és nagy parolákkal. Erre az alkalomra mindenki egyenlővé válik, a politikai szenzáció elnyomja az apró különbségeket, amelyeket a hétköznapok emelnek ember és ember közé. Aki ma ide meghívót kapott, az mind egyenlő tagja a társadalomnak, egyenlő harcosa az ünnepektől eszméig s személy szerinti barátja az előkelőségeknek, akik majd a díszhelyeken ülnek. A fehér asztal mágikus ereje elsöpri a társadalmi különbségeket s helyette a nemzethez, az eszméhez való tartozás lesz úrrá az emberek lelkén. Minden politikai gyűlésünkön, minden közeledünkön, minden ünnepegyűlésünkön az „una eademque nobilitas“

ősi érzése uralkodik, mint fajiségünkben táplálkozó, mindig visszatérő, régi-régi emlék, amely fölemel, egyesít, egyetlen testté és lélekké kovácsol bennünket. Tiszteljük a tekintélyt és megköveteljük, hogy vezetőink erőskezű emberek legyenek. Hamarabb megbocsátjuk, ha valaki visszaél a hatalommal, mintha valaki nem tud élni vele, de mindnyájan azt érezzük, hogy a politikai vezetőkhez s a hatalomhoz szervesen hozzátartozunk, a nemzet legfelsőbb javaiból ki nem zárathatunk, mintha mindnyájan egyetlen ősi vérszerződésben élénk ma is.

Az egyenlőség azonban nem lefelé húzza a felsőbbeket, hanem megelőkelősíti a szegényeket és alacsonyabbrendűeket. Nézd meg ezt a felvonulást, ahogy a nép a bankettre jön! Milyen méltóságteljesen vonulnak fel szinte a rendiség örökölt formái szerint! Külön érkeznek a város papjai, a vármegyeháza urai, a hivatalok vezetői s nagy fekete csoportokban a kispapok és az iparosok; A város főtere egyetlen kaszinóvá válik. Mindenki megvárja, hogy a többiek is odaérkezzenek, hogy a bevonulásnál megtarthassák a születés és hivatal sorrendjét, amit soha senki sem tanított. A kispapok olyan tisztességgel lépnek be a nagyterembe, mintha templomba vagy esküvőre mennének. A ruhatárban letörölgetik a csizmájukat. Egyszer egy főispáni teán láttam, hogy az alföldi város ötven kispapja a lépcsőházban hogy rakta fel a székre a lábát s hogy tisztította végig a csizmáját a főispáni hajdúval. Nemcsak az, akinek poros volt a csizmája, hanem az is, akié tükörfényes volt. Érezték, hogy ez a jog megilleti őket s látták, hogy mások is így csinálják — egy sem akadt, aki a csizmatisztítást kikerülte volna. Ezeknek akarsz Te demokráciát adni, kérnélek alázattal?

A felvirágozott és boros flaskákkal díszített nagyteremben kétségbeesett buzgalommal száguldoznak a rendezők, hogy mindenkit helyére vezessenek. A fiatalok külön hátul telepednek le, a mellékasztaloknál, az öregeket nagy szeretettel vezetik az előkelőbb helyekre s külön kikérdezik őket, hogylétük felől. A ruhatárból tompa dulakodás zaja hallatszik be: itt küzdenek jogaikért a későn jöttek, hogy szegre akaszthassák kucsmáikat. A cigánybanda már játszik az árkád alatt a pódiumon s a vendégek fejcsóválva keresik névkártyáikat, hogy megtalálhassák az első okot, amin megsértődhetnek. Az első mellőzést, az első sérelmet, amely tévesen ítélte meg rangjukat és társadalmi helyzetüket. Hosszú várakozás, hangos zshivaj, tolongás, fülsiketítő cigánymuzsika közepette foglalják el helyüket a főasztalnál az előkelőségek, hogy megbeszéljék, ki jött el a régi sértődöttek közül, aki most engesztelődőben van s ki truccol a régi hívek közül, mert nem kapta meg a közjegyzői állást. A legfontosabb három-négy úr, persze, késik, mert azok félrevonultak a délelőtti nagygyűlés után s most a kerület dolgairól tanácskoznak. Soha semmit se lehet nálunk pontosan kezdeni — sóhajtják és dörmögik itt és amott, s csak az hoz vidámságot a várakozásba, amikor megérkezik Gedényi bácsi — hehehe, Gedényi bácsi, a furfangos szürszabó —, aki majd veçsben fogja köszönteni a város szép asszonyait. Végre mégis beteljesedik az idő: a rendezők izgatottan integetnek, a banda tust húz, a pincérek vezényszóra előzőnlík a termet s mindnyájunk örömére megkezdődik a bankett.

Az asztalfőn, a csacsogó polgármester mellett, az ezüst serleg mögött, mereven, üveges szemekkel, rémulten ül a szónok. Ha szólanak hozzá, félmondatokkal válaszol, s elhúzódik a barátságos érdeklődőktől, hogy zavartalanul

magábaroskadhasson. Egyes nagy írók szerint az emberek arcán napokkal előbb meglátszik, ha meg akarnak halni, a mi szónokunkon: hogy szülni fog. Arca kivetkőzött, eredeti formájából. Ez az arc: a „faciès rhetorica“. Néha kedélyes mosollyal igyekeznek leplezni a buta helyzet szörnyű kínjait, de nevetése erőltetett, arca sápadt és zöld. Szánalmasan egyedül van. Szórakozottan a pörköltbe szúr, de nem megy le torkán a falat, inkább az italban keres menedéket. Szomszédjai biztatják, de incselkednek is vele s mikor már a túróslapényt is elköltöttük, egyszerre csak azt veszi észre, hogy hangos halljukozás után minden szem rátapad és neki — nincs menekvés! — fel kell állania.

A szónoknak ez a lelki vergődése a retorika műfajában az egész világon mindenütt egyező alaptörvényeket rakott le az idők folyamán... Minden szónoknak az a tragédiája, hogy beszédét nem tudja elkezdni, majd nem tudja befejezni. Szegények azt a feszültséget, amely köztük és hallgatóik között támad, különbözőképpen szokták levezetni. Mindig felmerül lelkükben az a nyomasztó kérdés, hogy voltaképpen miért ők szónokolnak s ezért azzal igyekeznek az első válságon átesni, hogy megmagyarázzák: milyen jogcímen beszélnek. A szónoknak van egy leereszkedő fajtája, amely beszédét így kezdi: „örömmel jöttem ide közétek, kedves barátaim“ — s ezzel magát egyetlen lélekzettel mindenkinek fölébe emeli. A másik főtípus a szabadkozó szónok, aki így kezdi: „Engedtessek meg nekem...“ A harmadik a magyarázkodó, aki azt mondja: „Nekem jutott az a kitüntető szerencse, kedves barátaim, hogy“ és így tovább. Az olyan szónok, aki nyíltan fellengzés és szabadkozás nélkül megmondaná, hogy mit akar s betanult beszédét nyomban fűjni kezdené — igen ritka tünemény. Az első mondat után — amit minden szónok-

latból nyugodtan el lehetne hagyni — nagynehezen mégis rátér a dolog velejére. A beszéd itt, ezen a ponton kezd javulni és emelkedni. A hallgatóság udvarias figyelemmel fordul feléje, azonban ez sohasem az áhítat kritikanélküli hallgatása, hanem mindig a szakértők bólogató együttérzése. Miután minden magyar ember szónok, a kispazda és kisiparos is úgy hallgatja az ünnepi beszédet, mint ahogy színészek nézik a főpróbán kartársaikat. Mint a mesterség fölényes ismerői, tudják, hogy a szónoki beszédben mi a nehéz és mi a könnyű feladat, hol csillan meg az okfejtés tiszta logikája és hol kezdődik a szalmazás vagy parasztfogás. Elismerően bólintanak, ha a szónok jól kivágta magát s ilyenkor egymásra pislantanak. Valamennyien együtt éreznek vele s végigélik sorsát, bajait és kalandjait. Ha a beszéd döcögni kezd, megbiztatják: „halljuk, halljuk“. Ha elmarad a siker, az első lehetőségbe belepakaszkodnak, hogy tapsolhassanak. A szónok és hallgatói között titkos szolidaritás alakul ki, amelynek az a legmélyebb lélektani alapja, hogy mindenki kerülhet a szónokhoz hasonló helyzetbe s ezért jóindulatot ad, hogy jóindulatot várhasson. A szónoklás azért olyan mérhetetlenül fontos a mi közéletünkben, mert a nép elsősorban szónoki készsége szerint ítéli meg politikusait. Messze évszázadokra visszanyúlóan mindig ősi jogokért küzdöttünk, viszont az ország sorsát Bécsből intézték s ezért a magyar politika negatívumokra épült. Miután a nemzetnek nem voltak aktív alkotó vezérei, hanem csak jogokért küzdő, utolérhetetlen szónokai, népünk a nagy politikust ma is előszeretettel összetéveszti a nagy szónokkal. Aki szépen, megejtően tud beszélni, aki romantikus hangulatba tudja ringatni hallgatóit, aki játszani tud az érzelmeiken s aki meg van áldva nemcsak fajtánk erényeivel, hanem hibáival is, — az a nép szemében a leg-

nagyobb államférfiú. Hisznek ugyan a titokzatos, keveset beszélő, ravasz nagyságokban is, de amint százhusz évvel ezelőtt felsőbükki Nagy Pál volt a vezér, aki az egész magyar közjogi kérdést egyetlen nemesi privilégium létének, vagy nemlétének tekintette s majd Nagy Gyurkától Hock Jánosig, a nemzeti érzelmek sikoltó húrjain való játszás volt a legméltányoltabb politikai cselekedet, úgy ma is beszédeiből akarjuk megismerni az államférfiút és nem a cselekedeteiből.

... Nézd és hallgasd azonban a szónokot és sok más, mély igazságra fogsz még rájönni. Figyeld meg: a szónok, ha támad, mértéket tart, ha ellenben dicsér, nyomban lúdbőrözhí kezd a hátad. Támadásainkban, politikai akcióinkban megszoktuk, hogy a törvény és a szokások bástyáira támaszkodjunk: itt megvan a szilárd bázisunk. Ha dicsérünk valakit, ha közéleti érdemeket kezdünk fejtegetni, túlzásokba megyünk, mert szolgálkűek vagyunk. Minden magyart a legmagasabb polcra akarunk fölemelni. Aki hatalmon van, azt nyomban a legokosabbnak akarjuk kikiáltani. Aki tett valamit, azt olyannak akarjuk feltűntetni, mintha mindent egyedül ő csinált volna. A kollektivitás tudata és az értékelés' realitása hiányzik közéletünkben s az eszméket emberekben látjuk megtestesűlve. A magyar ember sorsát annyira a politikával összeötözöttnek tartjuk, hogy olyan alkalmakkor is, amelyeknek a közélet hez semmi közűk sincs, (mint például keresztelők, eskűvők és temetések) politikai beszédeket mondunk. Csoda-e, ha így minden magyar szónoknak képzeli magát s minden hallgatónk szakértőként és ellenörként ül velünk szemben?

Ahogy így elelmélkedtűnk, a szónok már eljutott beszédének befejező részéhez. Az óra kísértetiesen vágtat előre. Az emberek mozgolódnak helyeiken. Neki azonban

minden gondolata száz másikat vet föl s ha már egyszer idáig eljutott, most aztán mindent szeretne elmondani, ami csak lelkét, szívét nyomja. A polgármester rándít egyet a karján, jelezve, hogy érkezett az utolsó pillanat. A szónoklat azonban a dolgok természeténél fogva olyan önmagába visszatérő szellemi vonal, amelynek soha sincs vége. Megoldást csak az erőszak hozhat. A szónoknak le kell győznie önmagát, meg kell torpannia elméjének kalandozásában. Ijedt, gyakorlatlan szónok látva a hallgatóság ellenkezését, néha úgy oldja meg a helyzetet, hogy így szól: „Ezt akartam mondani“ — s ezzel váratlanul leül. A szónokok kilencven százaléka a legfelsőbb régiókba viszi a dolgot s a nemzeti mitológia mindent eltakaró homályába lép. Ekkor jön a „magyar éjszaka“, a „magyar feltámadás“, a „Kárpátoktól az Adriáig“ és az „új ezredév“. Nagy és szent dolgok, amelyekben mindenki megnyugszik, amelyekben mindenki egyetért. A szónok felszabadultan kocint. Mindenki üdvözli, gratulál neki, s az asztal végén már emelkedik a másik, hogy ugyanezt hasonlóképpen, szószerint ugyanígy végigcsinálja ... egész Gedényi bácsiig, aki feltartóztathatatlanul jön a verssel. Ekkorra már az első félliter kadarka mindenütt elfogyott. Az arcok kipirulnak, az emberek összetegeződnek, a szabadság és nagyság érzete vesz erőt rajtunk s az is, hogy erre az estére megszabadultunk a családi tűzhelytől, kitörtünk az asszonyok igájából. S szónoklunk, szónoklunk, mert urak és szabadok vagyunk.

Vájjon egész politikai életünk nem ugyanígy zajlik-e s nem ugyanebből az alapillúzióból táplálkozik-e, — kérnélek alázattal?

VADÁSZTITKOK

A mai történetírás sokkal többre értékeli a mondákat, legendákat és szájhagyományokat, mint a pozitivizmus szikkadt és unalmas korszaka néhány évtizeddel ezelőtt. A tudósok rájöttek arra, hogy a legendák keletkezésének, fejlődésének, átalakulásának és egymásrahatásának szilárd törvényei vannak s ha a közös elemeket szakszerűen lebontjuk a meséről, igen gyakran megkapjuk a történetileg is értékes valóságot. Így a magyar nemzet keletkezésének legendája, a Hunor és Magor monda a csodaszarvassal bizonyos mértékig ugyancsak igaz a mai történetírás szerint. Elfogadott igazság, hogy onogur őseink, azaz a szeppevidéken száguldó egykori török törzsek, talán az északi erdőöv határain, talán a Volga vidékén, talán másutt érintkezésbe jutottak a finn-ugor őseinkkel, azokat leigázták és magukkal hurcolták az akkori idők szokásai szerint. Az alkalom, amely onogurokat a finnugorok vidékeire csábította: a vadászat volt s így a magyar nemzet keletkezésénél a vadászat époly sorsdöntő jelentőségű, mint a mondában, ahol a hún és magyar nemzet alapítói a csodaszarvast üldözik. A vadászatnak a nemzeti ősmitológiában való jelent-

kezése a legtöbb szárazföldi népnél hasonlóképpen megvan s így nem lehet csodálni, ha a vadászat a nemzetek életének továbbvitelében, azaz a politikában azóta is állandóan jelentős szerepet játszik. Ha nemzetek keletkezettek mitikus vadászkalandokból, helyes és indokolt, hogy a nemzet sorsát is vadászatokon beszéljük meg s a politikai élet fontos alkalmakor vadászatokat rendezzünk.

Az aszfalt-forradalmárok, akik legtöbbször nem anynyira a hatalmon levők elveit és politikáját támadják, mint inkább életmódjukat irigylik, helytelennek és korszerűtlennek tartják, „nagyúri passziónak“ mondják a vadászatot, pedig a közéleti vadászat és halászat Európa minden polgári országában virágzik. Az írók és tudósok könyveket és találmányokat hagynak az emberiségre, a politikus műve saját életében inkarnálóclik s amint a tudósok bogarasak és esernyőt hordanak, úgy a politikusoknak: az egész világon mindenütt külön életmódjuk van, amelyhez a vadászat szervesen hozzátartozik. Mindnyájan tudjuk és látjuk például, hogy a vadászatnak rendkívüli jelentősége van a nemzetközi életben. Államfők, miniszterelnökök és külügyminiszterek vadászatra hívják egymást, s ezek az események mindig alkalmat adnak nagy problémák megbeszélésére.

A vadászat haszna a nemzetek közötti életben a következőkben mutatkozik:

1. A vadászat a legjobb jogcím arra, hogy a nemzetek államférfiai kötetlen formában meglátogathassák egymást. Ha az idegen államférfi vadászni jön, nem föltétlenül szükséges, hogy a kormány vendége legyen. Lehet magánszemély vendége is s más államférfiak ugyancsak véletlenül meg lehetnek hívva a vadászatra. Mellőzni lehet a

hivatalos jelleget, s így első közeledésnek legjobb a vadászat.

2. A vadászat kitűnő alkalom arra, hogy az államférfiak az erdő mélyén kettesben maradhassanak s szem-es fűltanúk nélkül beszélgethessenek. Miután a vadászat reggeltől estig, sőt néha napokig tart, a nagyságokat nem zavarja a fővárosokban percre megszabott program. Idejük van gondolkozni s a vitát annyiszor kezdik el és annyi ideig folytatják, ameddig akarják. A politikusok számára az egyedüllét megteremtése mindig nehéz feladat. A t. Házban is roppant nehéz a folyosón miniszterrel négyszemközt beszélni. Mert ha a honatya a miniszterrel párbeszédet kezd, percekben belül másik húsz honatya állja körül őket. Amint a folyosón is célszerű a minisztert mozgásra, azaz sétálásra bírni (mert így a többiek kevésbé csatlakoznak a menethez), úgy az erdőbe való kivonulás is biztosíték a diszkrécióra.

3. Csalhatatlan szer a vadászat a külföldi előkelő vendég jókedvrehangolására. Férfiak számára a sikeres vadászat a legjobb kedélyjavító, mert az elért eredmény ügyességüket domborítja ki s a zsákmány boldoggá teszi őket. Ha egy szabódó követet szarva sbögésre vagy disznólesre viszünk, s a követ gyönyörű állatpéldányokat ejt el, a tapasztalat szerint sokkal könnyebben aláírja a kereskedelmi szerződést s ebből a nemzetnek haszna van.

4. A szívességet, a barátságot a házigazda sehol sem mutathatja meg vendégének oly nagyszerűen, mint vadászaton. A vendégnek az erdőben mindig jó étvágya van, s a házigazda olyan étkeket tálalhat elébe, melyeket a szakácstudomány a legmagasabb művészetig fejlesztett s a vadászköznyezethez idomított. A nagyszerű rendezés ugyancsak a vadászaton domborodik ki a legszebben. Sosem for-

dult még elő, hogy külföldi előkelőség ne lőtt volna semmit, sőt arra sincs példa, hogy ne a vendég lőtte volna a legszebb agancsú szarvast, vagy a legnagyobb agyaráú disznót. Ebben a vendéglátók nagylelkűsége és szerénysége mutatkozik meg: mindenki azt akarja, hogy a vendég lőj jön s ez be is következik. Képzeljük el, hogy mi történne, ha egy miniszteri osztálytanácsos a külföldi miniszterelnök orra előtt lelőné a szarvasbikát! Nem, ilyen még sosem fordult elő a történelemben. A külföldiek számára fenntartott, dédelgetett vad a nap előírt szakában pontosan megjelenik, hogy éhségét vagy szomjúságát csillapítsa, avagy a sóba belenyaljon s a vadászatrendezés egyéb nagyszerű trükkjei ugyancsak mindig beválnak. Proletárlelkek gyakran azt hiszik, hogy az ilyen vadászatokon csalás esik: ez nem igaz, ez inszINUÁCIÓ! Az államférfiak mind jobb vadászok a közepesnél. Ha pedig vaksiak és sosem volt puska a kezükben, akkor nem mennek vadászatra. A rendezés csak abban segíti őket, hogy föltétlenül vadat kerít a számukra.

Ha a nemzetközi életben ilyen jelentősége van a vadászatnak, érthető, hogy az nem kevésbé fontos a mi hazai, magyar politikánkban... A vadászat alkalomszerűsége ugyanúgy jelentkezik itt is, mint a nemzetközi életben, csak szűkebb keretek, viszont sokkal bajosabb mellékkörülmények mellett. A diplomácia a belpolitikában is dolgozik. Itt is vannak haragos emberek, itt is félre kell vonulni néha, hogy a világ zajától távol nagy kérdéseket meg lehessen tárgyalni, az alaptörvények itt is ugyanazok, a vadászat tehát itt is nélkülözhetetlen. De a vadászatból, mint közéleti jelenségből más tanulságokat is lehet meríteni. Úgy érzem, hogy rövid politikai pályafutásom alatt a közéleti vadászat világában újszerű törvényekre jöttem rá, amelyeket az alábbiakban közölhetek:

a) A politikai életben a vadászat mutatja meg leginkább, hogy világnézetben, pártállásban és szellemi színvonalban kik tartoznak együvé és kik nem. Amint a nőknél az jelenti a Barátságot, ha ketten ugyanahhoz a szabóhoz vagy hölgyfodrászhoz járnak, a politikai életben azok a férfiak az igazi barátok, akik — együtt vadásznak. Rangunkon felülálló, vagy rangunkon alul levő egyénnel nem szívesen vadászunk együtt. Az egyenlőség a valóságban nem kötelességeinkben, hanem passzióinkban jelentkezik. A törvény előtt egyenlőek vagyunk mindnyájan s a választáson a szavazatszedő urna előtt is, de mégis vonakodunk minden egyenrangú polgárral együtt ebédelni és szórakozni. A Nagy Ember hiába udvarias velem szemben, hiába dicséri elmémet és sajnálkozik a másik Nagy Ember szellemi képességei fölött... mindaddig, amíg nem engem hív vadászni, hanem a másik Nagy Embert, addig ők sokkal közelebb állanak egymáshoz, mint én hozzájuk. A stréberek ezért törekednek nagy emberekkel minél gyakrabban együtt vadászni.

b) Minél jobban elmossa a -demokratikus fejlődés az emberek közötti különbségeket a kötelességek és jogok területén, a társadalom annál inkább ragaszkodik a rendiségi és osztályszemlélethez az úri passziók világában. Így az emberek kínosan vigyáznak arra, hogy a vadásztársaságba ki kerülhet be és hogy a vadászatokra kiket hívnak meg. Egy-egy újabb meghívást körtelefonálás előz meg, melynek során az összes érdekelték behatóan mérlegelik az új tag, vagy a vendég összes életkörülményeit.

c) Ez az igazság leginkább a vadászterületek megszerzésében mutatkozik meg. A vadászterületért való licitálásban igen sokszor az osztályharc összes tünetei jelentkeznek. A középosztálybeliek és dzsentrik a mágánások elől

akarják elszedni a vadászterületet s a kiscgazdák társaságba verődve ugyancsak jogaikat követelik. Míg egy vadászterület gazdájára akad, licitálások és ellenkezések, fenyegetések és csábítások küzdelme játszódik le, épúgy mint a közéletben.

d) Hogy az egyes társadalmi osztályok és rétegek mennyire fejlettek és hogy tudnak élni, azt ugyancsak a szórakozások mutatják a legvilágosabban. Ha a vadászterület középosztálybeli s valóban „úri“ emberek kezébe kerül, ezek vigyáznak a vadra, fácánt és nyulat telepítenek, míg hirtelen meggazdagodott, vagy egyébként felcsepereedett vadászok rablógazdálkodást folytatnak. Kiscgazdák után senki se szeret vadászterületet bérelni, mert a gazdák utolsó szálig kiirtják a vadat.

e) A nép magatartása a vadászattal és a vadászokkal szemben a legtöbb esetben hű tükre az illető vidék gazdasági és szociális viszonyainak. Ahol a gazdatársadalom vagyonos, ott a jobb gazdák vadászterületet szereznek s maguk is vadásznak. Ahol a nép szegény, ott az orvvadászok szaporodnak el, akik multszázadbéli ílintákkal lövöldöznek, vagy meghurkolják a nyulat. Ugyanez a próba megfordítva is áll: hogy politikusaink valóban hogy éreznek a néppel és hogy szeretik a népet, azt is a vadászaton lehet a legjobban megfigyelni. A bánásmód a hajtókkal, az érintkezési mód a falubeliekkel, az egyszerű tény, hogy mennyi idő s korig tegeznek le a férfiakat s általában a vadászok egész magatartása a környező paraszti világgal szemben — a legmélyebb bepillantást teszi lehetővé középosztályunk életszemléletébe.

f) A társadalmi osztályok egymáshoz való viszonyát s a néphangulatot ugyancsak élesen meg lehet figyelni a vadászaton. Vannak képviselők, akik nem mernek a sa-

ját kerületükben vadászni, vagy mert egyébként nem érintkeznek a néppel, vagy mert a nép a demagógia hálójába esett s az elcsapott kisbíró végigjárja a falut a hírrel: „Már megint vadásznak, ahelyett, hogy a képviselő úr bedugná az orrát a faluba.“ Másutt a nép megköveteli, hogy képviselői és vezetői a vidék úri mentalitásában éljenek s nem is tiszteli az olyan honatyát, aki a megye, vagy a járás előkelőségeivel nem vadászik együtt.

Amint ezekből látszik, a vadászatról szociológiai tanulmányt lehetne írni. A vadászatot tanulmányozni kell, mert a bányá, akarom mondani, az erdő mélyén rendkívüli kincsek rejlenek. Még hasznosabb azonban magukat a vadászokat és azok jellemét venni górcső alá.

A ZERGETOLL

Hazánkban a vadászirodalom igen elterjedt, nagyon népszerű s kiváló művelőkben bővelkedik. Vadász-íróink között régebben is volt, ma is van, aki művészi színvonalon komoly értékeket termel, az afrikai és ázsiai vadászatokról szóló könyvek pedig vetekednek a legizgalmasabb bűnügyi történetekkel és kalandregényekkel. A szakirodalom ugyan-csak fejlett, szaklapjaink tartalmasak és érdekesek. Több közéleti férfiút ismerek, aki a műveltség és életbölcesség egy bizonyos fokán nem is olvas mást, csak vadászujságot. Ebbe a vadászirodalomba én, a kocavadász, nem merek beleszólni, hivatlanul nem akarok belekontárkodni. De úgy érzem, hogy a hazai és nemzetközi vadászirodalomnak igen nagy szerves hiánya van. Sok szépet és okosat írnak a vadakról, de — igen keveset a vadászokról, ami egy-oldalúvá teszi a dolgot. Már pedig a vadászat nemcsak arra való, hogy azokon nyulakat ejtsünk el, hanem elsősorban arra, hogy megismerjük embertársainkat. A férfi jellemét, gondolkozásmódját, a világgal szemben táplált véleményét, magáról alkotott fogalmait, társadalmi szemléletét, egész

lényét és világnézetét sehol sem lehet olyan kitűnően megismerni, mint a vadászaton. A közéleti férfiről egy napi vadászat alatt több és maradandóbb benyomást szerzünk, mint a tisztelt Ház folyosóján háromesztendei bájolgás alatt.

Ennek az oka és magyarázata igen egyszerű. A vadászat visszaviszi a férfit a természet ölére, kiemeli a hivatal, a társadalmi állás, a nagyváros környezetéből, ahol a hazugságok és a konvenciók sötét álarcot raknak reá s a vadászat szenvedélye, mint motorikus erő, olyan érzelmi megnyilatkozásokra készíteti, amelyeket máskülönben sohasem enged meg magának. Ha a férfi vadászruhát ölt, éppúgy álarc nélkül mutatkozik meg előtted, mint a nő, ha levetkőzik. S ha több férfi fegyverrel a kezében erdőn-mezőn találkozik, egyéni és tömegindulataik is fokozott mértékben mutatkoznak meg. Az első pillanatra meg lehet látni, ki az igazi kellemes úriember és ki a nagyképű, aki ide is magával hozza városi rigolyáit. Abban, hogy a vadászat hogy viselkedik az idő viszontagságaival szemben, hogy ugrik át egy árkot, hogy heppen bele egyik kocsiból a másikba, hogy beszél a vadőrrel, a hajtókkal, hogy végzi ki a megsebzett vadat, hogy hámoz krumplit, hogy ebédel a hársfa alatt s milyen történetekkel és anekdotákkal szórakoztatja vadásztársait — sokkal inkább leleplezi önmagát, mint egy emberöltő alatt a szónoki emelvényen. Nem kétséges, hogy az élőlények között a legönzőbb a férfi s a közéleti ember a legelkényeztetettebb, a leginkább elrontott emberpéldány. Hiú, pletykás, kárörvendő, sok jó és rossz tulajdonsággal megáldott teremtmény. A vadászat ilyenformán valósággal keresztmetszetben mutatja be vezető rétegeink és középosztályunk lelkeségét. Akár forradalmár akar lenni valaki, akár karriert csinálni, igen helyes, hogy

ha minél gyakrabban jár vadászni, — a vadak helyett azonban elsősorban a vadászokat figyelje!

Vadászaink között igen érdekes és egész társadalmunkra, vezető osztályainkra rendkívül jellemző típusokat találhatunk. Valószínű, hogy az én személyes észleleteim szórványosak és nem terjednek ki a közelet minden területére, de mások e megfigyeléseket bizonyára ki tudják egészíteni.

Közéleti férfiak között a leggyakoribb vadász tipus az, aki Isten Ostorának öltözve, oligarchikus ábrázattal és magatartással jelenik meg a vadászaton. Kucsmája a felhőkig ér. Csizmájával hegyeket lép át. Járása is megváltozik. Ez a járás, amely csodálatosan egyesíti magában a lovastiszt sarkantyúpengetésének könnyedségét, a pánéelosok földdöngetésével — egészen speciális járásmód hazánkban. Szervesen tartozik hozzá a mellkas magasságában eszközölt kézfogás, a bokapattogtatás, a *szervuszszózás* és a kérlekalássanozás, bátyámozás, öcsémezés, ami mind: az ugyanazon osztályhoz való tartozás azonnali felismerését és az ebből folyó konzekvenciák levonását jelképezi. Az ilyen robusztus vadász a középkor és a nemesi privilégiumok világának összes reminiscenciáit magával hozza. Az ember ijedten kapja le a süvegét előtte, hogy kegyelemért esdekeljen, mert érezzük, hogy a Nagyúr még mindig a pallósjog gondolatvilágában él és így nem tudni, mikor ütteti le a fejünket. Egyenrangúakkal szemben megéjtően kedves és jómodorú s gyakran emel magához bennünket egy-egy rövid beszélgetés erejéig. Allűrjeivel mindenkit magával sodor, de minden társadalmi rétege felé törekvő embert mértéktelen gyanúval fogad. Mindenkinnek rokona fölfelé és egyenlő rangon s mindenkinnek patrónusa lefelé. Alakja az irodalomban már klisévé vált s a forradal-

marok azt hiszik, hogy csak ilyen vadászok vannak hazánkban. Holott ez nem igaz. Mindenesetre jelentős ez a réteg a hazai vadásztársadalomban.

De ott van mindjárt a közvetlen közelben a másik típus is, amelynek képviselője a szerény természetbúvár, akit a közélet kegyetlenül kiszakított környezetéből. Ez a típus alázattal közeledik a természethez és az emberekhez. Papos, szelídséggel köszönt mindenkit, megszagolja a virágokat s hosszú előadásokat tart a bíbicek költéséről, a szarvasok borjadzásáról s minden alkalommal értésünkre adja, hogy már csak egy évet akar szolgálni a füstös, kormos, gyűlöletes fővárosban, hogy véglegesen az erdőbe és a mezőkre költözhessek, igazi élethivatása teljesítésére. Pesten a hivatali szobában, íróasztala mellől is a madarak vonulását figyel s valósággal keresztülándalog a közéleten. Akarata ellenére lesz kormányfőtanácsos, majd titkos tanácsos, s mikor nyugdíjba megy és alelnök lesz a textilgyárban, épúgy tovább szidja az ipari munkát, mint előbb a közhivatalit s épúgy sóvárog a vadászmezők után, mint azelőtt.

Mindkét típus azonos csalódásokkal szomorítja a megfigyelőt. Amilyen bús dolog elképzelni, hogy az oligarcha nagyúr a vadászat után csizmáját lehúzva, négykézláb mászik be a hálószobába, hogy feleségét fel ne riassza, épúgy fájdalmas arra gondolni, hogy a természetbúvár mégis csak a füstös levegőben fejezi be életét a kapitalizmus és a tantiémek világában.

Az Isten Ostora-típusnak még két másik ellentéte van. Az egyik a közéleti férfiú, akinél a vadászat egészségügyi mozgást jelent s aki, mint ravasz számító, csak saját járási és lélegzési gyakorlatait teszi kellemesebbé a társaságunkban. Főleg nőtlen emberek, agglagények világában fordul

elő s az önzés és monomania rendkívüli jelvényeivel ékeskedik. Az ilyen vadász órákig mesél nekünk reggeli torna-gyakorlatairól, borotválkozásának és fogmosásának titkairól s miután egész élete órarendre jár és saját egészségügyének szolgálatában áll, megnyomorítja és terhessé teszi a vadászatot. Idő előtt le akar ülni s csak meghatározott időben étkezik. Orvosszereket hoz magával s szemünk látára próbálja ki az élelmezési ipar legújabb gyártmányait. Nyilvánvaló, hogy az ilyen férfiúnál saját fontosságának tudata felette áll a köznek és mindennek. A politikában óvakodni kell tőle.

Külön alosztály: az óvatos vadász, aki maga elé tartott tenyérrrel, vagy Niobe-mozdulattal érkezik a gyülekezőhelyre s első szava így hangzik:

— Gyerekek, ne hadonásszatok a puskával az orrom előtt!

Két emberöltőre visszamenőleg ismeri minden vadász-szerencsétlenség részleteit s azokat minden alkalommal er is meséli. Erdei hajtáson fedezéket ás magának, vagy árokba húzódik, nehogy golyó érje. Olykor kilométerekre elbarangol s legszívesebben páncélerődöt építtetne magának, hogy onnan puskázhasson a fogolyra. Az ilyen férfiú csak konszolidációs korszakokban alkalmas közéleti szerepre, de a nehéz küzdelmeket, elvi harcokat nem szereti. Tisztában van a mások vakmerőségének és vérontásának hiábavalóságával s ezért — mindent túlél. Soha semiféle korszak sem szabadulhat tőle.

Az egészségügyi vadászhoz hasonlatos az öltözködő vadász, aki a nemes szenvedélyt és sportot divatbemutató számára sajátítja ki. Minden alkalommal új vadászkosz tűmben jelenik meg s cipőiről, muffjairól tettett szerénységgel ugyan, de hosszú részletességgel nyilatkozik. A va-

dászok öltözködéséről általában hosszabb tanulmányt kellene írni: sajnálatos, hogy nagy íróink ezt elhanyagolták. A vadászon minden ruhadarabnak külön szimbolikus jelentősége van. A harciasság a kalapban, az arra aggatott holmokban s a kucsmákban revelálódik. A kesztyű és a karmantyú a hatalom iránti érzelmeket fejezi ki. Az öltözködési finnyásság a mellényekben és a karoaszniban jelentkezik. Az öltözködő vadász eredeti színű és gondosan megválasztott gombokkal ékesített mellényben pompázik. A vadászöltözködés terén az idősebb férfiak előnyben s a fiatalabbak behozhatatlan hátrányban vannak. Mert amint idősebb férfiak jól áll a monokli, úgy a harcias ruhadarabok is méltóságot kölcsönöznek neki, míg ugyanezek a dolgok a fiatalembert gyakran nyeglévé teszik.

A vadászok jellemrajzához szervesen hozzátartozik a mohó és a sértődött vadász típusa. A mohó vadász a körben zsákot formál, hogy a nyúl feléje szaladjon. Izgalmában gyakran utána szalad a vadnak s úgy lő, aminek hátránya, hogy a vadász tíz lépése alatt a vad száz lépés előnyre tesz szert. Ezzel szemben a sértődött vadász minden órában ott akarja hagyni a vadászatot. Szidja a rendezést, káromolja a nyulat, amely nem felé szalad s úgy érzi, hogy őt még az ág is húzza. Nemcsak a nemzet nagyjai, hanem a nemzet vadjai is mellőzik őt. Hiába a becsületes munka, mások csinálnak karriert... A mohó és sértődött vadász jellemét a legkönnyebb átültetni a közéletbe: azt hiszem, itt minden további részletezés fölösleges.

Általában igazsággként le kell szegeznünk, hogy korlársaink a vadászon sajátmagukról és többi kortársukról pontosan úgy vélekednek, mint a politikában. Amikor a vadőr egyenkint megkérdezi a vadászokat, ki hány nyulat lőtt, rendszerint kétszer akkora szám jön ki az összeadás-

ból, mint amennyi nyúl a valóságban esett. Lehet-e ennél szimbólikusabb és mélyebb magyarázata az emberi ítélkezésnek? Amint a politikában mindent mi csináltunk, úgy a vadászaton minden nyulat mi lőttünk.

S a nemzet életében a nagy összeadások idején — ezért nem stimmelnek néha az adatok.

DÍSZÜLÉS A NŐSZÖVETSÉGBEN

Boldog ábrázattal, de kissé szorongó érzésekkel állítunk be az öreg Csatlóssyval a Nőszövetség díszes közgyűlési termébe s félszegen kémlünk be az ajtón, mintha ismeretlen világba érkeztünk volna. Az előcsarnokban nagy örömmel csaptunk rá egymásra s felcsillant a szemünk, amikor kezet fogtunk. No, végre, nem vagyunk egyedül! — gondoltuk mind a ketten. Férfiember számára mindig félelmes dolog, ha olyan helyre megy, ahol sok nő van együtt. Ilyenkor derül ki, mennyire ügyetlenek és gyávák vagyunk. Csatlóssy, aki a régi hatvanhetes világban tintatartót dobált az országházban s közel száz párbajt vívott ellenfeleivel, most époly reménytelen egyedülségben ténfergett a lépcsők alatt, mint én. Szorosan összekapaszkodva mentünk fel hát a díszes szőnyegen a pálmafák és matrózbúzós leánykák sorfala között. Éreztük; most semmi pénzért nem eresztenők el egymás karját. Száz és száz leányszem meredt reánk s láttuk, hogy a leánykák súgdosódnak és nevetgélnek. Az ember olyan önhitt, hogy minden hasonló alkalomkor azt hiszi, róla beszélnek. Amellett nálunk mindenkit megbámulnak, aki valahova megérkezik s így megnyugvást csak akkor nyerhetünk, ha végre leülhetünk,

meghúzódhatunk, elbújhatunk mások háta mögé. De, Istenem, milyen hosszú az út odáig! Esetlenül mégy fel a lépcsőn... nem tudod merre nézz, hogy fogd a kalapodat, megigazgasd-e a nyakkendődet, vagy sem, s lelki szorongásaid közben eszedbe jut, hogy már nem vagy a régi légeny többé... Kísértetiesen érzed, hogy hízni kezdesz és öszülsz, vagy kopaszodói. Kínos élmény közéleti embernek női gyűlésen díszvendégként megjelenni!

... Na, de most már végre itt ülünk az első sorban, az előkelőségek között, s ismét életmagra kapva, kezdjük jobbra-balra csavargatni a fejünket. Az öreg Csatlóssy hamar visszanyeri gavalléri voltát s ismerősökre akadva hangosan kezitcsókolomoz, sőt arra is ideje jut, hogy engem is bevezessen a helyi titkok birodalmába. Az öntudatos rendezőkisasszony, aki helyünkre vezetett, amúgy is minden öt percben visszajön s bemutat valakinek.

— Engedje meg, hogy bemutassam Lászlóffyné öméltóságának — mondja s Lászlóffyné után másik öméltósága következik.

A hölgyek közéleti címe sosem marad el. A nagy zsvajban inkább szemlélni érdemes, mint hallgatózni. Beszélgetni igen nehéz, mert egyszerre ketten-hárman kérdezősködnek.

— Hogy vagy, drágám — hangzik jobbról-balról —, mit csinál kedves lányod, az Iluci? Mikor lesz a nagy eljegyzés? Mi éppen most választottuk el a kisbabát — halljuk minden oldalról s közben fenyegetően mered ránk az elnöki emelvény a zöld asztallal s a nagy barokkszékekkel.

Rögtön látni, hogy a nők az előkelőség legnagyobb pártfogói és előharcosai a földön. Az elnökségnek és a dísztagoknak öreg barokk széket, sőt goblennel behúzott szalonbútorokat hoztattak, noha a hallgatóság többi része kö-

zönséges székeken, vagy csőbútorokon ül. Igen ám, de a jó háziasszony a vendégeket a szalondíványra ülteti otthon! Az elnöki asztalról nem hiányzik a virág és a csipketerítő sem, örök bizonyítékául annak, hogy a nők átalakítják maguk körül a világot akkor is, ha közéletet élnek.

Észre sem vesszük, hogy már mindenki megérkezett, a divatbemutatószerű felvonulás befejeződött s az emelvényen helyet foglaltak már a nagyok, az előkelők. Megérkezett az irodalompartoló kegyelmes asszony is, aki a goblenszékbe ül s különféle mosollyal üdvözlí különböző ismerőseit. Míg a férfiaknál a rangsorozást a kézfogás jelzi, ugyanezt a nők világában a fejbiccentés és a mosoly pótolja. Egyenrangúakat hosszú, kedves mosollyal köszöntenek, az alacsonyabbrendűek üdvözlésénél rövid biccentés után felkapják a fejet s máris továbbviszik tekintetüket. Egy-egy fejbiccentésre a hölgyek a nézőtérén össze-összesúgnak, valami titokzatos nyelven — amit senki sem ért —, egy-két szóval mindent elintéznek. A kívülálló a barátság és szeretet jeleit látja ilyenkor kitörni s a magával tehetetlen férfi nem is sejtí, hogy egy-egy szempillantásban, egy félpercig tartó suttozásban mi minden történik. Izgalom moraja hullámoz át a közönségen, amikor megérkezik a Nőszövetség patrónusa, a közszeretnek örvendő herceg, aki barna nadrágot, kék kabátot, zöld inget és veres nyakkendőt visel. Az utolsó öregurak is elfoglalják helyeiket, sokkal ünnepélyesebb ábrázattal, mint mikor férfiak között ülnek. Valósággal magukba szállnak, mint jómagaviseletű nebulók az első órán az iskolában. Reménytelen kisebbségérzetük egyszerre megszelídíti és jóakarátúvá teszi őket s a jelenlevő hitves pillantásainak súlya alatt úgy húzódnak meg a hölgy sokaságban, mintha kettőig se tudnának számolni.

A díszelnőknő megnyitja az ülést. Minden mondatát hangos taps fogadja, különösen, mikor felsorolja a közöttünk megjelent kegyelmes és méltóságos asszonyokat, öshajú, mosolygós papbácsi ül mellettem a sorban s a díszelnőknő minden mondatára nagyot bólínt a fejével, mintha tanfelügyelő volna a vallástani vizsgán, ahol kislányok felelnek. A Nőszövetség gyönyörű munkát fejtett ki az elmúlt év alatt amelyre mi, férfiak is büszkék lehetnénk. Tevékenysége, amely rendkívüli munkát pótol, kiterjedt a szegények gondozására, a szociális és a közegészségügyi problémák egész területére s ezt a munkát valóban csak asszonyok tudták volna elvégezni. Destruktív fületem csak az üti meg, hogy miért mindenki kegyelmes, méltóságos vagy nagyságos asszony, akit a díszelnőknő megemlít? Persze, persze, az ember hamar rájön az igazságra... A nők világában a demokráciát és az egyenlőséget még sokkal kevésbé lehet megteremteni, mint a férfiak között. A nők élete, társadalmi helyzete, közéleti rangja függvénye a férfiénak, viszont a nők nem küzdenek úgy a fórumokon, mint a férfiak, nem mennek át a ranglétrának azokon a fokain, mint férjeik, hanem kézhez kapják a címet és rangot s ezzel az a kötelességérzet születik bennük, hogy a családi állást kidomborítsák, őrizzék, óvják és továbbfejlesszék. Kétféle rendfokozatban élnek: az egyiket férjük határozza meg, a másikat pedig saját tanultságuk, vagy saját erejükből elért rangjuk. S vájjon ki nagyobb most már: az egyetemtet végzett orvosnő és tanárnő-e, vagy a miniszter négy polgárit végzett felesége? Vetélkedésük is túlnyomórészt társadalmi keretekben zajlik s így nincs fontosabb probléma köreikben, minthogy ki kivel tegeződjön s nincs nagyobb ok a sértődésre, mintha az előkelő hölgy azonnal nem tegezi le a másikat, a fiatalabbat. A rang, a cím, a

férj állása, a maguk tanultsága és a kor, a férjes vagy férjezetlen állapot száz és ezer okot szolgáltat a nőnek, hogy magát nőtársánál magasabbra tarthassa s hazánk hölgyei ezért fejlesztik a férfiaknál is erőteljesebb módon a neobarokk modort és annak tartozékait. A magyar nők halálosan meg volnának sértve, ha eltörölnők a címeket és rangokat s középosztályunk nőtársadalma halálíg szabotálna, mert egy egész érzésvilág omolna össze benne.

Az elnöknő kezd beszélni most. Hátrasimított hajú, okos asszony. A sok másutt hallott férfiszónoklat után öröm hallgatni beszédét. Kerek mondatokban, szabatosan beszél, nem remegteti a hangját, nem kacskaringózza a mondani-valóit, nem ordít és nem mond frázisokat. A nő, aki kiválik kortársai közül, sokkal finomabb és disztिंगváltabb, mint a férfiak nagy többsége, ahol kisebb szelekció szükséges ahhoz, hogy valaki a saját körében vezér lehessen. Nagy előnye még a női szónokoknak, hogy nem gesztikulálnak. Csupán a zsebkendőt szorongatják kezükben, és ha egy-egy mondatot hangsúlyozni akarnak, gyűrűsujjukkal az asztalra koppintanak, mint a tanárnő a katedrán. A férfiak gesztusai utálatosabbak, mert színésziek s érzik bennük a professzionista magabízása. A gesztus bizonyára minden rendű és rangú embernél a gátlások levezetésére szolgál s a tudat alatt meghúzódó érzéseket fejezi ki. A zsidó gesztikulálása az alkudozásból ered, a férfiaké a kompromisszum-keresésből, a nőké a visszafojtott keserűségből, hogy a férfiakkal nem ismerik el egyenlőnek őket. Az elnöknőnek ez az asztalkopogtatása teljesen olyan, mint mikor az éretnyes kislány toppant a lábával, ha ildomtalan szóval közéletének feléje.

Ábrándozásunkból hatalmas tapsvihár riaszt fel s a zöld asztalnál utánozhatalanul bájos mosollyal szólásra

emelkedik a hölgyek fő patrónusa: a népszerű herceg. Papírlapot vesz a kezébe s olvasni kezd. Nem értjük és nem halljuk minden szavát, de rögtön az az érzésünk támad, hogy új szenzációban van részünk s nini valóban: a mondatok végei mintha összecsengenének. Ha jobban figyelünk, hirtelen megértjük a szót is:

Nem fog rajtunk vég és kezdet,
A magyar egy dacos nemzet.

Legyen a sorsunk bármily mostoha,
Nem nyugszunk bele, míg élünk soha.

A közönség kipirult arccal, lelkesen hallgatja a verset, amelyből megtudjuk, hogy a sors lehet bármily badar, amíg“ a sír el nem takar, aki itten nagyot akar, az természetesen magyar. Nagyot akarva és nagyot nyelve, szoborrá vált ábrázattal hallgatjuk a poémát, de Csatlóssyval és az öreg pappal mindent elkövetünk, nehogy egymásra nézzünk.

A tapsvihar szerencsére ismét elnyomja egyéni meditációnkat s az asztal végén megpillantjuk a Nőszövetség titkárát, aki beszámol az elmúlt esztendőről. A titkár, akinek összes felettesei nők s aki egész életét nők társaságában tölti, az ő beszédeiket jegyzőkönyvezi s kisebb-nagyobb ügyeiket intézi — külön látványosság. A szolgálatban teljesen elnöiesedett és szopránhangot öltött. Látszik, hogy egész élete egyetlen illetmanóra s hivatása az, hogy minden bajt és panaszt megadó bölcsességgel fogadjon, minden titkot megőrizzen és semmit se adjon tovább, ő a fizetett alkalmazott, akinek állása az, hogy ismerje a női lelket és a női közéletet. Egyformán kedvesnek kell lennie kegyelmes asszonyokhoz és ifjú kisasszonyokhoz. Saját véleményét so-

hasem mondhatja el s mindenki másét nagyszerűnek kell találnia. Akaratlanul is szakasztott mása lesz a segédnek a női divatárúüzletben és a fodrász-szalonban. Arcán, alakján, modorán, beszédén, gondolkozásmódján a jövőendő férfit lehet látni párezer esztendő múlva — amikor majd a nők fognak uralomra jutni és ők fogják dirigálni a földet. Ez a mi jövőendőnk — füstölgünk Csatlóssyval s mély sóhajással gondolunk vissza arra a letúnt világra, amikor a parlamentben még tintatartót lehetett dobálni s lovagi tornákon akaszkodtunk össze elveinkért, hitünkért és hölgyeinkért, akik abban az időben nem tömörültek szövetségbe és nem tartottak díszközgyűlést.

Az állami színház mellőzött művésznőjének énekszámá következik most. Figyeljétek meg: a nagyobb társadalmi egyesületekben mindig meg lehet találni az elnyomott író, >az érvényesülni nem tudó költőt, a szerződés nélküli színészt és a szerephez ritkán jutó művésznőt. A külvilág, a nagyközönség rideg méltánytalansága elől ide menekülnek a szűkebb családi fészekbe s ez lassacskán második szülőházukká, várjukká, latifundiumukká válik. Idővel az egyesület családtagjaivá lesznek. Ők a legszorgalmasabbak a szövetség életében. Eljárnak minden ülésre s hozzátartozóikkal együtt dolgoznak, szerveznek, könyvelnek, meghívókat címeznek, hogy a munka ellenértékeképpen a tehetséges, de mellőzött kislány évente kétszer főhercegek és más előkelőségek előtt énekelhessen. E szellemi munkások számára az egyesület idővel valóságos élet-térre válik. A választmányi taggá lett költő üt gyűjti össze az első előfizetőket könyve kiadására s az író, a színész innen ostromolja a külvilágot, protektorként magával hurcolva a díszelnőknőt, vagy az egyesület más vezetőjét.

Szegényes hazai viszonyaink mellett, persze, mindenki ott kezd, ahol lehet s nem lehet tagadni, hogy tehetséges emberek is startoltak már ilyen körülmények mellett. Aki azonban kiválik e szellemi munkások közül, az rendszerint hálátlanul elhagyja az egyesület kereteit s ha sztárrá lesz, önállósítja magát. Helyébe ismét kezdők, legtöbbször dilettánsok nyomulnak. Ez a körülmény s a tevékeny előkelőségekhez való dörgölözés hozza magával, hogy társadalmi egyesületeink szellemi és művészi produkciói többnyire önképzőköri színvonalon mozognak. Mert ki tudná megtagadni a szorgalmasoktól a szereplést s a magasrangúaktól, az előkelőségektől, hogy verseik számára hallgatóközönséget toborozzanak?

A Nőszövetség szakosztályvezetői ismertetik most működésük eredményeit. Vucseticsné Kucsera Ilona öméltósága a szövetség irodalmi és sajtótevékenységéről számol be. Két idősebb férfiú csillogó szemmel hallgatja a terem utolsó sorából az öntudatos beszédet. Az egyik bizonyára Vucsetics, a férj, aki nevének kivirágzását ünnepli feleségének irodalmi és közéleti szereplésében, a másik pedig: Springer bácsi, a Nőszövetség lapjának hirdetési ügynöke. Mindketten ragyognak a boldogságtól. Vucsetics hálásan tekint körül minden újabb és újabb mondat után, Springer bácsi pedig elragadtatásában halk indulatszavakat mormol: „Jaj, de nagyszerű, jaj, de édes!” — lökdösi könyökével Vucseticset és tizennyolc éves kisfiát, aki állandóan vele van, akit kézenfogva vezet az életen keresztül, hogy így mutassa be a társadalom, a szellem és az üzletek világában.

Springer bácsi époly eredeti látványosság itt, mint az elnöiesedett titkár. Csakhogy a női környezet az öreg kalmárra más hatást gyakorol. Míg a titkár elnöiesedett.

Springer elarszlánosodott. Feltűnő nyakkendőket, impozáns kézelőgombokat, pepita nadrágot és ezüstvégű sétabotot visel s külseje, viselkedése, elragadtatott beszédmódora biedermeier gavallérrá avatják. Springer bácsi a Nőszövetség lapjának támasza, kiadója, ügynöke, pénzügyi tanácsadója, aki a frankkává, az elektromos hűtőszekrény, a női divat- és méterárúk s a háztartási cikkek világában bír talajgyökérrel. Innen szedi éltető nedveit, bókjait pedig a szövetség tagjai felé illatozza. Hogy egyénisége teljesen stílszerű legyen: egyfogatú lovaskocsin járja a várost, amelyet fiacskája hajt. Egész Pesten már csak Springer bácsi és egy nyugalmazott huszárkapitány, jelenleg monoklit viselő végrehajtó jár konflison, de ők szilárdan ragaszkodnak ehhez a közlekedési eszközhöz s ez határozottan jól áll nekik. A Springerek lova most is egykedvűen áll a Nőszövetség székháza előtt, míg máskor az üzletek és áruházak kapujában, a járda mellett bóbiskol s csak néha kapja fel a fejét. Ilyenkor elvicsoritja a fogát s úgy tesz, mintha harapni akarna. A megfigyelők szerint üzletfeleket sohasem bánt, csak azokra haragszik, akik nem akarnak a Nőszövetség lapjában hirdetni.

Springer bácsiról jut eszembe, hogy íme: milyen érdekes az élet. Az öreget a Nőszövetség egész létéből s a jelenlegi előadásból is csupán az üzleti lehetőségek érdeklik, lelkesedése mégis teljesen olyan, mint a többi megjeleneteké, mint az ártatlan hölgyeké, akik nagy eszményi célokért küzdenek. A szövetség célja a nőnevelés, az anya- és gyermekvédelem s a szociális munka s ezt a célt tiszteletreméltó eredménnyel, több-kevesebb zökkenővel, dicséretes szorgalommal művelik. Amint azonban Springer bácsit mindebből csak a hirdetés érdekli, úgy az előkelő fővédnök is főleg azért tartja az összeköttetést a szövetség-

gel, hogy ott felolvashassa a verseit. A díszelnőknő azért díszelnőköl, hogy társadalmilag reprezentálhasson, Vucseticsné Kucsera Ilona pedig azért, hogy legyen egy lap, amelybe írhatson. Minden társadalmi egyesülésben ez a dolgok magva és lényege: tíz-húsz szorgalmas és céltudatos professzionista és többszáz, vagy több ezer lelkesedő tag, akik a tömeget, az eszközt képviselik. Ez természetesen így van a férfiak világában is.

A háziipari és szociális szakosztály vezetői szép eredményekről beszélnek s ezután az egyesület pénzügyi helyzetéről kapunk beszámolót. A pénztárosok, akár férfiak, akár nők, rendszerint a humoristák világából kerülnek ki. Miután kellemetlen anyagi dolgokról beszélnek s minden alkalommal meg kell feddeniök a szövetség nem fizető tagjait, kötelességüket úgy vélik legjobban teljesíteni, ha beszédüket élcekkel fűszerezik. Az egyesületi humor épűgy külön műfaj, mint a képviselőházi éle. Lényege, hogy sehol máshol a világon nem okozna derűtséget szárazsága és unalmassága miatt, de, ha sok ember órákig ül együtt s komoly, többé-kevésbé érdekes, de rendszerint izgalmak okozására alkalmatlan beszédeket hallgat, — a legkisebb szalmaszálba is megkapaszkodunk, hogy végre elnevezhessük magunkat. Nagy lelkesedés fogadja a hölgyek pénztárosának indítványát, hogy a szövetség menjen küldöttségbe a pénzügyminiszterhez és a főváros polgármesteréhez, akiknek legegyszerűbb kötelessége, hogy kitűnő hazafias egyesületeink anyagi deficitjét kiegyenlítsék. Miután a szövetség elhatározta, hogy a Balatonon üdülőt épít, nyilvánvaló, hogy a telket a fővárosnak, az építési költséget pedig a pénzügyminiszternek kell kiutalnia. Társadalmi egyesületeink és jótékony mozgalmaink jórésze állandóan így

szeretne székházat, üdülőket építeni s minden szépet és jót alkotni az állam, a főváros, általában: a mások pénzén. A világon ezt mindenütt egyformán csinálják s hogy ez a múltban is így volt, arra egy szabolcsvármegyei kis falusi templomunk márványablája a történelmi dokumentum, amelyen ez a felirat áll: „Építette a nemes J...y-familia — az ecclesia költségén“. Az amerikai milliárdosok ezen a módszeren úgy fogtak ki, hogy John D. Rockefeller vezetésével kiadták a jelszót: minden kulturális és jótékonyági alkotásra csak utolsónak adakoznak és sose adnak többet, mint amennyit az egyesület, vagy a társadalom a maga erejéből már összegyűjtött. Ezt a rendszert nem ártana Magyarországon is meghonosítani.

A díszközgyűlés utolsó programpontja: a tisztújítás. Egyhangú lelkesedéssel választják meg az elnökség és választmány tagjait. Már azt hisszük, a legnagyobb rendben, szeretettel hazamehetünk, amikor feláll a terem közepén Habadáné Virányi Lili és szót kér. Jelentkezését tüntető tapsvihar fogadja s az elnökség az emelvényen s a hallgatók a padsorokban izgatottan összesúgnak. Hopp, itt az ellenzék — kapjuk fel az öreg Csatlóssyval vést szimatoló kormánypárti fejünket. Habadáné fölényesen körülnéz és megejtő mosollyal a következőket mondja:

— Tisztelt közgyűlés! Én nem akarok ünneprontó lenni, azért szólalok fel csak most, a közgyűlés végén. Meg vagyok győződve, hogy az egyesület vezetősége a legarravalóbb testület s a legjobban ellátja feladatát, azonban sajnálattal kell bejelentennem, hogy a háztartási munka s más egyéb körülmények annyira igénybeveszik időmet, hogy az alelnöki tisztséget, sajnos, a jövőben nem tölthetem be s az egyesületi munkától is távolmaradok.

— Botrány! — sziszegi a hátunk mögött egy élteőbb hölgy. — Tíz évig itt vezérkedett s most lemond, mert nem az ő lánya nyerte meg a táncversenyt.

— Mondjon le! — sikolt fel valaki a leghátulsó padokból. — Mondjon le!

— Én is lemondok és kilépek az egyesületből! — csap ránk egy harmadik hölgy, mint a zuhanóbombázó. — Éljen Habadáné! Éljen Habadáné! — kiáltják többen s rémülten látjuk, hogy Habadáné ismét feláll, tüntető fejbiccentéssel az elnökségre köszön s méltóságteljesen az ajtó felé siet. Hívei felugrálnak s utána tódulnak. Az elnök csenget, a papbácsi kérlelően tárja szét karjait, az öreg Springer széke támlájára hanyatlik s a következő percben a közönség fele már kint van az ajtón. Amikor az elnök fölfüggeszti az ülést, az öreg Csatlóssyval mi is kirohanunk. Amint lefelé gördülünk a lépcsőn, az öreg félévszázados múltjának politikai bölcsességével így kiált fel:

— Mondd, te az első perctől kezdve nem tudtad, hogy ez lesz a vége?

— Nem én! Honnan tudtam volna?

— Hát onnan, kérlek szépen, hogy az egész díszgyűlés alatt egyetlen közbeszólás se hangzott el s a szünetben az előkelőségekkel senki se távozott. Aki a kegyelmesekkel elmegy, az az igazi, lojális elem, aki előkelőségek nélkül is ottmarad a közgyűlésen — az mind forradalmár, annak valami baja, sérelme van! Az előkelőségeket — lám — mindenütt arra kellene szerződtetni, hogy elsőnek jöjjenek és utolsónak menjenek el, mert akkor mindenütt rend és nyugalom volna. S így érdemes volna az ő védelmük alatt közéletet élni!

A PARLAMENT VÁLSÁGA KÖZELRŐL

A honatyának épúgy szüksége van nyári szabadságra, mint a munkásnak, a kisdíáknak és a tisztviselőnek, de az értetlen és rosszindulatú társadalom senkitől sem irigyli úgy ezt a kis örömet, mint tőlünk. Na, megint elnapolták a Házat, — mondják ilyenkor, júliusban a nemzet purifikátorai, homlokukra tolva a pápaszemet — elnapolták, mégpedig bizonytalan időre... Ez azt jelenti, hogy októberig megint nem fog semmi sem történni. Hja, persze, semmittevés után édes a nyugalom. A képviselő urak felveszik a negyedévi tiszteletdíjat — ehhez persze van eszük! — és hosszú hónapokig bottal üthetjük a nyomukat. Millió és millió megoldatlan probléma marad a nyakunkon s ők megszöknek a munka elől. így vélekedik politikai gondolatainak és akaratának kifejezőiről a nép többsége, amióta parlamentarizmus van a földön. Csupán egy elenyésző, jóindulatú kisebbség mondja a politikai szünetek idejében: „Jaj, de jó, hogy képviselőink szabadságra mentek, legalább most néhány hónapig nyugton hagyják az országot.“ Nyilvánvaló ezekből, hogy a parlamentáris rendszer ideálja csak addig élt töretlenül a tömegekben, amed-

dig azt ki nem harcolták maguknak, de mióta a kitűnő intézmény megvan, azóta a nép sehol sem táplál magasztos gondolatokat felőle. Ennek főoka az az emberi tulajdonság, hogy választottjainkban fáj a legjobban csalódnni, viszont csalódnni csak azokban szoktunk, akikről azt hisszük, hogy velünk éreznek és érettünk küzdenek.

A honatyának elsősorban azért van szüksége szabadságra, hogy a politikai élet, a törvényalkotás és általában a parlamentarizmus napi munkájának hatása alól kikerüljön és így némileg visszanyerje egyéniségének természetes tulajdonságait. A parlament, mint emberi közösség, mindenütt sajtyszerű s eddig eléggé fel nem derített törvényszerűségek hatása alatt áll. A nagy politikai vezérek, akik szuverénül tudtak játszani a törvényhozás tagjainak hangulatával, mindig érezték ennek a törvénynek a jelenlétét, de azt sose szedték közérthető szabályokba.

Bizonyos, hogy egy ország törvényhozóinak gyülekezete nemcsak szellemi és akarati, hanem elsősorban idegközösség. A honatyának és általában a törvényhozónak nincs szabad akarata, mert egész lénye a néptömegek indulati elemeinek hatása alatt áll, azzal hullámzik és változik s hasonló befolyások alatt álló ellenfelekkel vívott harcokban fejlődik. A parlament olyan, mintha egy lombikban a nemzet összes szellemi és indulati alkatrészeit pancsolgatnók, miközben a tömeg az üvegen keresztül forrósitja a lombikot. Mi a lombikban a kívülállók vonzásának, haragjának és elismerésének, teljesíthetetlen vágyainak és kielégíthetetlen követeléseinek hatása alatt állunk s kétségbeesett igyekezettel próbáljuk a kívülállók tetszését megnyerni. Ugyanakkor azonban egyéniségek is volnánk s ez teszi megoldhatatlanná a dilemmát. Az az érzés például, hogy engem, bármit teszek és csinálók, Machnyik Ede, a

Ferencvárosból állandóan néz és kritizál s nekem nemcsak meggyőződésemet és küldetésemet kell betöltenem, hanem őt is ki kell elégítenem, néha úgy felidegesít, hogy szeretném a Dunába ölni magam. Ezért kell hát a honatyának szabadság, ezért kell a lombikból néha kiengedni bennünket!

Ha az ember kikerül az ország házából, legalább rövid időre megszabadul kívülről jövő szuggesztióktól. Így aztán módot ejthetünk arra is, hogy magáról a lombikról is gondolkozhassunk legalább addig a rövig ideig, amíg szabadok vagyunk. A parlament válságáról sokat írtak az elmúlt évtizedek alatt s minden politikailag képzett ember tudja ma már, hogy ennek a közéleti rendszernek mik az előnyei és hátrányai. De a törvények csak akkor igazak, ha apró, emberi vonatkozásban is azok, mert csak kicsinyben láthatjuk a nagyot, az egészet és a válság is csak akkor válság, ha saját életünkön keresztül érezzük. Hát bizony a parlamentarizmus válsága igen nagy és igen mély. De nem halálos és végzetes! A parlamenti munkában, egyéni életünkön keresztül igen nagy visszásságokat tapasztalhatunk, de ugyanakkor megnyugtató igazságokra is rábukkanunk. Ha egyéni életünkön keresztül nézzük a parlamentarizmus hatásait, íme: sok furcsa, de nem megvetendő tapasztalattal gazdagodunk.

A törvényhozói munka az élet mai üteme mellett kétségkívül a munkakerülés benyomását kelti föl a honatyában. Hetekig, sőt hónapokig kell tárgyalni olyan apró dolgokat, amelyeket egységes akarattal percek alatt meg lehetne oldani. Az a tény, hogy a képviselő az élet minden dolgába beleszólhat s az a gyakorlat, hogy minden szavának, cselekedetének túlzott fontosságot tulajdonítanak, — a törvényhozókat azzal fenyegeti, hogy dilettánsokká és

nagyképűekké válnak. A politikai izgalom hátrányos befolyást gyakorol az intelligencia fejlődésére s a könnyű siker háttérbe szorítja a komoly munkálkodást. Aki mindenbe beleszólhat s a nemzet érdeklődésének középpontjában állva, mindenről népszerű véleményt akar mondani, az elveszti az érzéket, az igazság kutatása, az elmélyedés és; tanulás, sőt az olvasás iránt is. A parlamenti és politikai élet aktív művelői pletykások, rosszmájúak, hiúk és beképzeltnek lesznek. A törvényhozási életben ezért nem ritkák a hisztérikus tünetek sem. A könnyű siker nemcsak hamis illúziókat, de hamis hivatástudatot is fejleszt s ezért a tudós, a szellemi munkás, a gazdasági szakember és a szorgalmas földbirtokos a maga eredeti hivatásából mindig veszít a politikai pályán s korántsem biztos, hogy ezt közéleti karrierje, vagy általában politikai munkássága kárpótolni tudja maga és a társadalom számára. A felismerés, hogy a politikában nem a tények, hanem a látszatok a fontosak, az alakoskodás betegségét hozza magával s ezért a politikus jelleme elferdül. Minden férfit, aki politikával foglalkozik, ilyen betegségek fenyegetnek s e betegségek túlnyomó részének csírái minden politikusban benne vannak bizonyos mértékig.

A parlamentarizmus különös rákfenéje még, hogy az egész törvényhozási munka megalkuvásokra van alapítva s így, mikor elveket hirdetünk, voltaképpen előre tudjuk, hogy azok nem valósulhatnak meg akaratumk szerint, hanem csak akaratumk egy hányada juthat el oda, hogy az életet befolyásolja. A parlamentarizmus nem hőöket, hanem ügyes egyezkedöket és megalkuvókat termel kormánypárton és ellenzéken egyaránt. A honatyák túlnyomó része egymással baráti viszonyt tart, tegezödik és ritkán viszi át a személyes vagy társadalmi életbe az elvi ellentétek

hősi pózait. A törvényhozás bizonyos tekintetben kaszinóvá lesz, ahol egymással barátkoznak azok, akikről a nép azt hiszi, hogy gyűlölnek egymást. A nemes harag elvész, vagy megszélidül sorstársaink iránt, akik ellentétes elveket képviselnek. Amíg a távolból szellemi fegyverekkel küzdünk, sokkal jobban tudunk gyűlölni, míg a parlamenti életben megtanulunk — utálkozni. Mindezek következtében eltávolodunk az élettől, mert a lombikban mások a viszonyok, más a hőfok és más a légnyomás, mint az üvegfalon kívül. A parlamentáris rendszer tragédiája ilyen emberi momentumokon épül fel s ezek a föld minden részén nagyjában hasonlóak.

De ha ez így van, akkor a parlamentarizmusban mi hát a jó?

Hasonló őszinteséggel megpróbálhatjuk ezt is felsorolni. Mindenekelőtt bizonyos, hogy a parlamentarizmus a legolcsóbb politikai rendszer egy nemzet számára s a kockázat is a legkisebb benne. A parlamentarizmus választ és párhelyiségeket tart fenn, míg a diktatúrákban párt-hadseregek, pártbürokrácia, az egész társadalmat felölelő szervezkedés virágzik. A parlament a legellenőrizhetőbb politikai testület. Az ellentmondás állandó jelenléte a törvényhozót szüntelen helytállásra kényszeríti s versengést fejleszt ki, ami a nemzet politikai színvonalára s gondolkodásának fejlődésére is hatással van. A parlament éppen a belőle kifejlődött és előbb felsorolt apró betegségek következtében a leghatalmasabb és legerősebb szelektáló szerv, amely elveket és programokat, de emellett: embereket, elméket és jellemeket is megmér és felemel, vagy megöl. A demagógok ideig-óráig virágozhatnak ugyan benne, de titokzatos politikai kardnyelők, akik bárgyú eszméket hirdetve, a háttérből agítálnak, viszont egy épkézláb

beszédet nem képesek elmondani, — sohasem kerülhetnek hatalomra, mert a képviselőházi ülésterem egy nap alatt megöli őket a gúny fegyverével. A gyanakvás, amellyel egymás lépéseit követjük és figyeljük, mindig kideríti a politikai állásfoglalás hátsó indító okait és előbb-utóbb meztelenre vetkőzteti a néptribunokat. Az ülésteremben rövidesen kiderül, hogy ki mit tud és mit nem tud, ki művelt ember és ki nem az. A többségi elv alapján a konzervatív államfenntartó eszmének használ az a tény, hogy az ellenzéki honatya ostobasága hamarabb kiderül, mint a kormánypártié, mert az ellenzékiek kevesebben vannak és többet beszélnek.

A parlament összegyűjti és szerves csatarendbe állítja a társadalom mélyében rejlő erőket s a nyílt színen viszi ütközetre őket. Így rendszerint hamarosan levezeti az izgalmakat. Ha a képviselőház ülészik, az országban sosem terjednek el annyira az álhírek, mint ha szünet van. Hazánkat az álhírek rendszerint júliustól októberig szokták előnteni. Az ellenfelek csatarendbe állítása ugyanakkor lehetővé teszi, hogy az ellentéteket kibeszéljék s minden oldalon kiderítsék, hogy azok nem is olyan nagyok és csöppet sem végzetesek. Ezért a parlament lombikja a nemzeti élet megrázkódtatásait az esetek túlnyomó részében megszelídíti. Államválság helyett kormányválság keletkezik s a politikusok egyéni életében tragédia helyett: botrány. A parlamentáris államférfi ritkán esik el a porondon s ritkábban lesz öngyilkos, mint a diktatúrában. Legfeljebb visszavonul egy időre s aztán újrafésülködve, ismét megjelenik a színen.

A parlamentarizmus legfőbb emberi értéke azonban az, hogy a törvényhozó a nép helyett és annak megbízásából személy szerint csatázik az ellenféllel s ez a népnek

mégis lelki kielégülést ad. Olyan ez, mint amikor az ókorban két hadvezér kiállott hadserege elé s kettesben vívtak meg, ahol ők eleshettek, de a seregek épségben maradtak. Egészséges, vagy tűrhető parlamentáris rendszerben a politikus a nemzet öröklétét szimbolizálja azzal, hogy minden változást átél és sose hal hősi halált. A közéleti férfiakat rendszerint nem elvi csatavesztések ölik meg, hanem egyszerűen kimennek a divatból. A nemzet megfelekedzik róluk, de ugyanakkor már másra függeszti tekintetét. A parlament tehát az élet folyamatosságát képviseli.

Mindezek figyelembevételével magyar vonatkozásban legyünk feltétlen hívei a parlamentarizmusnak.

PENGHELEY, AZ IDEÁLUNK

Pengheley Móric negyven-ötven év körüli, szikár, öszülő halántékú férfiú. Párszáz hold földje, államtudományi államvizsgája és tizenkét vadászpuskája van. Ha életrajzát kellene megírnom, főlemlíteném, hogy önkéntes korában a lovasságnál szolgált és pályáját a vármegyénél kezdte. Aztán egy Nagy Ember felhozta Budapestre titkárnak a minisztériumba s innen indult el közéleti karrierje, amelyben azóta sincs megállás. Akik ismerik, legelső benyomásuk az róla, hogy rendkívül lekötelező modorú, úgynevezett „bűbajos“ ember. Figyelmessége és udvariassága nem ismer határt s ezért nemcsak a nők, hanem a férfiak is rajonganak érte, mert mindig az az érzésük, hogy szolgálatakra, hasznukra, segítségükre van. Külseje határozottan jó benyomást kelt. Jól öltözködik, de rezerváltan, mintha az „úr“ fogalmát róla mintázták volna. Zárkózottnak, tartózkodónak és néha szórakozottnak látszik, de ha szólsz hozzá, rögtön felkapja a fejét és látni rajta, hogy egy pillanat alatt beleilleszkedett mondókád és gondolataid világába. Búcsúzásnál szeretetteljesen megveregeti a válladat és összecsapja a bokáját, mikor távozik, akkor is. Ha

alacsonyabbrendűvel áll szemben. Nagyságát és felsőbbségét csak ritkán érezteti, viszont mindenkit komolyan vesz, minden kéréssel, minden megjegyzéssel, minden véleménnyel komolyan számol és foglalkozik, öröm vele lenni, öröm vele egy hivatalban szolgálni.

Ha szellemi színvonalát vizsgáljuk, már sokkal nagyobb nehézségekkel kerülünk szembe, mert tartózkodásával állandóan kisiklik mikroszkópunk lencséje alól. Tehetése az átlagon felülinek látszik, de alkotásokban nem nyilatkozik meg. Törve beszél egy-két nyugati nyelvet, leginkább a császári és királyi németet, amelyet a hadseregnél tanult s valamit franciául, vagy angolul. Barátai tudják, hogy 1930 óta jár idegen országokba, mintha ebben az időben fedezte volna fel, hogy van egy úgynevezett „külföld“, amely az életnek és a társadalmi, gazdasági, meg szellemi viszonyoknak különös szervezetét képviseli. Kiváló és nagytehetségű emberekkel van ismeretségben s ennek következtében viták alkalmával — amikor ő hallgat — sokat tanul, amint mondani szokták, „sok ragad rá.“ A szellemi élet nagy irányzatait tisztelettel veszi tudomásul s azok mindegyikét érdekesnek tartja. Vallásos tisztelettel viseltetik a tekintélyek iránt s ritkán mond ellent, sőt, ha igen, akkor se úgy, hogy azt bárki is észrevenné.

Társadalmi helyzete kezdettől fogva előnyös volt s 6 elkerülte az összes ragadós betegségeket, amelyeket a társaság áraszt magából. Nem lett se kártyás, se iszákos. Ritkán párbajozik, mert körülötte sosem származik affér, vagy egyéb bonyodalom. A támadók elől kisiklik a modorával s a haragos embereket lefegyverzi. Az egyházi életben tevékeny részt vesz. Ha katolikus: gyakran vonul a Manrézába, ha protestáns, akkor egyházmegyei főgondnok, vagy felügyelő. Jelleme határozott és szilárd. Szavára mindig mér-

get lehet venni, ha ugyan az ember abba a helyzetbe jut, hogy ígéretet bír tőle kicsikarni. Mert Pengheley Móric lehetőleg sohasem ígér semmit. Ha kényes kérdést tesznek fel előtte, rangjának szerény voltára hivatkozik s azt mondja: „Belátod, hogy ebben a nehéz kérdésben nem nyilatkozhatom“. Ha tovább unszolják, legfeljebb odáig megy, hogy megígéri: „Majd megkérdezem a gazdámat“.

Erkölcsei életében ugyancsak puritán. Vagyonában nem gyarapszik szemetszűrő módon s külső látszatra példás családi életet él. Feleségét oly ügyesen csalja, hogy senki se tud róla, legfeljebb legbensőbb barátai. Idősebb korában szabály szerint vallásossá válik, sőt néha kegyessé. Ilyenkor komoly jótékonytságot fejt ki a nyomorék gyermekek, vagy más elesettek érdekében. Tízévenként üli jubileumát és ötévenként megy előre egy-egy grádicsal, míg végre egyszer révbe ér és itt élete kiteljesedik. Ez olyanszerű esemény, mint mikor üveggolyóval ostromoljuk a Tivoli nevű társasjáték szegecskéikkel körülvelt nyerőszámait s a golyó a középben elhelyezett százasba futva, nagyot csenget. Pengheley Móric a csengetésnél életcélba ér s az irigyek, akiknek a golyója mindig mellészalad, dühösen pattintanak az ujjukkal. No lám, megint a Pengheley!

A közéleti emberek egy része elismerő szolidaritással áll minden esetben Pengheley mellett, másik fele azonban vérbeborult szemekkel nézi újabb és újabb mozdulatait. Vájjon miért? Vájjon hasznos személy-e ő a közéletben, vagy sem? Amint látjuk, az életéről elmondott részletek lehetnek ugyan jellemzőek, de semmiesetre sem rendkívüliek. Alig lehet róla rosszat, szokatlant, vagy mulatóságot mondani és semmiesetre sem lehet körülötte izgalmat fölfedezni. Mi hát a Pengheley titka s miért írunk róla? Azért, mert a Pengheley élete és egyénisége több mint

érdekes és több mint jellemző. Ez az élet, ez az egyéniség, ez a jellem, vagy ez a típus: tanulságos. Rendkívül mély törvényszerűségek szülik a Pengheleyeket. A természet jókedvében teremti őket s nélkülözhetetlenné teszi munkáéjukat.

A politikai életben általában az a szabály, hogy az emberek elveket, programokat testesítsenek meg s amikor valami magasabb állást betöltenek, előre sejtjük, hogy mit fognak csinálni és milyen irányban fognak működni. Pengheley program nélkül jön, de minden rábizott feladatot megold. Amikor kinevezik valaminek, sohasem kérdezik tőle, hogy mit tud. Az állam vezetői érzékszerveiken keresztül „a priori” ismerik Pengheleyt s tudják, hogy nem csalódhatnak benne, őt szokták hívni olyan feladatok megoldására, ahol tapintatosan kell eljárni, ő jön akkor, ha valahol a közéletben ellentétek vannak s azokat ki kell egyenlíteni. Ha haladni kell valamilyen irányban, de nem nagyon, sőt úgy, hogy azért — Isten őrizz! — fel ne forgassuk az államot és a társadalmat, Pengheleyt hívjuk. Ha forradalmi állapotokat kell leépíteni, vagy érzékeny pontokon olyan műveleteket végrehajtani, amelyek a népet felbőszítenék, ész nélkül rohanunk Pengheleyért. Egyaránt alkalmas forradalmi irányzatok előbbrevitelére és elaltatására, előnyomulásra és visszavonulásra. A parancsokat korrektül betartja, magyarul mondva „ért a szóból”. Ezzel szemben sohasem talál ki semmi újat, nem alkot semmit. Nem hirdet ígét, nem ír könyveket, vitákba nem szól bele, kényes helyzetekben anekdotát mond. Tiszteli mindenki álláspontját és minden álláspont ellenkezőjét. Kikerüli a csatákat, félreugrik a bika elől, ha az fel akarja öklelni s aztán felemeli a sérült bikát. Minden ellenfele elpusztul s őt mindegyik irányzat tovább használja e magasztos fel-

adatok elvégzésére. Annyi szép és jó tulajdonság mellett íme ez Pengheley! Visszataszító jelenség — sziszegik erre a naivak. Nemi — mondják a bölcsek. Pengheley Móric a leghasznosabb emberek egyike, mint egyén és mint típus is, amelyet minden politikai rendszernek egyaránt meg kell becstülnie!

Az embereket ugyanis szörnyű relativitás alapján kell szemlélni a közéletben. Lám, a forradalmárok, akik nagy célokért küzdenek, jellembeli gyengeségeik miatt igen gyakran nem alkalmasak arra sem, hogy saját eszméiket képviseljék. Aztán vannak politikusok, akik a közéletet egyéni küzdelmek sorozatának nézik s nem bírva saját vérmérsékletükkel, egész pályájukon iszabirkózást folytatnak. Mások állandóan botrányra utaznak s már közéleti működésük első esztendeje után úgy térnek meg a fórumról, mint a kandurmacska első tavaszi kirándulásáról: rojtos füllel, tépett bundával, gyomlált bajusszal. Pengheley mindezt sosem teszi. Míg mások évekig nyalják sebeiket, ő egyre kisebb ellenállással megy előre.

Azután... egy politikai rendszer nem akar örökké reformokat az élet minden szakaszán, legfeljebb egy-két vonatkozásban. Néha egy-egy kormányban is csak néhány nagy egyéniség foglal helyet, akik alkotnak, a többiek ugyanakkor csak fenntartják a nívót és intézik a napi dolgokat. Pengheleyre mindig szükség van tehát.

Pengheley jelen van a kormánypárton és az ellenzéken, idehaza és a külföldön, mindenütt, ahol politika van a földön. Mert a Pengheley titka az, hogy a politikai kártyajátékban — *a Jolly Joker!* A Joker a römiben minden kártyát helyettesít. Ha akarom tref, ha akarom káró, ha akarom hetes, ha akarom ász. Joker nélkül nem lehet römizni s minden játékos éppolyan gondban van, mint a

politikai élet vezetői... Szeretne már nyerni, de nem jön a megfelelő kártya! Hol találunk mindig megfelelő embert? Hol találunk elég kicsit, ha kicsire van szükségünk s elég nagyot, ha nagyot akarunk? Az arcunk felvidul s a szemünk felcsillan, ha a kártyacsomóból Jokert húzunk s azt a hiányzó lap helyére illesztjük. Pengheley, a Jolly Joker: a legszebb kártya, a legkellemesebb jelenség s ezért használják őt mindenütt és mindenfelé. Van olyan Pengheley, akivel fillérben és van olyan, akivel pengőben kártyáznak, de alaptörvény, hogy nem lehet kártyázni nélküle.

Csupán arra kell vigyázni, hogy a Pengheleyek el ne szaporodjanak. Mert sok Jokerrel túlságosan könnyűvé válik a játék s ez a politikában igen veszedelmes dolog!

A PURIFIKÁTOR

Pacsirtay-Puchmecz Szilárd egyike legdédelgettebb kedvenceimnek a közéleti fórumon. Éppúgy tisztelem, mint az öreg Csatlóssyt, Darákyt, vagy Pengheley Móricot és a távolból komolyan és állandóan szeretem is, amit ő nem akar elhinni nekem. Ha a képviselőházban beszél, mindig bemegyek az ülésterembe s meghallgatom. Sokat tanulok tőle, mert jófejű ember s életét szemlélve, még többet tanulok róla. Pacsirtay egy gyakran előforduló emberi vérmérséklet rabja s bármit tesz, mindig e vérnyomás kottáit énekli végig, néha új és új színeket keverve előadásába, de mindig következetesen azonos alaptörvények szerint. Valami oknál fogva arra született, hogy az átlagosnál érzékenyebben reagáljon az élet igazságtalanságaira és azonnal harcra serkenjen miattuk. Talán gyermekkori élmények, talán később szerzett gátlások, az életben kapott sebek, kielégítetlen ambíciók okozzák, hogy ez a tulajdonsága oly nagyon kifejlődött, talán a hiúság mindennek az oka, — ki tudná ezt megmondani?

Az ok a maga teljességében örökre ismeretlen marad nála és annyi száz hasonló társánál is, de a jelenségek arra

mutatnak, hogy közös kórokozók, vagy pedig közös származásbeli azonosságok szülik a világon a purifikátorokat. Voltak már közöttük történelmi nagyságok és tragikus hősök, apró kötekedők és komoly közvélemény-ostorozók, voltak, akik kinőttek saját magukból és voltak, akik belefutottak munkásságukba s elmerültek az árral. Éppúgy állandó típusai a politikai és közéletnek, mint a megalkuvók, a Jokerek, vagy az üzletes emberek, s jelenlétük éppoly fontos és nélkülözhetetlen, mint a többieké. Vérbeborult szemmel, vagy sziszegő gyűlölködéssel járnak végig az életet s egész pályájukat vadászatnak tekintik, amelyen panamistákat, hatalommal visszaélőket, elvtagadókat és árulókat kell leleplezniök. Néha feltétlenül szükségünk van rájuk, mert olykor léghuzatot és nagytakarítást csinálnak, de mégis igen kevés embernek ambíciója, hogy soraik közé lépjen. S bizony: nemcsak foglalkozásuk veszedelmessége, hanem más okok miatt is.

Sokszor látom őt a parlamentben interpellálni. Amikor az elnök nevét olvassa s ő lassan feláll, először rendszerint szügyébe vágott fejjel, összefont karral maga elé mered, hogy hallgatóiban drámai várakozást keltsen. Minden valószínűség szerint öntudatlanul csinálja ezt a pózt s a többit is, de annyi szent, hogy nem tudja másképpen csinálni. A várakozás felkeltése után halkán és az indulati elemek kizárásával adja elő interpellációjának lényegét. Ilyenkor a padban könnyedén hátradől, mint aki a bakon eleresztette a gyepőt, mert azt akarja, hogy mondanivalóit s a történet lényegét megrázkódtatások nélkül hallgassuk s belőle minden részletet megértsünk. A dolgok, amelyek interpelláció formájában a képviselőház elé kerülnek, rendszerint bonyolultak s ezért fontos, hogy először mindnyájan tájékozódva legyünk a tényállás alapelemeiről. Amikor már

nagyjában ismerjük a témát, s várjuk, hogy hol következik a disznóság, Pacsirtay a csendes modorból áttér a csipkedésbe.

Szarkasztikus és élcelődő lesz. Előszeretettel alkalmaz kérdőmondatokat, hogy a hallgatóságot becsalogassa okfejtésének csapdájába. Vájjon ennek nem így kellene-e lennie? — kérdezi. S amikor a túloldalról egy-két'fejbólintást lát — minden átmenet nélkül kitör. „Márpedig uraim, a mi esetünkben nem így történt“ — mondja s kitarja karjait. A karok kitarása jelzi, hogy a csapdába sikerült beleesnünk s Pacsirtay fogolyként továbbvonszol bennünket vadászatának véres útjain. A következő percben támadóan féloldalt állva, előrenyújtja jobbát s mutatóujjával többször a levegőbe döf. Ilyenkor mondja ki a lényegét, hogy valamelyik sötét ellenfele hogy károsította meg az államot. Az indulati elem e perctől kezdve végzetesen eluralkodik rajta s az értelmi tevékenységet a színészi produkció váltja fel. Kezét összezecsapva, hangosan csodálkozik, majd öklével a padra ver. Később írást dob maga elé s annak aláhúzott mondatait megpaskolja a tenyerével. Más írásokat ismét fennen lebegtet, miközben hangja lassacsakán az ordítózásba csap át. Arca kivörösödik, látni, hogy vastag nyakerein fejébe száll a vér. Hirtelen mozdulattal és váratlanul a pohár víz után kap és felkortyolja azt, ami némileg enyhíti szenvedéseit. Amikor az elnöki csengő megszólal, borúsan leül és hosszú ideig vadul néz maga körül. Fel és le hajtogatja padjának támláját s szomszédai hallják, hogy magában... tovább beszél. Minden alkalommal ezt játssza végig s külső gesztusai mellett hasonlóképpen ki lehet ismerni témakörét is.

Érdeklődése és purifikációs munkája általában az élet egész területére kiterjed. Egyforma eréllyel ostromolja a

szakminisztereket és azokat, akik a kormányzat általános irányzatáért felelősek. Grófi birtokok titkai, nagykapitalisták gazdasági üzelmei, hazánk fiainak külföldi botrányai éppúgy indulatba hozzák, mint az a szomorú tény, hogy valahol a szegény embereknek pudvás retket adtak el. Mindig igaz ügyért harcol, mert az élet valóban kegyetlen, az emberek esendők és nehéz időkben minden országban sok visszataszító dolog történik. A purifikátor főbetegsége azonban az, hogy ha igazságtalanságot ostromol, azt hiszi, hogy egyedül ő áll az igazság oldalán s mindenki más a tolvajt védi, — holott ez nem igaz. Nemcsak azért haragszik, hogy a panamistát még nem tartóztatták le, hanem azért is, hogy az egész ország nem gyulladt olyan haragra, mint ő, holott ebben az ország teljesen ártatlan, mert még nem is szerezhette tudomást a panamáról. Az is felbőszíti, ha a szemközt ülő többség szó nélkül hallgatja interpellációját s az is, ha közbeszólnak, vagy kérdeznek tőle valamit. Nemcsak az igazság érvényesüléséért küzd, hanem azért is, hogy mindenki más az övéhez hasonló lelkiállapotba döntsön. Az ügy jelentőségét, amit kezébe kapott, rendszerint túlbecsüli, mert az személyes problémájává lett, a botrány dédelgetett gyermekévé változott. Ha egy-két ügyben sikerül eredményt elérnie, azt hiszi, hogy ő az igazság bajnoka s ebből az állásából nem enged többé.

A társadalom egyes rétegei, mintha vezényszót hallának, úgy állanak a háta mögé s ő érezni kezdi, hogy a népszerűség áradata veszi körül. Így fontosságának ' tudata emelkedik, „kinövi magát“ s a purifikatori működést most már nagyban végzi. Haragos és megcsalt emberek leveleket írnak neki, titokzatos ügyekről informálják s ő a leleplezésekre s a közélet megtisztítására irodát alapít. Egyéni-

sége nehéz korszakokban teljesedik ki istenigazában. Szokványos esetek leleplezése mellett most már összes ellenfeleit a gonosztevőkkel azonosítja s szenvedélyévé lesz, hogy emberek belsejében vájkáljon. Vannak purifikátorok, akik a háttérből dolgoznak s maguk sohasem lépnek a színre. De a szakmának vezeterei támadnak s ezek az összes purifikátorok főnökeivé lesznek. Az ügyetlenebbek hamar el-esnek, a tehetségesebbek azonban egyre veszedelmesebb szerepkört alakítanak ki. Nehéz időkben csak úgy tudunk szabadulni tőlük, ha a korszak megváltozik s a társadalmon új idegtünetek vesznek erőt. Nyilvánvaló, hogy purifikátorokra szükségünk van, de világos az is, hogy az élet ostromozol törvényszerűen forradalmárokká válnak s így működésükkel nemcsak azt a célt szolgálják, amit szeretnének, hanem akaratlanul is örvények felé táncolnak.

A purifikátor végül rendszerint tragikus hőssé válik és munkájáért életét áldozza fel. Működése során az első hibát ott követi el, hogy elfelejti: az igazság tudata nem elég, annak érvényesítéséhez megfelelő eszközökre van szükség. Ha valaki az igazságot nem tudja bizonyítani (mégpedig a fennálló világrend eszközeivel), akkor a harcban alul marad, bármennyire is neki van igaza. Működése, amely állandóan botrányt okoz és izgalmakat kelt a társadalomban, feltétlenül magával hozza, hogy a nép erőteljesen kezdi figyelni személyiségét s keresgélni kezd múltjában és jelenében. Ha neve állandóan botrányokkal van összefüggésben, az emberek nyomban felvetik a kérdést: vajjon ő különb-e áldozatainál? S a társadalom egyrésze nyomban kimondja az ítéletet, hogy nem. Pletykák és rágalmak születnek személye körül s *hogy mindenkinek igaza legyen, idővel mindazokat a bűnöket rákenik, amelyeket valamikor leleplezett. Amellett az emberek hamarosan elfelejtik az

„ügyek“ és botrányok részleteit. Ha Pacsirtay leleplezte Hadaveczet, ebből úgynevezett „Pacsirtay—Hadavecz-ügy“ keletkezik s két év múlva az emberek jórésze már nem is emlékszik rá, hogy Hadavecz csinált-e valami gázságot s azt Pacsirtay leplezte-e le, vagy mindez megfordítva történt?

Az előkelő emberek éppen ezért nem szeretik a hasonló „piszkos munkát“. Ezért, ha a purifikátor botlik egyet, mindenki magára hagyja. Néha felhasználják őt csúnya ügyek kipiszkálására s méltányoják, ha kibogozott valami közéleti szövevényt, de munkásságáért sohasem kap jutalmat. Igaz ugyan, hogy hasznos dolgot végzett, — mondják, — de ő maga „botrányos emberré“ vált, akivel jobb csak a távolból érintkezni. Mert a purifikátor modora sikereivel egyenlő mértékben romlik, beképzeltsége viszont arányosan nő. Tekintélye csak a legalsóbb rétegekben gyarapszik, a legfelsőbbekben egyre csökken. Ezért, ha valaki purifikátorrá lesz s ebben a minőségében karriert csinál, — örökre az is maradhat, mert egyébként nem lesz belőle semmi.

Hát a régi, nagy, ellenzéki vezérek, akik egy emberöltő alatt szétmárták ellenfeleiket s végül uralomra jutottak, nem cáfolják-e ezt az igazságot? Nem. Az emberek színvonalát többek között abból lehet megismerni a közéletben, hogy mekkora és milyen ellenfeleket választanak maguknak. A purifikátor jellemző sajátsága, hogy rendszerint másodrangú emberekkel kezd ki. Leleplezi a dal-egyesület botrányát s a zoknikereskedők valamely reprezentánsának visszaéléseit, de feljebb — ritkán merészkedik. Viszont megköveteli tőlünk, hogy a dalosok és zoknisok belső ügyeit országos, sőt európai problémának tekintsük.

Ha a költő azt mondta, hogy költeni annyi, mint ítélőszéket tartani önmagunk felett, — a közéleti emberekre is illik ez a mondás. A nemzet kisebb és nagyobb purifikátorai állandóan önmaguk fölött ítélkeznek, amikor a politikai vagy erkölcsi túlvilágra küldenek valakit.

BEVEZETÉS A KONGRESSZOLÓGIÁBA

Öreg parlamenti rókák, ravasz polgármesterek és akaratos ipartestületi vezérek már több nemzedékkel ezelőtt észrevették, hogy közéleti fórumaikon: a törvényhozás házában, a városháza közgyűlési termében, vagy a cipészek kongresszusán különös, titokzatos törvények uralkodnak s ezek mérik a sikert és a bukást. Néha az ember szónoklata kitűnően sikerül minden indok nélkül s máskor nem; olykor a legképtelenebb határozatokat, indítványokat is elfogadják a fórum nagyjai, néha meg „semmi sem megy keresztül“. A képviselőket, a városatyákat és a cipészkongresszus tagjait néha kenyérre lehet kenni, máskor meg nem lehet bírni velük. Ugyanazok az emberek másként viselkednek hétfőn és kedden, anélkül, hogy elveiket megváltoztatták volna. Másként reagálnak a dolgokra ebéd-időben és késő este, télen és nyári melegben, hét elején és szombaton, ünnep előtt és ünnep után. Az idő és a hely mellett óriási hatást gyakorolnak a társas tanácskozásokra a legkülönbözőbb hangulati elemek s ezeket a hangulatokat nagyszerűen lehet irányítani, ha az ember ért hozzá. Ezekből a megfigyelésekből számtalan életbölcesség szűrődött

le s a tapasztalatok a közéleti küzdelem számára igen sok ügyes fejnaturalistát neveltek, akikről azután az a hír terjedt el, hogy „tudnak bánni az emberekkel.“

A különös rejtélynek a titka az, hogy, ha egy ország törvényhozói, egy vármegye vagy város bizottsági tagjai, egy hivatási szakma érdekképviselői, vagy akár egy tudományos testület, egy akadémia nagyjai tanácskozássra ülnek össze — minden esetben a tömeglélektan törvényeinek hatása alá kerülnek, éppúgy, mint az utca embere a népgyűlésen. Azok a törvények, amelyeket Le Bon fölfedezett, rájuk is vonatkoznak megfelelő mértékben. A tömeglélektan szabályai így nemcsak a milliós vagy a százezres embercsoportok, hanem a kisebb gyülekezetek tevékenységét is meghatározzák. A kongresszusoknak (akár politikai, akár igazgatási, akár érdekképviselői, akár tudományos kongresszusok is azok) saját törvényeik vannak, amelyeket nagyon helyes volna rendszerbe szedni, mert a modern élet tele van ilyen kongresszusokkal, akármilyen politikai, vagy társadalmi rendszerben élünk is. Az elméleti tudomány azonban ily munka elvégzésére nem lehet képes — gyakorlati tapasztalatokra van itt szükség. Nyomban meg is ragadom az alkalmat, hogy a tudósokat, a politikusokat és kedves olvasóimat bevezessem a gyakorlati kongresszológia rejtélyeibe.

A kongresszológia az a tudomány, amely a kongresszusok lélektani problémáinak megfejtésével foglalkozik.

A kongresszus viszont azoknak az embereknek a társas összejövetele, akik abban a meggyőződésben élnek, hogy embertársaiknak képesek megmagyarázni a világ egy-egy jelenségét és az emberek jövődjé viselkedésére határoztokat hoznak.

A kongresszusok egyidősek az emberiség társas életének kifejlődésével és kezdettől fogva azonos belső törvények hatása alatt állanak. A kongresszusok szellemi színvonalja nem tart lépést az embernek, mint egyének szellemi fejlődésével. Míg egy északamerikai indián összehasonlíthatatlanul alacsonyabb szellemi fokon él, mint egy európai tudományos akadémia rendes tagja, addig az említett indiánok pow-wow (ejtsd: pau-vau) nevű kongresszusa és a kérdéses akadémia összes ülése között tömeglélektani szempontból csak árnyalati különbségek mérülnek fel.

A kongresszusok célja ugyanis az, hogy egy emberközösség számára *kellő színvonalra szállítsák le* és így közhathatóvá tegyék a politikai és világnézeti jelszavakat és a tudományos, vagy egyéb szellemi értékeket. A kongresszus tagjai mind ezt a célt szolgálják, mégpedig öntudatlanul, de a társas összefogás erejével.

A kongresszológia feladata ennek a tevékenységnek a vizsgálata. Más szóval, azt kell kutatnunk: milyen tömeghatások érvényesülnek az ilyen vitákon és megbeszéléseken. S ezzel kapcsolatban: mik azok az egyszerű fogások, amelyekkel a legkülönbözőbb kongresszusok határozatait, tanácskozásait, döntéseit és állásfoglalásait, vagy a kongresszusból a népre sugárzó hatásokat irányítani, vagy befolyásolni lehet.

Kongresszusnak normális körülmények mellett csak olyan összejevetelt lehet tekinteni, amelynek tagjai a tanácskozás alatt a külvilágtól el vannak zárva. Ha a karzat hallgatósága a tanácskozásokba beleszólhat és onnan szuggerálhatja a vitatkozókat, ez forradalmi állapotnak tekinthető. A külvilágtól független kongresszus tagjai így csupán saját meggyőződésük és az összesség (az ellenfelek, külön-

böző árnyalatok és párthívek) hatása alatt állanak. Így is alakatlan tömeget alkotnak, amelyet egyetlen személy: az elnök tart kézben. Az elnök jelentősége a tanácskozásokon sokkal fontosabb, mint azt az első pillanatban gondolnók. Az elnök a parlamentben politikai válságokat tud felidézni és elsimítani. Tőle függ, hogy a közélet hangja hogyan idomul s a képviselőházból milyen indulatok jutnak ki az utcára. A rendetlenkedő képviselőt egyetlen csípős mondatával egész napra leszerelheti, mert szavait saját szavunknak, élceit: saját szellemességünknek érezzük, ha azok másra zuhannak. Az elnök kellő időben alkalmazott indítványai túlnyomórészt mindig elfogadásra találnak. Az esetek többségében szuverén vezetője mindenféle és fajta kongresszusnak s így az elnökséghez nemcsak igazságosság, pártatlanság, jó modor, talpraesettség, szellemesség, de hivatásérzet is szükséges.

Az elnök a világ összes kongresszusain, mint egyetlen vezető akarat jelentkezik s így többé-kevésbé természetfölötti személlyé válik. Az ember alaptulajdonsága: az elfogadott rendhez és konvencióhoz való ragaszkodás. Ezért az elnök mindig jobbik énünket fejezi ki s innen a liztelet, amelyet iránta érzünk. Nyilvánvaló ezek szerint, hogy az emberiség összes tanácskozásait elsősorban az elnökök befolyásolják.

A kongresszusok tárgya minden időben valamely akarat létrehozása szokott lenni. (Törvényhozás, cipőáremelés, alapelvek elfogadása a börgyógyászatban stb.) Miután már Schopenhauer megmondotta, hogy az embereknek nem az értelmére, hanem az akaratára kell hatni, ha eredményt akarunk elérni, — s minden kongresszus mélyén az akarat elem dominál, nyilvánvaló, hogy ez különböző fogásokkal befolyásolható. A legfőbb feladat: a

saját pártunk, nézetünk, felfogásunk érvelését a legerősebb hatófokra emelni, az ellenfél logikai okfejtését pedig a közérdeklődés hatása alól kivonni. Miniszterelnökök és pénzügyminiszterek expozéja után a Ház elnöke fel szokta függeszteni az ülést, hogy ezzel is hangsúlyozza azok fontosságát s hogy a honatyák a folyosón továbbtárgyalhassák a részleteket, ami megerősíti a hatást. Mindenféle kongresszusnak minden nap megvan a főszencációja, ami elnyomja a többit — ezt kell kisajátítani.

Az emberi gyöngeség következtében a nap szenzációja túlnyomórészt az az esemény szokott lenni, amely valamely botrányval kapcsolatos. Hiába a tudós előadása, ha valaki előtte feláll és megvádolja a múzeumigazgatót, hogy nem vigyázott a délafrikai Ízeltlábúak gyűjteményére s azok a skatulyákban elporladtak — mindenki ezt az eseményt fogja tárgyalni. Politikai támadásra az emberek azért felelnek személyes vádakkal, hogy az elvi botrányt, az erősebb személyi botrányval ellensúlyozzák s magukról eltereljék a figyelmet. A közéleti lovagias ügyek mindent megoldó jelentősége ugyancsak ebben leli magyarázatát.

Saját nézetünk érvelését a legkülönbözőbb módokon erősíthetjük. A teátrális hatások (beözönlés az ülésterembe, halljukozás, nyíltszíni tapsok stb.) mellett a legfontosabb: az érvelés eseménnyé avatása, ami úgy történik, hogy a szónoklat előtt várakozást keltünk s utána a befejezés érzetét (tömeges felállás, kivonulás a diadalmas szónokkal stb.), mintha semmi sem volna fontos, ami ezután történhetik. Az ellenfél érvelését viszont a figyelem dekoncentrációjával lehet gyöngíteni (közbeszólás, mozgolódás stb.). A legbiztosabb trükk a következő: Az ellenfél vezérszónoka előtt jelentéktelen elbeszélőt kell alkalmazni, aki fölbéreltetik, hogy előadásának, vagy beszédének utolsó percében,

váratlanul leleplező természetű írásokat tegyen le a kongresszus asztalára (lehetőleg sok rajzzal, számmal és grafikonnal). A kongresszus tagjai mind az asztalhoz özönlének s a padokban kézről-kézre adják az írásokat. Az ellenzőnek meghalt — beszédére senki sem fog figyelni.

Alaptörvény még, hogy minden kongresszusi ülésnek dramatikai szabályai vannak. Hangulati kilengést, másirányú kilengés követ s aki ezt tudja és le tudja aratni, az győzni fog. Parlamenti vihart csak humorral lehet végleg leszerelni, mert a dühös emberek vágynak az ellenkező lelki állapotra, s ha kitör a derűtség, nem urai többé az indulataiknak. Ezért, aki az előre kigondolt kóta szerint akar énekelni s nem illeszkedik bele a hangulathullámba, az megbukik; aki ismeri a törvényt, az a mások hangulatát is magának hasznosítja. Ugyancsak tömeglélektani szabály, hogy akár a parlamentben, akár a tudósok gyülekezetében, akár a vasmunkások szakszervezetében egy-egy fontos probléma akkor tárgyalatik le teljesen és mindenkit kielégítő módon, amikor már a legbutább ember is elmondta véleményét. A legokosabbak felszólalásáról gondoskodni kell, a buták maguk jelentkeznek s az ő beszédük jelenti a felvonásvéget, amikor az összes ellenfelek egyértelműen az égre fohászkodnak: „No, ebből is elég volt már!” Közmegnyugvás ilyenkor keletkezik: a kongresszus leszállt a legalacsonyabb színvonalra. S ebben Van az ostobák nézeteket kiegyensúlyozó, embereket összetelítő szent küldetése ...

Eddig tart a futólagos bevezetés a gyakorlati kóngresszológia tudományába. A részletek kidolgozására — úgy érzem — össze kellene hívni az első kongresszológiai kongresszust.

A PÁRTÜTŐ NAGYÚR

Nem vagyok nyelvész és ezért nem tudom, hogy a „pártütő“ szó milyen korszakból származik, de úgy érzem, hogy a magyar politikai lélektan szempontjából kevés érdekesebb kifejezésünk van nála. A pártütés azt jelenti, hogy egy adott politikai rendszer és hatalom ellen olyan személyek lépnek akcióba, akik ennek a rendszernek és hatalomnak valamikor részesei és viselői voltak. Más országokban az emberek pártokat alapítanak, az ismeretlenségből nőnek ki, programot alkotnak s azzal igyekeznek népszerűvé válni, majd megfelelő alkalommal uralomra jutni. Ezek az ellenzéki vezetők maguk kristályosítják ki világnézetüket és hírnevüket, alulról és kívülről jönnek, anélkül, hogy a hatalom gyakorlásához bármikor bármi közük lett volna azelőtt. Nálunk — és ez egészen eredeti jelenség közéletünkben — jelentős ellenzéki vezetők születnek úgy, hogy először a fennálló és folyamatos politikai rendszerben érvényesülnek, hatalomra jutnak, de azután utódaikkal összevesznek, a politikai rendszerből kilépnek és így alapítanak ellenzéki pártot. Nem érdekes-e az, hogy Magyarországon az ellenzéki vezetők egy része is a kor-

mányzás egykori részeseiből, néha annak volt felelős vezetőiből kerül ki? Azt hiszem, ennek a jelenségnek igen mély okai vannak.

Bölcs Leó a magyarokról írt első tudósításában néhány mondattal úgy jellemezte a magyarság politikai lényegét, hogy megállapításait azóta is igazolta az idő. Bölcsek szerint a magyar rendkívül szabadságszerető nép, amelyet vezetői csak a legerősebb kézzel tudnak összetartani. Mit jelent ez mai vonatkozásban? Azt, hogy, mint keleti nép, egész történelmünk folyamán az erőteljes hatalmi rendszernek voltunk a hívei, azonban egyéni szabadságunkat semmiféle rendszer kedvéért nem vagyunk hajlandók feláldozni. Tudjuk, hogy társadalmunk rakoncátlansága miatt állandóan erős kéznek kell örködnie felettünk, azonban nem vagyunk hajlandók eltérni, hogy ez az erős kéz egyetlen emberben realizálódjék, hanem ehelyett az adott korszak *legkiválóbbjainak* erőteljes kormányzását 'szeretjük. Hogy kik ezek a legkiválóbbak, az a századok és emberöltők szerint változik. Egykor a származásbeli kiválóság, máskor a politikai múlt és a közéleti tekintély az irányadó. Bármelyik történelmi korszakunkat kezdjük vizsgálni, mindig felfedezhetjük, hogy az ország tízhúsz nagyura kormányozott s ez független attól, hogy milyen rendszerben éltünk, hiszen a rendiségben és a demokratikus parlamentarizmusban egyformán nőnek ki a tekintélyek. Magyarországot ezer esztendő óta az optimaták kormányozzák, akikkel szemben az alulról jött próféták többé-kevésbé jött-menteknek tekintetnek. Igazi tisztelet csak annak van, aki bizonyítékát adta annak, hogy a hatalommal tud élni és a kormányzásban jelentős egyéniségnek bizonyul. Az ellenzéki vezérnek is először tekintélyre kell szert tennie, hogy eszméit hirdethesse és jelentőségre,

befolyásra tegyen szert. Ez az ősi konzervativizmus meglehetősen hasonlatos a japánokéhoz, akik kétezerhatszáz év óta ugyanannak a dinasztiának az uralma alatt állanak.

Ilyenszerű alapigazságok okozzák azt, hogy politikai életünk változásai 1867 óta (a forradalmat kivéve) sohasem úgy mentek végbe, mint nyugaton. 1867-től 1914-ig nagyjában és egészében ugyanaz a párt kormányozott s a politikai haladást pártok és emberek fúziói, az ellenzéki vezérek feltűnését pedig igen gyakran a kormányzói pártból való kilépések okozták. 1920 óta is sokkal több politikus lett ellenzéki vezérré Magyarországon úgy, hogy előbb kormánypárti volt, kormányra jutott s azután kortársaival meghasonlott s ellenzékbe ment, mint az ellenzékiiség normális nyugateurópai keletkezési módjai szerint.

A „pártütés“ szó persze valamikor a régmúltban egészen mást jelentett, mint ahogy *most* használni akarjuk. A pártütő a középkorban lázadó volt a király ellen s a magyar történelem tele van az ilyenfajta pártütés sorozatos eseteivel, amikor valamelyik történelmi nagyság (például a király öccse, vagy az uralkodó más rokona és a többi sértődött nagyúr, aki a hatalomnak birtokosa, vagy legalábbis részese volt) felkelt az ellen. Az első pártütő, Koppány a kereszténység ellen lázadt fel. Imre és Endre ismeretes jelenete a koronával és karddal örök szimbóluma a pártütésnek és annak, hogy azt a tekintély hogyan szereli le. De Csák Máté, Szilágyi Mihály, aki unokaöccsét, Mátyást, királlyá tette s a középkor annyi más alakja csupa „pártütő“ a magyar históriában, míg velük szemben alig van „pártalapító“. Ha ehhez hozzávesszük, hogy ma is igen sok ellenzéki vezérférfiú van Magyarországon, aki nem pártalapítással és eszmealapítással kezdte, hanem először elfogadta egy meglevő politikai rendszer alapigazságait s

ebben érvényesült — megállapíthatjuk, hogy a magyar jobban szereti ütni a pártot, mint alapítani. Nagy költőink számtalan írásműben panaszkodnak a széthúzás és a „visszavonás” miatt s ez nemcsak azt mutatja, hogy a magyar gyakran nem értett egyet, hanem azt is, hogy az új irányzatok rendszerint nem új proféciával, hanem meglévő rendszerek felbontására irányuló kísérlettel és belső elégedetlenkedők kiválásával indultak útnak.

Higyjük el, hogy ez így van: a párttűtés magyar specialitás s hogy hogy lesz valaki párttűtővé, ennek majdnem mindig azonos, de mély, emberi okai vannak.¹

A politikai életben alapszabály, hogy azok az uralomra jutott férfiak, akik azután valamilyen oknál fogva el kell, hogy hagyják állásukat, állandó gyanakvással kísérik utódaik működését. A közvetlen elődöt és a közvetlen utódot a hatalom polcain senki se szokta szeretni. Az elődöt azért nem, mert az új ember azt hiszi, hogy annak örökségét kezébe kapva az előd egész életébe belelátott s felismerte gyengeségeit. Az utódot a lemondott államférfiak azért nem szívlelik, mert annak szintén van egyénisége s ez az egyéniség olyan új cselekedetekben nyilvánul meg, amelyek az emberi érzékenységet a legközelebről érintik. Senki se szeret például eladott házába visszatérni s nem szereti látni, hogy az új háziasszony a szalont átalakította, holott az a mi korszakunkban sokkal szebb és kényelmesebb volt. Az új ember kitépi legszebb rózsatöveinket s helyette más növényeket ültet. A padlásra teszi dédelgetett bútordarabjainkat s mi úgy érezzük: nem becsülte meg azt, amit a kezébe kapott. A politikus ugyanezt érzi utódjával szemben s ezért feltétlenül és elkerülhetetlenül személyi antagonizmus keletkezik a lemondott és a hivatalban lévő előkelőség között, amit csak akkor lehetne el-

kerülni, ha mindnyájan szentekké válnánk és megszűnnénk emberek lenni.

Elsősorban személyi bajok keletkeznek s ebből fejlődik ki az elvi nézeteltérés. Miközben a külszínen a látszat az, hogy két politikai nagyság között a választójog, vagy a földreform kérdésében keletkezett ellentét, a valóságban az érdekeltek neurotikus tünetek rabjai lesznek s hitszegésről, becsapásról s egyéb személyes gyengeségekről panaszkodnak. Ha ez nem volna így, politikai kérdésekről sohase lehetne drámákat, vagy vígjátékokat írni. Ez a magja a Politikai Párttűtő lelki kialakulásának s az élet csökönyös következetességgel továbbfejleszti az ellentéteket utód és előd között.

Ha a kitűnő közéleti férfiú lemond magas állásáról és legalább egy-két esztendőre nem vonul vissza a közélettől, föltétlenül nézeteltérés keletkezik közte és az új gazda között. Ennek első oka az, hogy a hatalomban mindenkinek környezete támad. Az új embernek új környezete van s a régi környezet úgy érzi, hogy kicseppent a politikai befolyás és az érvényesülés lehetőségéből. Ezért a régi ember környezete áskálódni kezd és a lemondott nagyság hiúságát legyezgeti. Közlik vele, hogy az új gazda nem tiszteli őt úgy, mint ahogy képzeli s az új gazda környezete mindenképpen ki akarja szorítani őt és barátait az érvényesülésből. Jön az elbocsátott hírlapíró, aki rámutat arra, hogy a lemondott nagyság beszédeit az újság már csupán a páros és nem a páratlan oldalakon közli, ami degradálást jelent. A pártvacsorán és a pártösszejöveteleken a lemondott nagyság nem találja a helyét. A főhely: foglalt s a gondoskodás, a megtisztelés csak egy darabig tart, azután átcsap a lassú közönybe. Aki valaha hatalmon volt, lemondása után sohase menjen olyan környezetbe, ahol addig az emberek

öt udvarlásukkal és hajlongásukkal vették körül, mert nagyon fájdalmas látni, hogy ugyanazok az emberek most másnak hajlonganak!

A hatalom volt birtokosa ezért törvényszerűen azt hiszi, hogy mindenki hűtlen lett hozzá, holott (szerinte) mindenki neki köszönheti politikai egzisztenciáját. Azt hiszi, minden, ami az ő rendszerében történt, tőle eredt és az ő műve volt, holott a politika társasjáték és amint a felelősségben többen osztoznak, úgy az eredményeket is többen érték el. Azt hiszi: személyében csalták meg azok, akik most az utód felé orientálódnak, pedig az emberi természet régi szabálya, hogy inkább nézzük a felkelő napot, mint a lehanyatlót.

A lemondott nagyság ilyenformán meghasonlik a világgal. Gyakran embergyűlölet vesz rajta erőt s lassacskán elhatározza, hogy le fogja leplezni a korszak bűneit és hibáit, amelyek pedig abban az időben is virágoztak és ugyanazokban a férfiakban öltöttek testet, amelyekért és akikért ő volt felelős. Magas polcra az embereknek csupa kellemes, jó, simulékony és odaadó tulajdonságait lehet észrevenni, a mellőzésben és a kitaláltságban mindezeknek az ellenkezőjét. Az egykori politikai nagyság ezért kérelhetetlenül a lelki töprengésnek abba a fázisába esik, ami mindenkit elér ily megrázkódtatások után: keresni kezdi, hogy hol követte el a hibát? Mit kellett volna tennem? — kérdezi. Hol nem voltam elég szigorú s hol voltam túlságosan engedékeny? — töpreng magában. Macchiavellit kezdi olvasni, ami alapvető hiba, mert Macchiavellit a hatalomrajutás előtt és nem után kell tanulmányoznia annak, aki hisz a macchiavellizmusban.

E lelkiállapotban túlozza mellőzésének részleteit. Olyasmiben is igazságtalanságot és hálátlanságot fedez fel,

amit pedig a kegyetlen életben természetesnek kell venni. Érzékenysége a sérelmekkel szemben végzetesen kifinomodik s a mások gyengeségeivel szemben való megértése elenyészik. Ha elhitették vele, hogy politikai szerepét és jövőjét veszélyek fenyegetik, idegesen küzdeni kezd ez ellen s ezzel a hatalmon levőben végre sikeresen elülteti a gyanút, hogy valóban a politikai rendszer megbontására készül. Baráti kört szervez magának, összejöveleteket tart s programot ad, amely a hatalmon levők programjával több-kevesebb ellentétben áll. Kritikai és ellenzéki természete fokról-fokra kezd kialakulni. Lassanként a rendszer belső ellenzékévé válik, ahol már csak pillanatok, vagy milliméterek kérdése, hogy mikor lesz a nyilvánosság előtt is ellenzéki vezér. Így következik el a pillanat, amikor a politikai nagyság, aki valamikor állandóan az összetartásról, az ellentétek áthidalásáról, az apró szempontok félretevéséről és a nagy problémák előtérbe helyezéséről beszélt, — régi magyar szokás szerint pártot üt, ellenzékbe vonul és új tábor alapít.

Itt első csalódása az, hogy a vélt híveknek negyedrésze se megy vele. Ezért hálátlanságról és elvtagadásról kezd szónokolni, míg a másik oldalról ugyanezeket a vádakot szegezik neki. Tevékenysége csak az első hetekben jelent szenzációt, később az emberek napirendre térnek az esemény fölött. A társadalom, amely mindent személyiségeken keresztül érzel, tevékenységét hovatovább egyéni momentumokkal kezdi keverni s azt mondja: irigy volt és összeférhetetlen. Cselekedetének nemes rugóit aláértékelik és személyi gyengeségeit kiélezzik. Azt mondják rá: „nem fér a bőrébe“ s a nép egyrésze menthetlenül a „rossz emberek“ kategóriájába sorozza, ami a legkellemetlenebb internálótábor, amelyet a tömeg ellenfelei számára kitalál-

hat. Szomorú és keserű ember lesz belőle. Csupán egyetlen politikai hibát követett el: ahelyett hogy körülutazta volna a földet, vagy visszavonult volna birtokára és két filozófiai tanulmányt, vagy szakkönyvet írt volna: nyomban folytatni akarta ott, ahol abbahagyta, azonnal, rögtön, álnieuetek nélkül.

Ha két évig hallgat, a nemzet legnagyobb alakja lehetett volna belőle, mert az emberek szeretik látni a pusztába való visszavonulást. A visszavonulás művészetéhez azonban a politikában csak nagyon kevesen, csak az egészen kiválóak, az elhivatottak értenek. A többiek áldozataivá lesznek saját gyengeségüknek és környezetük, barátaik torzsalkodásának. A nemzetnek így is értékei maradhatnak, de rendszerint világoknak kell megváltoznia ahhoz, hogy a sóvárgott, gyötrő, mindennél édesebb hatalmat még egyszer a magukénak mondhassák.

A CSATLÓSSY HÁRMAS-SZABÁLYA

Szentül hiszem, hogy a politikus époly különös teremtménye az Úristennek, mint a költő, vagy a cigány-prímás: nem lesz, hanem születik. Az élet belesodorhat a politikába kitűnő és hasznos férfiakat és ezek hosszú időn keresztül hatást gyakorolhatnak a közéletre, — mégse lesznek soha politikussá. Vannak emberek viszont, akik sose kerülnek jelentős állásba s mégis érezzük és tudjuk, hogy politikára születtek. Mi hát a kritériuma annak, hogy politikus-e valaki vagy sem? Azt hiszem: a politikus az a férfiú, aki legtökéletesebben fejezi ki az emberek örök hibáit és erényeit s akikben ezek a hibák és erények a kornak leginkább megfelelő összhangban vannak. Ez az oka annak, hogy a politikus válik legkönnyebben mindnyájunk szemefényévé: saját vágyainkat, elfogultságunkat, nemes gerjedelmeinket és gyarlóságainkat tiszteljük benne. Tökéletes ember nem lehetne jó politikus s vezéreinknek fajtánk és korunk s uralkodó rétegünk betegségeivel is terheseknek kell lenniök.

Ezért a politikus, mint ember, mint egyéniség, evez redék óta mindig ugyanaz. A viszonyok változhatnak, a

válságok, a célok, a becsvágyak és hívságok kicserélődhetnek, meghalhatnak és feltámadhatnak, — aki ezekkel küszködik, ezekből él s ezeket szolgálja, mindig ugyanaz marad. Die Politik schreitet vor, der Politiker bleibt derselbe — mondhatnók Goethének az emberiségről és az emberről szóló véleménye alapján.

Ha megfigyeljük történelmi nagyságaink intim életét, azt látjuk, hogy hasonló helyzetekben nagyrészt, hasonló módon cselekedtek. Egymáshoz való viszonyuk minden korban körülbelül egyforma volt. A sikerre és bukásra egyformán reagáltak; kortársaikat ugyanazon okok miatt gyűlölték; emberi gyengeségeik megfelelő alkalmakkor jelentkeztek s nagyságuk hasonló események következtében bontakozott ki. Ez a legfőbb bizonyítéka annak, hogy a politikus külön emberfaj, mely arra rendeltetett, hogy kortársai megbízásából a közélet színpadán játssza végig azok életének drámáját vagy komédiáját s ezzel vigye előbbre velük és általuk a nemzet és az emberiség ügyét.

Az öreg Csatlóssy Ede, aki ötven éve politizál s Tisza Kálmán bukása óta mindent a legpontosabban megfigyelt a magyar Glóbuson, már régebben fölhívta a figyelmet arra, hogy a politikust ne csupán mint a tömeg képviselőjét s az események játékszerét tekintsem. Igaz ugyan, hogy a politikus a nép akaratából kerül a közélet színpadára, de ettől a pillanattól kezdve ő és a nép „róka-fogta-csuka“ állapotba kerül s egymást nyúzva és vadítva, közerővel alakítják ki a politikát s ebben a politikusnak legalább akkora szerepe van, mint a népnek, a közvéleménynek. A politikus a nép akaratát kisajátítja, a maga szolgálatába állítja, megváltoztatja, eredeti mivoltából kiforgatja s a kezébe kapott anyaggal mindig nagyjában azonos módon sáfárokodik. A politikusok együttese ugyanazon törvények alap-

ján dolgozik a világon mindenütt s a nép vakon követi őket e módszerek útján, mert a törvény az emberi gyöngeségre van alapítva.

A politika azért furcsa és veszedelmes foglalkozás, mert az emberi érzelmek legértékesebbjeit a legszörnyűbb relativitás törvénye alá vonja. Barátság, szeretet, embertársaink értékelése, az elveinkhez való ragaszkodás és sok minden más teljesen más értelmet és beállítást nyer, mint a normális életben, egészen mássá lesz, mint ahogy azt az iskolában tanultuk. A politikának külön tömeglélektani törvénye és eredeti erkölcstana van — aki ezt nem tudja és nem ismeri, az kiábrándul belőle, vagy elesik a pályán, aki ismeri a törvényt, attól a közélet sohasem szabadulhat meg. Azt szokták mondani, hogy „a politikához gyomor kell“. Ez nagyon laikus kifejezés. A politikában csupán nem szabad naivnak lenni, nem szabad illúziókban hinni s akkor szép és hasznos pálya ez! így mondja legalább is Csatlóssy Ede.

Aki azonban politikai pályára megy, annak föltétlenül ismernie kell az öreg Csatlóssy hármasszabályát, amely minden korban és minden rendszerben egyforma érvényű, a hivatásos politikusok és egyszerű emberek kilencvenkilenc százalékára egyaránt vonatkozik, nincs kitéve az idő változásainak s ezért — nézetem szerint — Archimedes törvényével egyenlő értékű. Mindnyájan ismerjük a törvényt, de Csatlóssy Ede szedte rendszerbe és pontokba s ezért megérdemli, hogy az ő nevét viselje.

I.

Minden politikai rendszer jósága vagy rosszasága egyenes arányban áll azzal a szereppel, amelyet mi magunk

benne betoltunk — mondja Csatlóssy hármas szabályának első paragrafusa. Mindenki a nemzet jólétéért küzd, de ennek a jólétnek résztvevői és haszonélvezői akarunk lenni. Az ellenséges politikai rendszer javulni kezd a szemünkben, ha szerephez, befolyáshoz juttat bennünket. Forradalmi változások után az új rendszer ezért kezd békülési munkába a régi régime nagyaival és szellemi értékeivel, hogy így meghódítsa őket. Az eredményeket lenézzük, ha más éri el s a bajokat túlozzuk, ha más okozza, míg világ-megváltást érzünk, ha valami csekély hasznot okoztunk s a hibákat lényegteleneknek véljük, ha magunk is részt vettünk azok elkövetésében. A barátságos politikai rendszer is elromlik a szemünkben, ha benne elfoglalt szerepünk hanyatlani kezd s kiesünk a hatalmon lévők barátságából. A rendszer szerepek és pozíciók adományozásával új híveket nyer s azok megvonásával új ellenségeket szerez.

Ez a törvény „*az egyéni érdek tana*“ s többezer év óta áll fönn a politikusok, sőt a kisemberek világában is. Az embereknek csupán egy-két százaléka nem hajlamos a megaluvásra. A rendszerekhez való csatlakozás és a rendszerekkel szemben való állásfoglalás bármily szép jelszavak alapján történik, mindig erre az alapmotívumra vezethető vissza.

A politikában aszerint értékeljük embertársainkat és aszerint működünk velük együtt, amint azok a mi nézeteinket, érdekeinket és indulatainkat képviselik. A politikus és, az egyszerű ember szemében is az az okos ember, aki közéleti szempontból egyetért vele s az az ostoba, aki ezt nem cselekszi. Az ellenfél lebecsülése és a fegyvertárs fel-

magasztalása általános emberi tulajdonság. Kortársaink szemében aszerint vagyunk okos emberek és aszerint butulunk el, hogy a politika szemléletében mennyiben tartunk lépést velük. A zseni azért rossz politikus, mert szellemi fejlődésében kortársai előtt vágtat s azok így sohasem lehetnek vele azonos véleményen. A zsenik ezért csak rendkívüli időkben szoktak a politikában érvényesülni. Barátainkat aszerint választjuk meg, hogy azok velünk egyet akarnak-e s azonos indulatokkal rendelkeznek-e vagy sem. A párt: inkább érzelmi, mint értelmi egység — a programnál is sokkal fontosabb, hogy együtt lelkesedjünk és együtt gyűlöljünk. Aki csak értelmével tagja valamely pártnak és politikai rendszernek, az ott hamarosan megbízhatatlanná és gyanússá válik, mert az érzelmi közösség sokkal erősebb, mint az értelmi. Az embereket sokkal jobban összetartja a közös ellenség, mint a közös cél; a közös betegség, mint a közös jólét. Csatlóssy tud olyan esetet, hogy két öregedő politikus, aki egy életen át marcangolta egymást, azért békült ki, mert haragjuk harmincadik esztendejében kiderült, hogy Budán egy kis drogériában ugyanazt a bajuszfestő szert vásárolják. A közös titok, a közös vágy a fiatalság után elmosta összes régi szenvedelmüket. Ez a törvény: „*az érzelmi egység tana*“, amely mindeknek fölött áll és világokat képes sarkából kifordítani.

III.

A politikában aszerint szolgálunk, fejlesztünk és cserélünk elveket, amint érzelmi világunk az Idővel változik s nem aszerint, amint azt értelmileg fogalmazva kortársainkkal közöljük.

Az emberek nem eszük, hanem „szívük“ szerint válnak konzervatívokká, vagy radikálisokká s ellenségeik

pártállása szerint választanak világnézetet. A politikusnál az elvváltozás mindig valamely egyéni élménnyel van összefüggésben, maga az értelmi fölismerés még nem mozgatja ki a rendes kerékvágásból. Akik egy rendszerből kiesnek, megalázást éreznek, annak ellenségeivé válnak és az Idő-diktálta ellenzéki ség kínált alkalmát megragadják; akik egy rendszerbe befogadtatnak, hamarosan elfelejtik régi fájdalmaikat és egykori elvbarátaikat kezdik gyűlölni, akik kívülrekedtek. Elvek változása és hullámozása idején mindig *mi* maradunk hűek az eredeti ideálhoz és mások hamisítják meg azokat. Mi vagyunk a következetesek és mindenki más következetlen. Mi szilárd jellemek maradunk és mások a „köpenyegforgatók“.

Ez a törvény: „*az elv-vándorlás tana*“ Csatlóssy szerint. Mások azt hiszik, hogy mi változtunk meg, mi azt hisszük, hogy mások, a többiek. A valóságban az történt, hogy mindnyájan maradtunk, kik és mik voltunk eredeti emberi gyöngéinkkel s az elvek vándoroltak tovább, mert hogy másféleképpen osztozkodtunk meg rajtuk.

Ez a Csatlóssy Ede hármasszabálya a politikában. Szerinte ezzel a közélet minden mirákuluma megmagyarázható. Lehet, hogy ő, aki mindent megélt s mindennek az ellenkezőjét, a törvényt kissé cinikusan fogalmazta meg. De megállapításai vajjon nem igazak-e?

AZ ESZMÉNYI POLITIKUS

Csatlóssy Edével több ízben beszélgettünk arról, hogy kicsoda és micsoda a politikus, mini emberi jelenség s néha sok érdekes titkot sikerült megfeytenünk róla. A Csatlóssy-módszer (hogy t. i. az embereket gyengeségeiken keresztül kell szemlélni és gyengeségeikre kell alapítani a törvényeket) igen jól bevált ezen a téren, de sok illúziótól fosztott meg az első időkben. Rendben van, megértettem és elfogadtam, hogy a politikus az emberi erények és hibák köztáncosa s beleegyeztem abba is, hogy a tökéletes ember volna a legrosszabb politikus a földön. A politikus önző, beképzelt, hiú, szubjektív, állhatatlan és összeférhetetlen. A jó politikus ugyanakkor önzetlen, előrelátó, okos, becsületes, jellemes és következetes is. Hogy lehet, hogy mindez együtt van benne s ezek az ellenkező tulajdonságok békésen megférnek egymás mellett s nem robbantják levegőbe magát az embert? Mi ennek a titka? Milyen hát az eszményi politikus? Milyen tulajdonságok teszik azzá az embert? Mikor ezt megkérdeztem Csatlóssy Edétől, c gondolkozási időt kért s másnap a következő jellemrajzzal lepett meg:

— Az eszményi politikus ma és minden időben a természet ajándéka az emberiség számára s ilyenformán előfordulása ritka és bizonytalan. Az eszményt elérni nem lehet, legföljebb megközelíteni. Az államférfiúnak közismert típusai vannak, amit elsősorban a vérmérséklet határoz meg. Hogy mi teszi a politikust államiériivá, arról már többen értekeztek, többek között Komis Gyula könyvét ajánlatos elolvasni. Emberi oldalról közelítve meg a kérdést: az eszményi politikus az a férfiú, akiben a hibák és erények konglomerátuma olyan egészet ölt, hogy abban a társadalom számottevő rétegei önnön élet-ideáljukra ismernek rá. Az eszményi politikus a vezetőréteg ideálja s eszerint mágnás, dzsentrí, középosztálybeli, vagy autodidakta munkás, katona, üzletember, vagy paraszt. Erényeinek változékonyaknak és meglepőknek, hibáinak vonzóknak kell lennie. Ezzel az adottsággal csak születni lehet, azt mesterséges úton elsajátítani lehetetlenség. Van egy „politikus alaptermészet“, amely szuverén sajátja s ez másban, mint vérbeli politikusban sohasem jelentkezik. A „politikus alaptermészet“ ugyanolyan adomány, mint az abszolút hallás a zenében, vagy a költői érzékenység s a forradalmár összeférhetlensége az életkörülményekkel.

— A politikus alaptermészet minden vérbeli politikusban két vonalon mutatkozik meg. Egyik vonal: saját magának állandó beállítása a világ dolgaival szemben; a másik: viselkedése kortársaival és általában az emberekkel. Az eszményi politikust alaptermészete más világban ringatja, mint a többi halandót. Az élmények másként hatnak rá, mint a közönséges emberre; tudományosan szólva: más az „ingerküszöbe“ s mások az ingerekre adott reakciói. Az eszményi politikus hisz, de maga nem lelkesedik, azt követőire bízza. Kortársai közül félfejjel magasodik ki s egy

gondolattal jár (nem többel) a néptömeg előtt. Legnagyobb ereje: a valóságérzék. A jövőndő alakulását ösztönösen megérzi, de titkát idő előtt nem árulja el, viszont előre készül a kellő időben alkalmazandó jelszavak és dialektika kialakítására. Megérzi, hogy melyik idő az övé s melyik nem s mint a nemes vad, csak hajnalban és alkonyatkor mozog, amikor korszak születik vagy korszak hanyatlik; egyébként a sűrűben pihen s elmélkedik. Ürgékre nem vadászik, fölösleges dolgokat nem művel, legföljebb az erdőből néha hangot ad: ez jelzi, hogy él s ezzel titkozatosságot áraszt maga körül.

— A kellő pillanatban a sűrűből kitorve minden átmenet nélkül merész lesz és kegyetlen, amivel hírét egyszerre megalapítja. E perctől kezdve a világ minden eseményét önmagának hivatásérzetén keresztül szemléli s magát nemzetével azonosítja. Soha nem lehet megelégedve önmagával és eredményeivel, de azt megköveteli, hogy mások csodálják tetteit. Tisztában van azzal, hogy cselekedeteinek ellenértékét soha nem kaphatja meg kortársaitól s ezért történelmi nagyságokkal és régmúlt időkkal kezdi párhuzamba állítani magát: kacérkodik a halhatatlansággal. Ez a grádus életében a tetőpont, ahonnan a tragikus bukás szokott következni, amikor rájön arra, hogy ember-társai gyöngesége „ölte meg“. A politikusok és államférfiak bukásának főoka, hogy egyetlen lépéssel nagyobbra törnek, mint amire hivatottak voltak. Ez az egyetlen lépés a pálya és hivatás örök tragédiája. Eszményi politikus az volna, aki ezt sohasem lépné át. Ilyen azonban alig van, mert az emberi szubjektivitás minden halandót többre értékkel belülről, mint a kortársak kívülről.

A politikus alaptermészet legérdekesebb módon a közéleti férfiúnak sorstársaival való érintkezésében mutat-

közik meg. Az eszményi politikus nem ismer korlátlan gyűlöletet és örök barátságot. Hivatásához tartozik, hogy embereket tudjon fölemelni és bármikor elejteni. Bármikor bárkitől el tudjon szakadni s bármikor bárkivel ki tudjon békülni. A barátság, a hűség és a gyűlölet egyaránt relatív érzések nála, amelyeket az egyéni hivatásérzet szorít háttérbe. Ezért az eszményi politikus az életet egyedül bolyongja végig s minden embertársára klasszikus közömbösséggel tekint. Soha senkivel *nem*. azonosítja magát teljesen és maradéktalanul s mások személyi harcaiban nem vesz részt. Az embereket többé-kevésbé anyagnak tekinti, akikkel bánni kell, de nem szabad szolgáljukká válni.

— Gyermekkorra óta ki kell hogy fejlődjön benne az érzés, hogy ígéretei csak korlátozott mértékben kötelezőek. Száműzetésben élő királyok rendszerint udvarmesterüknek ígérik a hatalmat, de ha hazatérnek, másra bízzák azt, mert az otthoniak ilyesmibe nem egyeznek bele. Ezért az eszményi politikus kerüli az emberi közelséget másokkal, akár felette, akár alatta állanak, mert érzi, hogy abból csak baj származhatik. Mindenkitől mindent, teljesen egészet követel s mindenkinek csak keveset ad magából, mert azt hiszi, hogy értékeit a közösség akarja örökölni.

— Emberi érzéseit általában titokban tartja s nem szereti leleplezni belső indulatait, önmagát idealizálja s kialakít egy külsőt, egy szobrot, vagy egy szimbólumot, hogy másoknak azt mutathassa s e bálvány belsejét senkinek nem fedi föl. Ezért van rendszerint nagy sikere az özvegyek vagy titkárok memoárjainak, akik a Nagy Embert közvetlen közelünkbe hozzák s ezáltal mi egy teljesen új élőlényt ismerünk meg. Az eszményi politikus mindig fél az ilyen leleplezési lehetőségektől s inkább a történetírókban bízunk, akik majd továbbnemesítik alakját.

— Az egyetlen igazán és maradéktalanul szép tulajdonság benne: a lovagiasság. Azonban ez is elsősorban, mint rezon jelentkezik nála és nem mint alaptulajdonság. Szeret lovagiasan küzdeni, mert maga is hasonlót vár. Tudja ugyan, hogy az ellenfél agyoncsapása nem okoz nagyobb zajt, mintha annak tyúkszemére lép, de azt is tudja, hogy minden elesett ellenfél helyett csak kellemetlenebbek szülehetnek. Az eszményi politikus éppúgy megvan az ellenségeivel, mint közönséges halandó a reumájával, vagy a gyomorbajával. Inkább ápolgatja a meglévő bajt, mint hogy újat, ismeretlent szerezzen helyette.

— Na és ilyen sajátságok mellett hol található meg az eszményi politikus a lelki nyugalmát, a boldogságát?

— Sehol öcsém, — mondja határozottan Csatlóssy Ede.

— Az eszményi politikus nem hisz az egyéni boldogságban és lelki nyugalommal senki se lehet politikus. A boldogság ábrándja a tömegnek való, a vezetésre hivatott ember számára egyetlen életforma van: az alkotó boldogtalanság-

— A kép, amit festettél: szép, de kissé kiábrándító, kedves Ede bátyám!

— Ne búsulj, öcsém, ilyen eszményi politikus nemigen van a földön. Emberi szempontból mindnyájan jobbak ennél. Azért rosszak, mint a politikusok ...

KALANDUNK A PÉNZZEL

Nagyobb ellentét, mint a pénz és a politika, szinte el sem képzelhető a földön. A politikai tevékenység a közösség önzetlen szolgálatát jelenti, a pénz pedig a köz és az összesség mellett magánérdekeket is szolgál. A politikusok eddig csak Platon államában élhettek volna anyagi gondok nélkül, a valóságban tehát sohasem. Még abban a korban sem, amelyikről ma azt hisszük, hogy a lovagiasság korszaka volt. Mert a rendi világban, amikor a pénz még csak alárendelt szerepet játszott s a közéletet a nemesi osztályok irányították, a dolgok rugójaként szintén ott szerepelt az anyagi érdek, csak hogy nem a pénz formájában. A politikai erkölcs fogalmai nálunk és majdnem egész Európában mindenütt a középkori emlékből táplálkoznak. A közhivatal, a vezető politikai állás az emlék szerint az arra hivatottak erkölcsi kötelessége, amelyért nem jár ellenszolgáltatás. Nos, a középkorban valóban senki sem kapott fizetést, akár hadvezér, akár főpap, akár politikai, vagy adminisztratív vezetője volt egy országnak, viszont kapott földbirtokot, volt földtulajdona s ebből fedezte küldetésének költségeit, Ebben a szép korszakban a politikusokat nem

lehetett megvádolni azzal, hogy pénzszerzésre utaznak, de a történelem azt tanítja, hogy pénz helyett gyakran utaztak egymás földbirtokaira, új elfoglalt területek anyagi javaira, sőt néha békés karavánok fűszer-szállítmányaira is. Az anyagi motívum minden időben keveredik a politikai tévé kény seggel s ez teszi a politikai hivatást csúnyává, népszerűtlenné, keserűvé és ezért kell minden korszakban és minden időben a közéleti tisztaságért harcolni. Szomorú dolog, hogy a pénzt a politikától és a politikus személyétől nem lehet elvonatkoztatni s még szomorúbb, hogy normális és igazságos közvéleményt és közgondolkozást alig lehet ebben a kérdésben kialakítani.

Miután a politikai élet vezetőit és közkatonáit nem lehet üvegbúra alatt tartani, a pénz a politikai életnek mindig kínos problémája marad. Magyarországon a politikával való foglalkozás és a pénz viszonyában több alapvető igazság jelenlétét kell felismerni. Az első az, hogy a politikus a polgári életforma mai korszakában kénytelen magasabb életszínvonalon élni, mint hogyha közéleti kérdésekkel nem foglalkoznék. Fölösleges felsorolnunk, hogy mik azok a kötelességek, amelyek a törvényhozás tagjait a magasabb hivatalnoki osztályt és az állami élet többi vezetőit terhelik. Ha valaki ezeknek a normális kötelezettségeknek nem tesz eleget, már előre is lemondhat arról, hogy komoly férfúnak és valóban úriembernek tartsák, s ennél fogva nemcsak saját előmenetelének ügyét nem szolgálhatja, de elveinek és eszméinek sem használ, ha a megkívánt életmóddal szembehelyezkedik. A másik igazság ugyanakkor az, hogy a politikussal szemben a nép fokozott követelményekkel áll elő. Nemcsak a felsőbb társadalom követeli meg a magasabb életmódot, hanem a nép is azt szereti látni, hogy vezetői a közért áldozzanak s ezalatt a

„köz“ alatt nem mindig a nemzet összességét, hanem igen gyakran — csak önmagukat értik. A választópolgár politikai vezérének anyakocáját féláron igyekszik megszerezni s ha a főispán a lovát nem a szülőfalujában adja el, hanem máshová hajtatja a vásárra, akkor emiatt zúgolódás támad. „Úgyis van neki elég — mondják — még ebből is hasznot akar szerezni.“ A magasabb társadalmi rétegek és az alsó néposztályok egyaránt a közéleti ember érdekei ellen dolgoznak, amikor a politikus ideálját maguknak megformálják s könyörtelen pletykahadjáratba kezdenek, ha a politikus akár az egyik, akár a másik réteget becsapja azzal, hogy vagy nem viselkedik elég előkelően s nem idomul életmódban a felsőréteghez, akár, mert szakítani akar a patriarkális módszerekkel s megelégszik a közéleti segítséggel és egyéb kedvezéseket nem akar juttatni híveinek.

Ez a szemlélet azért oly erős társadalmunkban, mert a magyar sok tekintetben még ma is a pénz nomádja s a pénzt idegen találmánynak tartja. Szemléletünk a pénzről semmiesetre sem azonos a nyugati népekével, amelyek régebb kapitalista rendszerben élnek. Igaz ugyan, hogy társadalmunkban ma nagy az igyekezet, hogy a gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi pályákat elfoglaljuk, de itt is inkább a nagyvállalatok bürokráciáját szeretjük meghódítani, mint új pénzkeresési forrásokat nyitni. Pénzszemléletünk ennél fogva még az egész vonalon naiv s így természetes, hogy a közélettel foglalkozó embereknek a pénzzel való viszonyát a nép még naivabban ítéli meg a társadalmi divatok, a demagógia, az ellentétes jelszavak és az általános irigység keretében.

Ha e három tényezőt figyelembe vesszük, könnyen megérthetjük, hogy miért nehéz ebben a kérdésben igazságot tenni. Néhány dúsgazdag ember kivételével a poli-

tikusok túlnyomó részének életmódja fenntartásához a jövedelme csak igen szűkösen elég s igen sok politikusnak a társadalmi adottságok következtében soha semmi pénz sem elegendő ahhoz, hogy az íratlan törvényeket betarthassa. A felső társadalom csábítja maga felé a közéleti embert, a nép, a helyi ellenségek és a demagógok pedig gyanakvással, vagy gyűlölettel nézik útját s életének, háztartásának legapróbb problémái körül purifikátorok sündörögnek. Ez persze nem minden országban van így. Gazdag és kapitalista államokban, ahol az emberek kiegyensúlyozottabb anyagi viszonyok között élnek, senki sem törődik azzal, hogy ki miből él, mert feltételezik, hogy mint a többi embernek, neki is megvan a szilárd anyagi alapja és senki sem érdeklődik embertársának intim anyagi kérdései iránt. Nálunk az ismeretség első órájában az emberek ezzel a kérdéssel fordulnak egymáshoz: „Ha nem vagyok indiszkrét, mennyi önnel a fizetése?” És lia a lakásunkba vendégeket hívunk, azok fele az első szendvies után azt mondja: „Igen szép lakás, ha nem vagyok indiszkrét, mennyit fizetsz érte?” Már ennyiből is látszik, hogy nálunk az emberek előszeretettel kandítanak be egymás zsebébe s az ujjajikon számolják barátjuk jövedelmeit (amit rendszerint fölértékelnek, míg a sajátjuk felét letagadják.) Ha ez így van közönséges halandók között, mennyivel fokozottabban áll fenn ez az állapot a közéleti emberek világában! A politikai élet vezetőiről mindenki beszél, hogy mennyi jövedelmük van, mennyit keresnek, földbirtokuk mennyit hoz, hol van adósságuk s ebben a vizsgálódásban rendszerint igen kevés a jóakarát. Mit csináljon most már a közéleti ember, a politikus ezeknek a szinte megváltoztathatatlan állapotoknak a súlya alatt? Mert mindehhez az alapigazsághoz hozzá kell venni még azt az

örök törvényt, hogy szellemi, politikai és anyagi téren az emberek egyszerre és párhuzamosan szeretnek és akarnak előhaladást tenni s ez olyan természetes ambíció, ami évezredek óta minden társadalomban egyformán él.

A közéleti lények természetük, tisztességérzetük és szellemi színvonaluk alapján — megfigyelésem szerint -- a közélet és a pénz viszonyában hat különböző kategóriára oszlanak. Ezekbe a csoportokba úgyszólván a politikai élet összes tényezői elhelyezést nyerhetnek.

Az első: a *szerveses típus*. Az a közéleti ember, aki ide tartozik, úgyszólván teljesen megveti a pénzt s csak legszűkösebb életfenntartására fordítja. Talpig becsületes ember, aki csak elveinek él, cincinnátusi egyszerűségben dolgozik és az élet anyagi javai egyáltalában nem érdeklik. Nyilvánvaló, hogy ez volna politikus számára a legideálisabb típus, ha ehhez a természethez egyéb bajok nem járnának. De a közélet szerzetesei rendszerint mániákus és kicsinyes férfiak. Igen gyakran: egyenesen kultúraellenesek és szellemi színvonalukkal is gyakorta baj van. A nép nem feltétlenül szereti őket, mert részint nem ér fel hozzájuk, részint nem fejezik ki az életideálját. Előfordulásuk egyébként nem a leggyakoribb.

A második: a *köztisztviselői típus*, és mint ilyen, fokozottan magyar jelenség. Az étellel való anyagi kapcsolatuk a fix jövedelemmel van összekötetésben s anyagi előmenetelüket a ranglétrán való haladás jóvoltából tudják csak elképzelni. Nyugdíjas állásra vágyanak, vállalatot nem alapítanak, a kapitalizmusnak nem termelői, csak fogyasztói s a közéleti karriert fontosabbnak tartják, mint az anyagi jólétet. Más európai országokban ez a típus sokkal ritkább, az amerikai kontinensen szinte ismeretlen.

A harmadik: a „*jó gazda*“ típusa, amely a legegész-

gegesebb magyar jelenség. Igen ám, de ez anyagi függetlenséget feltételez. Jó gazda csak az lehet, akinek van miből gazdálkodnia, aki ősei vagyonát megtartotta s a politikai élet nem szédítette el, a szorgalmas gazdálkodással nem hagyott fel és vagyonát nem kezdi pazarolni. Amikor régi vagy új politikai nagyjainkra azt mondják, hogy nagyon puritánok és közéleti szempontból a tisztesség mintaképei, gyakran elfelejtik hozzátenni, hogy ugyanakkor többezer hold földjük van, vagy volt. Amikor a közélet becsületrendjét osztogatjuk, egy fokkal mindig nagyobb kitüntetést adjunk hát azoknak, akik szegényen becsületesek, tisztakezűek és tisztaszívűek, mert ez sokkal nehezebb. A „jó gazda“-típus egyébként nem foglalkozási meghatározás. Ide tartoznak — mint külön alosztály — a jól kereső szellemi munkások is, az úgynevezett „sikeres emberek“.

A negyedik, hazánkban sajátosan tisztelt és majdnem leggyakoribb politikai típus: a *tönkremenő ember*. Jókai és Mikszáth regényeket írt róla. A középosztály egy része ma is ideálként tekint föl rá s ha állásából távozik, megírják, vagy elbeszélik róla, hogy közszolgálat alatt mennyi adósságot gyűjtött s hogy elárverezték a földet a lába alól. Egyéni szempontból e típus lehet tiszteletreméltó, nemzeti és közéleti szempontból óriási baj van vele.

A típus társadalmi életideált fejez ki. Hőse magasabb színvonalon él, mint amilyenre telik s ez ráadásul még nemzeti érénynek is számít. A nemzet boldogulásáról szóíó jelszavakat harsogva bokázik az egyéni tönkremenés felé, ami erkölcsi és logikai képtelenség s a politikai élet szerkezetében kell hibának lenni, ha ez becsületes emberekkel megtörténhetik. Az egyéni könnyelműség itt persze, nagy szerepet játszhatik s valljuk be, a magyar szereti látni néha ezt a könnyelműséget. Nyilvánvaló, hogy a tönkremenő-

típus tagjai rendszerint nem a politikára, hanem a politikával való életmódra költik a vagyonukat, holott a vagyon megtartása és tisztességes eszközökkel való gyarapítása nemzeti kötelesség. A társadalom bűnös abban, hogy elfogad közéleti emberektől olyasmiket, amelyeket az jövedelméből nem tud fedezni. Normális időben az államháztartás kötelessége volna, hogy az ország gondjainak legfőbb őreit úgy fizesse, hogy azok ne legyenek kénytelenek ezt az évszázados típust gyarapítani. Ha a típus megszűnne, szakíthatnánk azzal a gyakorlattal is, hogy a tönkrement nagyságot nemzeti lelkesedéssel színekúrába ültessük némi vígasz gyanánt. (Erről bővebben az „Aki vagyonát költötte a politikára“ című fejezetben.)

Az ötödik típus: *az üzletes ember*. Ez alatt nem az üzletembert kell érteni, nem a pénzzel, kereskedelemmel és iparral foglalkozó szakférfiút, akinek alapmestersége ez volt s csak később került bele a politikába, hanem ennek — éppen az ellenkezőjét, az olyant, aki a politikai életet és összeköttetéseit később használja fel arra, hogy magának vagyont szerezzen. Nagyon nehéz ebben a kérdésben igazságosnak lenni, de talán mégsem lehetetlen.

Az üzletes ember az, akinek főcélja a vagyonszerzés, akinek a közélet a vadászterülete. Minden országban és minden politikai rendszerben állandóan jelen van. A politikai élet változásait aszerint nézi, hogy összeköttetéseit hogy gyümölcsöztethetők s mindenből a gyakorlat és nem az elmélet érdekli. Fölényes mosollyal nézi a jelszavakon nyargalókat és az indulatokkal harcolókat, igyekszik mindenkivel jóviszonyban lenni s minden rendszerben elfogadhatónak maradni. (Ha valakiről közéleti pályán kiderül, hogy zseniális üzletember, vagy ha valaki, mint honatya feltalálja a rákbetegség szérumát vagy a zippzárát, s

ezen meggazdagszik, az természetesen nem tartozik ehhez a típushoz, ez külön eredeti jelenség volna.) Az üzletes ember tömegproduktum, aki nem rendkívüli szellemi képességeivel, hanem üzletes alaptermészetével szerzi a vagyonát. A teljes igazság kedvéért meg kell állapítani, hogy az üzletes ember igen sokszor hasznosat és mára dandót is alkot. Rendszerint nem a tevékenységében, hanem a módszerében van a hiba.

A hatodik típus: *a panamista*. Szintén évezredes és örök jelenség. Mindig és mindenütt előfordul, bár az emberek rendszerint számban és tehetségben túlbecsülik őket. A panamista általában jelentéktelen szellemi színvonalú közéleti kalandor, akit párszáz pengős kiruccanásain csípnének nyakon és fülelnek le. Mindig kevesebb van belőlük, mint ahogy a közvélemény hiszi, de mindig több, mint amennyit egy közéleti rendszer el tudna viselni kisebb-nagyobb megrázkódtatások nélkül, örök ellenségei minden pozitív hatalomnak, mert annak a számlájára dolgoznak, de ellenségei annak a pártnak, társadalmi osztálynak mesterségnak és hivatásnak is, amelynek színeiben felszínre bukkannak. Mindig igazságtalan dolog, hogy szellemi rokonaikat diszkreditálhatják, mert előfordulásuk éppen olyan titokzatos törvényeknek hódol, mint a ragadós betegségké. Kellemetlen, ha családunkban üt ki a betegség, kellemetlen, ha a mi párthíveink közül lesz valaki panamista, de nem tehetünk róla. Az üzletes embert a panamistától az intelligencia vonala választja el, bár ők maguk között e választó vonal létjogosultságát nem ismerik el. Egymás ellen hadakoznak s minden üzletet, amit maguk csinálnak, törvényesnek és tisztességesnek tartanak, s amit a másik: azt panamának.

Hogy az említett hatféle típus képviselői egy ország életében egy adott korszakban milyen arányban fordulnak elő, az a nemzet általános közérkölciségétől függ. Ha a nemzet és a társadalom egészséges, a jobb elemek abszolút túlsúlya mindig megvan a közéletben, ha a társadalom bomlásnak indul, a viszony eltolódik. Mert a politikusok és a közéleti emberek sohasem rosszabbak, mint maga az egész társadalom. Ezt csak a társadalom szereti hinni róluk, hogy megszépítse önmagát.

A POLITIKAI MŰVELTSÉGRŐL

A magyar politikus-nemzet, — nyilvánvaló hát, hogy a politikai műveltségnek nagy szerepet kellene játszania az életünkben. Teremtő géniuszunk és államfenni ártó erőnk értékét nem csupán gazdasági és szellemi tudásunk fejezi ki, hanem — különösen a mai időkben — az a vagyonmennyiség is, amely közéletünk vezetőinek agyában és ösztöneiben s a magyar társadalom politikai szemléletében rejlik. Ha valaha szükség volt a jó politizálásra Magyarországon, úgy ma igazán ez a legfontosabb követelmény s hogy az országban jó politika lehessen, ehhez a politikailag művelt emberfők mennyiségi és minőségi sokasága szükséges. Európa népeinek ma általános véleménye kezd lenni, hogy „a magyarok ügyesen politizálnak“ s ugyanakkor idehaza mégis állandóan az a közhelyszerű panasz, hogy politikánk szellemi színvonala 1914 óta sokat csökkent s a legújabb időkben ismét hanyatlóban van. Ha az emberek ilyesmiről beszélnek, rendszerint sokféle jelenségre hivatkoznak, amelyek néha nem is tartoznak együvé s olykoi tüzetesen meg sem határozhatóak. A politikai színvonal csökkenésének panaszát inkább apró és futó jelenségekből

érik s helyénvalóságát egyszerűen elhiszik, de a panaszokat részletezni alig tudják, s ha azt kérdeed, miben látják a hanyatlást, rendszerint kitérnek a konkrét válaszadás elől. Ha mégis megvizsgáljuk a kritizáló véleményeket, a főbb kifogásokat az alábbiakban találhatjuk meg:

— A magyar politikai élet mai vezetői között nincsenek olyan nagy egyéniségek, mint az Andrássy—Tisza—Apponyi nemzedék korában. Politikai vezetőink szempontjai kicsinyesebbek, mint régente. Műveltségük sekélyebb, szemhatáruk szűkebb, világlátottságuk, élettapasztalatuk kisebb, politikai ösztöneik fejletlenebbek. A nagy szónokok tipusa mintha teljesen kihalt volna. Az egykori szó-bűvészek eltűntek s mi észre sem vesszük, hogy már annak is örülni tudunk, ha egyes, politikai nagyságaink szépen éfolyamatosan elő tudják adni mondanivalóikat, míg egykor az Ugrón Gáborok korában megrázó erejű rétorokhoz voltunk szokva. De a baj nemcsak a nagyságok körül, hanem a közkatonák sorában is nyilvánvaló. Egy-két nemzedékkel ezelőtt nemcsak a nagyok voltak különbek, mint ma, hanem a hívek, küzdőtársaik is. Oly csekély szellemi podgyással, mint manapság, régente nem is lehetett helyet foglalni az ország házában és nem lehetett se szóban, se írásban ígét hirdetni. Végül a régi időkben (s ez a leggyakoribb érv), a társadalom általános tájékozódása és a közügyek szemlélete magasabb szinten mozgott. A világháború előtt nem lehetett az embereket olyasmikkel butítani, mint manapság s a tömegek gondolkozása nemesebb, kiegyensúlyozottabb és választékosabb volt.

Azt hiszem ezekben lehet röviden összefoglalni a mai nemzedék politikai színvonalára vonatkozó vádakat. Ezt a politikai színvonalat minden időben kétféle jelenség-csoport determinálja, amelyek közül az egyik a jelenben soha

sem ismerhető meg, csak majd későbbi korok ítélete fog fényt vetni rá, a másik pedig ma is érzékelhető, csak nagyon nehéz igazságosnak lenni vele. Politikusaink ösztöneit, intuícióját, szerencséjét és előrelátását a ma, a jelen sohasem tudja megmutatni, ezeket csak a jövő igazolhatja. A közéleti ember tudásának, műveltségének, politikai viselkedésének színvonalát viszont ma is megítélhetjük. Ezek szerint most csak kortársaink politikai műveltségéről beszéljünk. Vájjon igazak-e az előbb említett vádak és panaszok és, ha igen, milyen mértékben? Tudjuk, hogy a politikában mindig az ellenfeleket tartjuk alacsony színvonalúaknak, s ők ugyanezt teszik velünk. Pártatlan ítéletet egyetlen irányzatról sem lehet tehát mondani. De vannak bizonyos alapigazságok, amelyeket mégis el lehet fogadni.

Ilyen alapigazság, hogy a múlttal és a múlt Nagy Embereivel szemben való összehasonlítás minden időben hamis szokott lenni. Az elmúlt korszakból csak a valóban Nagy Emberekre, azok cselekedeteire, beszédeire és írásaira emlékszünk s elfelejtjük, hogy nekik is voltak gyenge elemek a környezetükben. A nagyok megszépítik a múltat és lefoglalják maguknak a kort, a buták, az aprók, a jelentéktelenek a szemünk előtt sivalkodnak s ezzel bosszantják a jelent. Innen az alapvető tévedés, hogy a múltban sokkal több volt a Nagy Ember és a jelenben sokkal több az ostoba. Emellett maga a Nagy Ember is megszépül, ha régen élt s hibái, emberi gyöngeségei feledésbe mentek, míg a ma élő nagy embereknél a hibákat, gyöngeségeket kiélezve s a valódi értéket elhomályosítva látjuk. A trianoni magyar nemzedék a jövő történetírásában valószínűleg nem fog szégyent vallani s közéletünk jelenlegi

emberanyagának politikai értéke felől határozottan optimista vagyok.

A magyar politikus hivatását s ezzel kapcsolatban szellemi követelményeit természetesen: reálisan kell szemlélni. Noha egy kisebb országot éppolyan nehéz kormányozni, mint egy világbirodalmat, egy kisebb ország politikusainak szempontjai mégsem lehetnek olyan tágak, mint a világhatalomért versenyző nagyhatalmak vezetőié. Magyarországon más az életválság, mint másutt s a politikus arra való, hogy az életválság megoldásán fáradozzon, tehát nemlétező problémák bogozásával nem foglalkozhatik. Mi nem játszhatunk gyarmati kérdésekkel, nem gondolkozhatunk „földrészekben“, hanem európai hivatásunk művelése közben saját apró szociális és gazdasági bajainkkal kell törődnünk s ezekből a gondokból kell országvezetést tanulnunk. Míg a világháború előtt a régi nagyok az országházban a nyugateurópai parlamentek szokásairól, nagy, idegen történetírók szellemes megállapításairól, közjogi finomságokról és hasonló szépségekről vitakoztak, ma a nép életkérdéseit kell kielégítenünk s a nép nem engedi meg, hogy felőle és róla úgy gondolkozzanak, hogy azt ő ne értse meg. Népi politikát most ébredező rétegek számára bizonyos színvonalon felül egyszerűen nem lehet művelni, s a népi politika egyes keserű igazságait titokban kell tartanunk, mert a társadalmat bizonyos alapillúzióitól nem foszthatjuk meg.

Ma más emberek számára politizálunk, mint ötven-száz évvel ezelőtt. Akkoriban a történelmi osztályok közvéleményt alakító szerepe sokkal erősebb volt s ezeknek az osztályoknak kisebb volt a kenyérgondja. Ma új osztályok jutottak szóhoz közéletünkben, új ambíciókkal és új gondolkozásmóddal, s e rétegek politikai kiszolgálása mindig

szellemi megrázkódtatással jár. Száz évvel ezelőtt főnemesek, dzsentrik és köznemesek alkották a közéleti társadalmat, akik között a világot járt utazók, több nyelven beszélő emberek, irodalomért és régiségekért lelkesedő széplelkek tucatszámra fordultak elő. Ha haladók és reformerek voltak is, politizálásuk mégis a mai állapotokhoz képest szalón-élet volt, amelyre csak egy szűk társadalmi réteg figyelt s a jobbagyok milliói csak tárgyai voltak a politikának, de nem alanyai. A társadalomban és politikában is demokratiszálódunk, ez kétségtelenül és mindenütt a színvonal álmeneti csökkenésével jár. Ezért olyan könnyű kimondani a jelszót, hogy a politikai műveltség hanyatlóban van.

Kérdezzük meg azonban egyszer nyíltan és őszintén: mi is az a politikai műveltség? Azt hiszem, a magyar társadalom ezt a fogalmat túlságosan romantikusan szemléli. Az egészséges politikai műveltség minden korban tájékozódást jelent a nagyvilág szellemi és anyagi áramlataiban s ebből keletkező valóságérzést, amely azután megmutatja, hogy hazánkat hogyan és mi módon állítsuk a világfejlődés útjába. Olyan ember, akiben ez az egészséges politikai műveltség megvan, minden korszakban csak egynéhány található. Az egészséges politikai műveltség sohasem tömegjelenség, annak jelenléte mindig különös ajándék egy kor és egy nemzet számára. Bizonyos rétegekben kifejlődhetik és ki is szokott fejlődni viszont a meddő politikai műveltség állapota is, amely szellemi emelkedettséget jelent ugyan, de valóságérzés és cselekvési erő nélkül. Sajátos dolog, de *így* van: az intelligencia sok esetben akadály a alkotásnak, mert minél műveltebb valaki, annál inkább látja, hogy cselekedeteinek ilyen, olyan és amolyan következménye lehet.

Tehát ezt sem lehet, azt sem lehet, amazt sem lehet

csinálni, mert nyilvánvaló, hogy arra ez, az, és amaz a reakció fog bekövetkezni. A vezetőemberek a műveltség erejével ismerik fel feladataikat és a megoldást mindenkor kissé barbár módon: a tömegerek és indulatok segítségével s a kétkedő intelligencia elhallgattatásával hozzák létre. Ma, amikor a világ vágat körülöttünk, a politikai elefantsonttorony-műveltség méginkább értékét veszti, mint a régi időkben.

De vajjon civilizált államban, politikailag érett társadalomban, egy ideális országban mi mindent kellene tudnia a politikusnak? Mit lehetne jogosan politikai műveltségnek nevezni? Miután a politika az egész emberi életet érinti, befolyásolja és vezeti, elvileg a politikusnak mindent tudnia kellene, olyan műveltséggel kellene rendelkeznie, amit megszerezni teljesen lehetetlen. Ismernie kellene a történelmet, a filozófiát, a jogot, a közgazdaságtudomány összes ágait, a szociológiát, a természettudományt, a felső matematikát, a hazai és külföldi irodalmat, az európai nyelveket és amellet a gyakorlati technika összes kérdéseit. Emellet világlátottságra és élettapasztalatokra is szükség van, mert az elméleti tudás nyilván nem elég. Az emberiség egyes nagy gondolkozói szerint a világ és az élet dolgaiba senki se szólhat bele, aki nem volt Kínában és nem ismeri az ottani életet, a világ legrégebb civilizációját. De ki volt közülünk Kínában? A világlátottságnak is határai vannak s a polihosztorok típusa kiveszöben... olyannyira, hogy ma már inkább gyanakvással fogadjuk az olyan embert, aki sokféle szakmában jártas, minthogy tiszteinök sokoldalúságát. És hasonlóképpen gyanakszunk a nagy szónokokra...

Emellet minden kornak megvan a maga uralkodó közéleti problémája, amely divatossá lesz s a közéletet irányítja, így a kiegyezés korában minden politikusnak köz-

jogásznak, a kilencvenes években egyházjogásznak, Wekerle korában pénzügytanásznak, 1920 körül agrártudós-
nak s ma fajbiológusnak kellene lennie, hogy értsen a tár-
sadalmat leginkább érdeklő kérdésekhez. Hát vajjon le-
het-e ilyen körülmények mellett politikai műveltségről be-
szélni? Lehet-e művelt politikust keresni és találni? Nem,
a felelet igen egyszerű: művelt politikus nincs, ellenben
van aránylag művelt ember és emellett jó politikus, azaz
ösztönös, erre született férfiú, aki tudatlanságát művészet-
tel tudja palástolni, ott, ahol tudatlan s akaratát keresztül
tudja vinni ott, ahol meggyőződése azt sugallja.

Az igazi politikus műveltsége abban áll, hogy ha nem
is birtokolja a szellemet, de *tiszteli* azt. Olyasmibe nem
fog bele, amihez nem ért, ellenben elhívja és meghallgatja
a szakembereket, vélemények fölött ösztönösen dönt és a
kellő pillanatban el tudja némítani saját intelligenciáját,
hogy cselekvőképessé válhassék. A politikához nem tudás
kell, hanem szellemi emelkedettség, amely a tudás tisztele-
tével jár. Egy keserű filozófus szerint a filozófust arról le-
het megismerni, hogy nem tanára a filozófiának. A politi-
kusnak is ismérve, hogy nem tanára a politikának.

Emellett komoly fontosságot kell tulajdonítani egy
régiközmondásnak is. Ez a közmondás az asszonyokra
vonatkozik s azt mondja: Elég, ha egy asszonynak annyi
tudománya van, hogy mikor esik az eső, ne álljon az eresz
alá.

A politikusnál a közmondás nem az esővel, hanem egy
másik természeti elemmel: a széllel kapcsolatos.

A VEZÉRSÉGRŐL

Azt hiszem, egyetlen korszakban sem volt olyan tisztán érezhető, mint mostanában, hogy a politikai meggyőződés egy fajtája a hitnek, amely nagyjában ugyanúgy keletkezik és fejlődik, mint az emberiség nagy vallásai. Az újonnan született politikai hit éppoly türelmetlen, mint a fiatal vallás, kizárólagosságra törekszik és küldetéstudattól terhes. A politikai meggyőződés azonban szintén átalakul, kívülről és belülről jövő reformációi vannak s idős korában hajlamossá válik a kompromisszumokra és a megértésre is. A hasonlóság még a vezető rétegek létrehozásában is megvan a politikai hit és a vallás között. A politika éppúgy szüli a vezetőket, mint a vallások a theokratikus társadalomban a papi és egyéb privilegizált osztályokat. Ilyenformán a politikus jó értelemben véve, világi papja egy földi vallás Ságokból született életirányzatnak, a vezér pedig vagy prófétája egy új, most születő világnézeti rendszernek, vagy egyházfője egy már kialakult gondolatvilágnak. Minden nép olyan formában és olyan mértékben termel vezéreket fiaiból, amint a politikai hit élményében elmélyül. Erősen hívó népeknek nagy profetikus vezérei, racionalista népek-

nek nagy konzervatív, egyházfőszerű nemzetvezérei vannak. A politikai hitre való képesség az emberfajok velükszületett tulajdonsága, ma alighanem a legszorosabb összefüggésben van az illető faj általános hitre való képességével, mondjuk úgy: a nép transzcendentális hajlamaival. Mert a vezért a nép hite teszi vezérré és ezt a természeti, tömeglélektani tényt semmi más nem pótolhatja soha. A Nagy Ember saját érdemei, múltja és egyéni életsorsa, de a társadalom hittől vezérelt akarata következtében válik vezérré. Minden egyéb lehetőség és személyes tulajdonság kevés a vezérségre, csak ál-vezérek születésére vezet.

Már most, hogy áll a magyarság az élet transzcendentális elemeivel szemben? A török fajú népek a törzsi kötelekből való kiszabadulás óta sohasem termeltek ki magukból vallási rendszereket, mint az áriják, a sémiekek és más fajok, hanem könnyű szívvel vették át a mások vallásait. Ugyanúgy a török fajú népek a legérzéketlenebbek a világon a nyelvi különbségek, a nemzetiségi, vallási és politikai felfogások iránt. Tudjuk, hogy miközben Attila meg akarta dönteni a keresztény világot, a hunok között keresztények is voltak, a kazárok minden vallást felvettek, még a zsidót is, Dzsingisz khán udvarában teljes vallási egyenlőség uralkodott; a vallásszabadságot Magyarországon iktatták törvénybe először s a török fajú népek milliói saját nyelvüket is elvesztették és szolgálóiként vették át, ahelyett, hogy magukét erőszakolták volna másokra. A török népek nem vallásalapítók és *nem politikai eszmealapítók*, mert túlságosan nagyra tartják az egyéniséget, az emberi méltóságot, mert racionalisták és életigénylők. Ezért a tömegmozgalmak és tömegindulatok számára is a legalkalmatlanabb népek.

A mások vallása, nyelve, kultúrája és politikai eszméje

iránti méltányosság nyilvánvalóan onnan származik, hogy a török fajú népek nem indítottak hitmozgalmakat, amelyek türelemtelenné váltak volna, még akkor sem, amikor élt bennük a szaporaságukban és faji erejükben rejlő s abból táplálkozó imperializmus. A török fajú népeknek, így a magyaroknak nincsenek politikai prófétáik, csak konzervatív nemzetvezérek, vagy a világfejlődést megérező reformerek. Szemléletük a vezérséggel kapcsolatban ezért egészen különleges. Az ősmagyarokról tudjuk, hogy nehezen kormányozható, rakoncátlan nép voltak, akik csak nehéz helyzetben, főleg a vándorlások és közös veszedelmek korában érezték át a politikai vezetés, az erős kéz szükségét, máskor törzsi egységeikre hullottak széjjel. Ezt bizonyítja Árpád után egészen Gézáig és Szent Istvánig a fejedelmi hatalom hanyatlása s történelmünk sok más hasonló eseménye, őseink nem minden korban hittek a vezérségben s a vezéri tulajdonságok üdvözítő voltában, de a fejedelmek és a fejedelmi sarjak küldetésébe vetett vallásos bizalom, a török népeknél ismert *karizma* mégis a legfontosabb történelmi alkalmakkor összetartotta őket. A magyar faj vezérszemlélete ezekben a történelmi tényekben érzékelhető és ez a szemlélet a magyar nép lelkében ma is él. A magyarnál a vezért *a veszedelem szükségérzete szüli* és semmi más érzés nem képes olyan vezért adni a népnek, akiben korlátlanul megbízik.

Ugyanakkor vezérideálunk: a méltányos és igazságos nagyúr, aki vagy konzervatív, vagy reformer-típus, de sohasem próféta. A konzervatív elemeknek egy nép életében sincs olyan jelentősége, mint a magyar s általában a török népek világában s a prófétát sehol sem fogadják értetlenebbül, mint minálunk. Működésének jelentőségében nem hisznek, elhivatottságát kétségbevonják, izgatottságát hu-

morosnak találják s viselkedését idegennek érzik. Mint racionalista és életigenlő nép, a magyar vezéreitől is *azt* várja, hogy ilyenek legyenek. Hogy valaki vezér lehessen, ahhoz többek között elkerülhetetlenül az szükséges, hogy saját fajával *egynemű* legyen, úgy gondolkozzék, mint faj tája, úgy érezzen, mint népe s olyan életpéldát sugározzon magából, amely a nép ideáljaival azonos. A hangyák vezéri: csak hangya lehet és sohasem méh, vagy olyan hangya, amely viselkedésében a méneket utánozza. Magyarországon aszkétikus vezérnek nem volna tekintélye. Nemcsak a középosztály, de a kisgazdatársadalom is idegennek érezné az olyan férfiút, aki sohasem iszik meg egy pohár bort éa kerüli az asszonyt. A magyar ember vezérideálja nem lehet sem középkori reneszánsz-típusú hedonista nagyság, sem az élet örömeit megvető szerzetes, mert az első típus felbőszítené a népet, a másik pedig nem ragadná meg fantáziáját. Olyan politikus, akiről soha senki sem látta, hogy jókedvre derülve, mutatóujjával megfenyegette volna a levegőt az első pohár bor után s általában olyan férfiú, aki nem „snájdig“ ember — soha az országban igazi népszerűsége nem tehet szert, mert vérmérséklete a magyarságtól idegen.

A magyar ember rendkívüli módon tiszteli vezéreit, ie a királyon és az államfőn kívül másba nem tud vallásos hitet vetni, senkit se tud vakon követni. Történelmünk legnagyobb alakjai is csak haláluk után váltak a magyarság gondolatvilágának korlátlanul uralkodó személyiségeivé, nem életükben. A veszedelmek idején rábízzuk magunkat a kipróbált nagyságokra, de a veszedelmek alatt nem próbálunk ki új nagyságokat. Inkább tiszteljük vezéreinket ismert hibáikkal, mint az új prófétákat ismeretlen erényeikkel. A vezértől az igazságosságon, méltányosságon kívül

lekötelező lovagiasságot várunk s ezért a vezérből áradó modor hazánkban többet jelent, mint a száján elhangzott jelszavak. A magyar minden vezérrel egyenrangúnak érzi magát, akkor is, ha tiszteli őt, mindig *küzdőtársa* és sohasem *szolgája* a vezérnek s kritika nélkül senkit sem tud követni. A magyarság ritkán esik a politikai hit bódulatába, a kipróbált nagyságok iránti tekintélytiszteletet viszont sohasem veszti el. Mindezeknek alapvető következménye, hogy a magyarságnak politikai vezérei mindenkor *formaművészek*, tehát *államférfiak* és nem profetikus *néptribunok* voltak.

Ha a magyar nép így szemléli vezéreit, a hasonló szemléletnek élnie kell azokban is, akiket az idő és a történelem a vezérségre olykor elhív. Megállapíthatjuk, hogy az ellenpróba teljesen igazolja az előbbi felfogást. A magyar ember, ha vezérré lesz, ezt a hivatását egészen másként érzi, mint az európai népek hasonló nagyságai. A magyar ember alaptermészetéből folyik, hogy általában *nem keresi a vezérséget*. A legtisztább magyar fajú nagyságok rendszere szerint *szabódnak* a vezérségtől s ezért igen gyakran helyettük asszimilált elemek vezérkednek, akikben ugyanez a lelki tulajdonság nem öröklődött. A magyar ember az egyeduralom gondolatában nem érzi jól magát s igyekszik maga köré gyűjteni a nemzet legjobbait, mert a vezérséget eszmében, osztályban, történelmi örökségben, vagy a fátum erejében látja, s ha hisz is az egyéni elhivatottságban, nem hisz eme elhivatottság kizárólagosságában. A prófétaí típus hiánya s a racionalista és életigenlő nemzetöszton okozza, hogy *egy* nép politikai vezéreinek életéből sem maradt fenn annyi emberi mélységre mutató történet és anekdota, mint nálunk.

Magyarországon mindezek alapján: sokkal nehezebb vezérnek lenni, a nép bizalmát és hitét megszerezni, mint a legtöbb európai országban, viszont a megszerzett vezérséget nehezebb elveszteni, mint másutt. E sajátságos tényeknek a magyarság politikai életére sok hasznos és sok káros hatása van. A nép konzervatív alapfelfogása sok megrázkódtatástól ment meg, de nehézzé teszi a haladást. A tekintélyek előre elkészített talajjal, a messiások nehezen engedő közönnyel találkoznak rögtön pályafutásuk kezdetén. Hogy a magyar társadalom valamilyen irányban mozgatható legyen, ahhoz sokkal nehezebb lelki hatalomra szert tenni, mint sok más, tömegben gondolkozó országban s a nép megszervezése ugyancsak a legnehezebb problémák egyike. A magyarság vezetéséhez egyszerre kell a gondolkodásban józannak és a jelszavakban romantikusnak lenni; konzervatívnak a formákban és haladónak a gondolatban s egyszerre kell megtestesíteni a magyarság erényeit és hibáit olyan egyensúlyban, hogy úgy az erények, mint a hibák tetszedjenek a nemzetnek és aktivitásra serkentésék.

Törvényszerű dolog az is, hogy olyan országban, ahol nehéz vezérnek — igen könnyű viszont *álvezérnek* lenni. A legtöbb politikai idétlenség, amit manapság szemlélhetünk, onnan ered, hogy nehezen tudunk rátapintani az ösztönös igazságra: a nemzet és a vezérség viszonyában kit hogyan szemléljük és kit hogyan kövessünk? A magyar politikai élet mindig tele volt álvezérekkel s tele lesz a jövőben is olyanokkal, akik nem ismerve a magyarság lelkületét és saját értékeit, nem bírva kellő tájékozottsággal a nagyvilág dolgairól és áramlatairól, magukat és mulandó eszméiket a nemzetre akarják kényszeríteni. Az ál-

vezérek alaptulajdonsága, hogy valamely azonnal felismerhető *külső magatartással* igyekeznek a néptömegekben az elhivatottság látszatát kelteni s rendszerint olyan viselkedéssel akarnak a magyarságra hatni, amely a magyarság lelkivilágától idegen.

Ilyen álvezértípusok: az *idegenséget utánzó, pattogó hangú* vezér, aki nem veszi észre, hogy önmaga felett ítélkezett, amikor idegen nagyságok másolataként akar szerepelni s az idegen nagyságok messziről sugárzó fényével állandóan összehasonlításnak teszi ki magát, noha ő a közelünkben van s minden emberi gyarlóságát azonnal észrevesszük. De ilyen alvezér a *vészjósló típus*, aki hiányzó tekintélyét azzal igyekszik pótolni, hogy állandóan olyan ábrázattal jár-kezel a közelünkben- mintha mindenkit vérbe akarna fojtani és el akarna taposni, holott ezt sosem teszi és nem is teheti. Bevált tekintélypótló szer politikai vezéreknél az *állandó sietés*, amely arra hívja fel a figyelmünket, hogy a vezér életének minden pillanatában a legnagyobb gondokkal gyötrődik és semmire sem ér rá önönagysága miatt. Nyilvánvaló pedig, hogy olyan férfiú, aki állandóan siet, — nagy ember nem lehet. Idetartozik még a *fontoskodó vezér* típusa, aki monomániájában nem lát ki saját magából, mint az ökör a szántásból. Az álvezérek légióját gyarapítja a *hataloméhes* örök típus, aki dédelgeti és becézi saját pozícióját s küldetésének gondolatával úgy tegeződik, mint a nagyétkű ember a tányérján sercegő kolbásszal. Soroljam még tovább az ál vezértípusokat? Úgy érzem, fölösleges: mindezek a tulajdonságok nagyrészt különböznek a magyarság alaptermészetétől, kisebb részben pedig a magyarság természetének alantas régióiból táplálkoznak.

Pedig ha ma a faji gondolat kiteljesedésének korát éljük, a magyarság első követelése közéleti téren az kell, hogy legyen: olyan vezéreink legyenek, s csak olyan vezéreket kövessünk, akik a magyarság lelkéből leledztek és jobbik énjéből jöttek a világra.

TARTALOM

Az ismeretlen méltóságos	11
A kortárs	19
A népszerű ember	27
A nagy ember rokona.....	35
A nagy ember környezete	43
Ifjú karrierista	49
Akit igazolt az idő.....	57
Aki vagyonát költötte politikára	63
A stréber és világa.....	71
A stréberek fajtáiról	79
A bankett	85
Vadásztitkok	93
A zerge toll	101
Díszülés a szövetségben.....	109
A parlament válsága közléről.....	121
Pengheley, az ideálunk	129
A purifikátor.....	135
Bevezetés a kongresszológiába.....	143
A párttűző nagyúr	149
A Csatlóssy hármasszabálya	157
Az eszményi politikus.....	163
Kalandunk a pénzzel	169
A politikai műveltségről	179
A vezérségről	187